

Odgoj djece u jednoroditeljskim obiteljima

Skukan, Antonia

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:536931>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Antonia Skukan

ODGOJ DJECE U JEDNORODITELJSKIM OBITELJIMA

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2021.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Antonia Skukan

ODGOJ DJECE U JEDNORODITELJSKIM OBITELJIMA

DIPLOMSKI RAD

Mentor:

prof. dr. sc. Jasminka Zloković

Rijeka, 2021.

UNIVERSITY OF RIJEKA
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF EDUCATION

Antonia Skukan

UPBRINGING CHILDREN IN SINGLE-PARENT FAMILIES

MASTER THESIS

Mentor:

Professor Jasminka Zloković, PhD

Rijeka, 2021.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisao/la rad pod naslovom: *Odgoj djece u jednoroditeljskim obiteljima* te da sam njegov autor/ica.

Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literaturi i drugom) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedene u popisu literature.

Ime i prezime studenta/ice: Antonia Skukan

Datum: 15.09.2021.

Vlastoručni potpis: Antonia Skukan

Sažetak

Ovim se diplomskim radom nastojao dobiti uvid u iskustva roditelja iz jednoroditeljskih obitelji vezano uz odgoj i odgojne stilove koje primjenjuju. Također, u sklopu rada se ispitalo zadovoljstvo i iskustvo roditelja s podrškom koju ostvaruju unutar društvenog sustava te kakve promjene uočavaju u socio – emocionalnom razvoju svoje djece. U istraživanje su uključeni samohrani roditelji koji imaju djecu do 18 godina starosti. Istraživanje je provedeno na području Republike Hrvatske u razdoblju od 26. travnja do 20. lipnja 2021. godine putem anketnog upitnika u online obliku koji je konstruiran i dostupan na platformi *Google forms* te je u njemu sudjelovalo 193 ispitanika. Obzirom na mali broj ispitanika u odnosu na opću populaciju dobiveni se rezultati ne mogu generalizirati na nacionalnoj razini.

Prema osnovnim rezultatima istraživanja utvrđeno je da roditelji koji su sudjelovali u istraživanju najviše primjenjuju autoritativni odgojni stil te iskazuju nesigurnost u vlastite roditeljske kompetencije. Rezultati su pokazali kako djeca sudionika istraživanja iskazuju visoke razine bliskosti prema svojim roditeljima s kojima žive te djevojčice iskazuju značajno uspješniji socio – emocionalni razvoj u odnosu na dječake. Također, roditelji koji su sudjelovali u istraživanju smatraju kako društvo još uvijek nije u dovoljnoj mjeri senzibilizirano za njihove potrebe te su roditelji najviše zadovoljni podrškom koju ostvaruju od članova vlastite obitelji i prijatelja dok nezadovoljstvo izražavaju prema formalnim oblicima podrške.

Doprinos ovog rada ogleda se u mogućnosti za identifikacijom potreba roditelja iz jednoroditeljskih obitelji za potporom stručnjaka te šireg društva kako bi im se pružila potrebna podrška i osigurala mogućnost za jačanje vlastitih roditeljskih kompetencija u svrhu optimalnog razvoja djece unutar obitelji pri čemu posebnu pozornost treba posvetiti rizičnim skupinama.

Ključne riječi: odgoj, roditeljstvo, jednoroditeljska obitelj, socio – emocionalni razvoj

Summary

This master thesis strive to gain insight into the experiences of parents from single-parent families related to the upbringing and parenting styles they apply. Also, the paper examined the satisfaction and experience of parents with the support they receive within the social system and what changes they notice in the socio - emotional development of their children.. The study included single parents with children under 18 years of age. The research was conducted in the Republic of Croatia in the period from April 26 to June 20 in 2021 through a survey questionnaire in online form, which was constructed and available on the Google forms platform in which participated 193 respondents. Due to the small number of respondents in relation to the general population, the obtained results cannot be generalized at the national level.

According to the basic results of the research, it was determined that the parents who participated in the research mostly apply an authoritative parenting style and express insecurity in their own parenting competencies. The results showed that the children of the participants in the research show high levels of closeness to their parents with whom they live, and that girls show significantly more successful socio - emotional development compared to boys. Also, the parents who participated in the research believe that society is still not sufficiently sensitized to their needs and parents are the most satisfied with the support they received from their own family members and friends while they express dissatisfaction with formal forms of support.

The contribution of this paper is reflected in the ability to identify the needs of parents from single-parent families for professional support and support form society to provide them necessary support and an opportunity to strengthen their own parenting competencies for the purpose of optimal development of children within the family, with special attention to risky groups.

Keywords: upbringing, parenting, single-parent family, socio - emotional development

Predgovor

Zahvaljujem se svojoj mentorici prof.dr.sc. Jasminki Zloković što je podržala odabir teme ovog rada, hvala na svim njenim stručnim sugestijama, savjetima, pomoći te ukazanoj podršci tijekom izrade ovog diplomskog rada.

Veliko hvala mojim roditeljima koji su mi omogućili stjecanje visokog obrazovanja i bili mi podrška tijekom cjelokupnog studiranja.

Hvala Petri i Heleni na iskrenoj i velikodušnoj prijateljskoj potpori tijekom studija.

Hvala mojoj kolegici, cimerici i prijateljici Enoli na bezgraničnoj potpori, pomoći i savjetima u svim dobrim i lošim trenucima koji su obilježili naš suživot.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Obitelj kao temelj društva	4
2.1. <i>Pojmovno određenje obitelj</i>	4
2.2. <i>Promjene u strukturi obitelji</i>	6
2.3. <i>Funkcije obitelji i njena tipologija</i>	9
2.4. <i>Obitelj kao sustav i njena odgojna funkcija</i>	11
3. Roditeljstvo i odgoj	14
3.1. <i>Roditeljstvo</i>	14
3.2. <i>Roditeljski odgojni stilovi i njihov utjecaj na dijete</i>	16
3.3. <i>Kompetencije roditelja</i>	19
4. Jednoroditeljske obitelji	21
4.1. <i>Uzroci formiranja jednoroditeljskih obitelji</i>	22
4.2. <i>Razvoj djece u jednoroditeljskim obiteljima</i>	24
4.3. <i>Stavovi društva i oblici potpore jednoroditeljskim obiteljima</i>	26
5. Metodologija istraživanja	31
5.1. <i>Predmet istraživanja</i>	31
5.2. <i>Ciljevi istraživanja</i>	31
5.3. <i>Hipoteze istraživanja</i>	32
5.4. <i>Varijable istraživanja</i>	33
5.5. <i>Uzorak</i>	33
5.7. <i>Prikupljanje podataka</i>	37
5.8. <i>Obrada podataka</i>	37
6. Prikaz rezultata istraživanja i interpretacija	39
6.1. <i>Primjena roditeljskih odgojnih stilova u jednoroditeljskim obiteljima</i>	39
6.2. <i>Percepcija roditelja iz jednoroditeljskih obitelji spram vlastitih roditeljskih kompetencija</i>	44
6.3. <i>Socio – emocionalni razvoj djece koja odrastaju s jednim roditeljem</i>	48
6.4. <i>Stavovi roditelja o društvenim stereotipima prema jednoroditeljskim obiteljima i njihov doživljaj istih</i>	54
6.5. <i>Oblici potpore jednoroditeljskim obiteljima i zadovoljstvo roditelja pruženom potporom</i>	57
7. Zaključak	68
Popis slika i tablica	72
Popis literature i izvora	74
Popis priloga	80

1. Uvod

Obitelj se smatra jednom od najstarijih oblika društvenih institucija pri čijem se definiranju uključuju brojne znanstvene discipline te ona tako postaje predmetom raznovrsnih istraživanja. Kao jedinstven čimbenik razvoja pojedinca, obitelj je u fokusu proučavanja znanosti koje su usmjerene na proučavanje odnosa u obitelji, odgoja djece, razvoja i funkcija obitelji, strukture obitelji tijekom vremena, njenog budućeg razvoja i sl. Stoga se u suvremenim istraživanjima evidentira multidisciplinarni pristup obitelji kao kompleksnom društvenom fenomenu ovisno o području istraživanja, teorijskom pristupu na kojem se ono temelji te društvenom kontekstu (Zloković, 2012). Danas se obitelj shvaća kao složen sustav koji se sastoji od više podsustava kojeg karakterizira povezanost i zajedništvo.

Tijekom vremena mijenja se gospodarska situacija u svijetu, dolazi do društvenih promjena, promjena u vjerovanjima te promjenama u strukturi obitelji kao primarnoj i najvažnijoj zajednici. Stvaraju se značajne razlike u obiteljskoj strukturi te tako dolazi do prelaska iz tradicionalnih oblika obitelji koje uključuju nuklearnu obitelj do različitih oblika suvremenih obitelji. Posljedice prelaska iz tradicionalnih u suvremene obitelji odnose se na sve manje sklopljenih brakova, pad nataliteta, sklonost stvaranja kohabitacijskih zajednica, povećava se dob prilikom sklapanja prvog braka te se odgađa dob rađanja prvog djeteta. Također se javlja veći broj razvoda brakova, raste broj rođene djece izvan bračne zajednice te je prisutna sve veća zaposlenost žena, odnosno majki. Sve navedeno u suprotnosti je sa tradicionalnim poimanjem obitelji te kao takva ona postupno nestaje i stvaraju se novi, suvremeni oblici obitelji čija se struktura značajno razlikuje od tradicionalne. Tako se u suvremene oblike obitelji ubrajaju jednoroditeljske obitelji, obitelji u kojima je samo jedan roditelj biološki, samačke obitelji, rekonstruirane obitelji, izvanbračne zajednice, obitelji u kojima jedan roditelj zbog posla dulje vrijeme boravi izvan mjesta stanovanja, posvojiteljske obitelji, udomiteljske obitelji, obitelji istospolnih zajednica te surogat obitelji. Suvremeno društvo obilježeno je pluralitetom i raznovrsnošću obiteljskih struktura te se kao jedna od specifičnih struktura izdvajaju nepotpune obitelji čiji broj kontinuirano raste (Pećnik i Raboteg-Šarić, 2010).

Jednoroditeljske obitelji javljaju se kao alternativa nuklearnoj obitelji te se kao njihovi sinonimi koriste različiti izrazi kao što su napuštena ili nekompletna obitelj, deficitarna obitelj, razorena obitelj, krnja ili nepotpuna obitelj (Piórkowska-Petrović, 1990). Bez obzira na

strukturu obitelji ona predstavlja primarnu zajednicu u kojoj se dijete razvija te je njen utjecaj na dijete neupitan. Odnosi u obitelji, roditeljski odgojni stilovi te cjelokupna obiteljska atmosfera imaju ključnu ulogu u oblikovanju djetetove osobnosti, na razvoj njegova emocionalnog, socijalnog, moralnog i intelektualnog funkcioniranja. Pritom ključnu ulogu imaju roditelji koji svojim odgojnim postupcima mogu poticati, ali isto tako i obeshrabriti dijete. Odnos obiteljskog okruženja i djetetova razvoja je recipročan te se odgojno djelovanje u obitelji ne može kompenzirati. Tako Klarin (2006) ističe kako obitelj formira dijete kroz djetinjstvo, a iskustva koja ono stječe u obitelji doprinose njegovom socijalnom, emocionalnom te društvenom razvoju. Stoga obitelj opisuje kao okruženje koje omogućuje djetetu temeljne fizičke, psihičke i socijalne uvjete za prilagodbu tijekom cijelog života dok kvalitetno roditeljstvo povezuje s različitim aspektima razvoja, ponašanjem djeteta, njegovim akademskim postignućem, osobinama ličnosti i moralnim rasuđivanjem.

Udio obitelji u kojima samo jedan roditelj odgaja dijete u ukupnom broju stanovništva u Republici Hrvatskoj raste što pokazuju podaci dobiveni popisom stanovništva tijekom vremenskog perioda u trajanju od 30 godina (Tablica 1). Pri tome su u ukupnoj populaciji zastupljenije samohrane majke u odnosu na očeve te taj trend nastavlja rasti tijekom godina. Recentniji podaci pokazuju kako tijekom godina raste broj razvoda brakova što dovodi do nastanka nepotpunih obitelji. Tako se pokazalo da je 2015. godine u Republici Hrvatskoj broj razvedenih brakova bio 6 010 dok je 2016. godine taj broj porastao na 7 036. Ipak, 2019. godine dolazi do manjeg broja razvoda te se tijekom navedene godine razvelo 5 936 bračnih parova (Državni zavod za statistiku, 2020).

Tablica 1: Postotak jednoroditeljskih obitelji prema popisima stanovništva Republike Hrvatske tijekom godina (Državni zavod za statistiku, 2016)

Godina	Udio jednoroditeljskih obitelji u RH prema popisu stanovništva	Samohrane majke	Samohrani očevi
1981.	10,8%	9%	1,6%
1991.	12,4%	10%	2,4%
2001.	15%	12,5%	2,5%
2011.	17%	14,35%	2,74%

Problemi s kojima se susreću samohrani roditelji odnose se na probleme skrbi za dijete, manjak slobodnog vremena kojeg roditelji mogu provesti sa svojim djetetom, problemi koji nastaju uslijed roditeljeve nove veze s drugom osobom. Ističu se problemi s narušavanjem

odnosa u proširenoj obitelji, učinak razvoda ili smrti roditelja na dječji uspjeh u školi i njegove odnose s vršnjacima te nedovoljna podrška društva u ostvarivanju odgovorne roditeljske uloge (Raboteg-Šarić, Pećnik i Josipović, 2003). Jedan od značajnijih problema samohranih roditelja je teška ekonomska situacija pri kojoj se javljaju i birokratski problemi u ostvarivanju potrebnih potpora, ističe se problem nezaposlenosti i suočavanje s brojnim predrasudama od strane okoline. Mnogi problemi javljaju se istovremeno te tako dodatno otežavaju kvalitetu života, obiteljsko funkcioniranje, a time i razvoj djece unutar obitelji.

Kao što je prethodno navedeno, obitelj je primarna zajednica u kojoj dijete stječe i razvija svoj puni potencijal na temelju kojeg stvara određene kognitivne, psihološke i socijalne karakteristike pri čemu najvažniju ulogu ima struktura obitelji, međusobni obiteljski odnosi te roditeljski odgojni stilovi. Stoga se ovim radom želi opisati kako obiteljska struktura jednoroditeljske obitelji potiče razvoj djeteta s naglaskom na njegovu socio – emocionalnu prilagodbu društvenim situacijama. Također, istraživanjem će se dobiti uvid u zastupljenost različitih vrsta roditeljskih odgojnih stilova, odnosno koliko roditelji sebe procjenjuju kompetentnima te susreću li se roditelji s određenim stereotipima, oblicima diskriminacije u društvu i kakvo je njihovo zadovoljstvo sa sustavom podrške.

2. Obitelj kao temelj društva

2.1. *Pojmovno određenje obitelji*

Pojam obitelj nema jednoznačnu definiciju te je iz tog razloga potrebno uzeti u obzir različite perspektive shvaćanja navedenog pojma. Obitelj je univerzalna i nužna institucija za ljudsko preživljavanje u svim društvima te se karakterizira kao cjelovit sustav što znači da su dijelovi njenog sustava organizirani i u međusobnoj interakciji. Pri tome kompleksniji sustavi pokazuju više razine organizacije, cirkularnu kauzalnost, autonomiju, samoregulaciju i samoodržavanje (Georgas, 2006; Bertalanffy, 1968; prema Brajša – Žganec i Hanzec, 2015). Obitelj se smatra jednom od najstarijih oblika društvenih institucija pri čijem se definiranju uključuju brojne znanstvene discipline te ona tako postaje predmetom raznovrsnih istraživanja. Međutim, prilikom definiranja obitelji važno je istaknuti razliku između obitelji i porodice obzirom da se oba pojma proizlaze iz krvnog srodstva na temelju kojeg se osnivaju. Obitelj se odnosi na roditelje i djecu koja žive u zajedničkom kućanstvu, dok porodica uključuje širu obitelj, njene pretke i potomke te ostale bliže srodnike bez obzira na to žive li u istom kućanstvu ili ne. Također, ističe se kako svi članovi jedne obitelji nisu nužno i članovi iste porodice jer žena, odnosno supruga pripada jednoj porodici, a muškarac, njen suprug pripada drugoj. (Rosić, 2005). U rječniku hrvatskog jezika navodi se kako je porodica šira rodbinska zajednica koja uključuje slijed generacijskih naraštaja (Anić, 2002). Ljubetić (2007) ističe kako se porodica zasniva na rodbinskim vezama dok za razliku od porodice, obitelj karakteriziraju emocionalne veze njenih članova. Obzirom na nemogućnost stvaranja jednoznačne definicije obitelji ona se promatra kroz niz različitih perspektiva kako bi se obuhvatili svi njeni aspekti pa tako na obitelj gledamo kroz pedagošku, sociološku, psihološku, pravnu i niz drugih perspektiva. Također, prilikom definiranja obitelji važno je uskladiti njen društveni, kulturni i vremenski aspekt.

Obitelj je predmet proučavanja brojnih znanosti koje polaze s različitih teorijskih utemeljenja te se tako obitelj kao pojam proučava s povijesnog, sociološkog, pedagoškog, političkog i teološkog aspekta (Zloković, 2014). Različite znanosti usmjeravaju se prema proučavanju razvoja i funkcije obitelji, obiteljskih odnosa, odgoja djece, strukture obitelji, njene budućnosti i drugih pitanja koja su važna za njeno optimalno funkcioniranje te veću kvalitetu obiteljskih odnosa. Bez obzira na sve društvene promjene tijekom vremena, obitelj je nenadoknadiv životni i odgojni čimbenik kao prva i najvažnija društvena sredina u kojoj dijete stječe prva znanja, vještine, sposobnosti, stavove i navike. Obzirom na to obiteljsko

funkcioniranje je vrlo kompleksno te je obitelj jedna od najsnažnijih odgojnih sredina bez obzira na zadovoljavajuću razinu međusobnih odnosa unutar nje. Prema različitim tradicionalnim i suvremenim teorijama smatra se da je obitelj živi organizam koji uslijed brojnih interakcija i utjecaja okoline tijekom vremena stječe različite promjene te zahtjeva prilagodbu na nove oblike interakcije (Rosić i Zloković, 2002). Također, Bašić (2009) s pedagoškog gledišta ističe odgojnu funkciju obitelji pri čemu obitelj definira kroz generacijski odnos roditelja i djece te se pri tom gledištu partneri bez djece ne mogu smatrati obitelji. Raboteg-Šarić, Pećnik i Josipović (2003) prema rezultatima svog istraživanja dolaze do zaključka kako ispitanici određuju obitelj prema vlastitom doživljaju i iskustvu prilikom čega najčešće opisuju pozitivne osjećaje koje za njih obitelj donosi ili opisuju obitelj na temelju međusobnih obiteljskih odnosa. Obitelj se često definira kao sustav, struktura i primarna društvena zajednica u kojoj pojedinac razvija vlastitu osobnost te ona predstavlja temelj njegova života. Pašalić Kreso (2012) navodi kako obitelj čine roditelji ili najmanje jedna odrasla osoba i dijete ili više djece koji žive zajedno i zajednički zadovoljavaju potrebe svih članova obitelji, a njihov se odnos temelji na krvnom srodstvu, zakonskoj ili običajnoj regulativi. Također, autorica Pašalić Kreso (2012) smatra kako se obitelj može promatrati iz aspekta orijentacije pri čemu su djeca isključivo potomci vlastitih roditelja te aspekta prokreacije ovisno o tome imaju li sama djeca već vlastito potomstvo.

Iz pedagoške perspektive, Maleš (1988) definira obitelj kao odgojnu zajednicu roditelja i njihove djece koja počiva na emocijama međusobne ljubavi i privlačenja te ju istovremeno karakterizira zajedničko stanovanje i ekonomska suradnja njenih članova. Pedagoškom gledištu obitelji dodaje se poimanje obitelji kao društvene skupine u kojoj se istovremeno ostvaruju procesi odgoja i socijalizacije djece (Rosić, 1998). Ljubetić (2007) razmatra obitelj kao manju grupu usko povezanih ljudi koji su međusobno odgovorni jedno prema drugome. Vukasović (1994) navodi kako je obitelj zajednica više osoba koja čini temelj svakog društva te se ona kao takva temelji na zajedničkom životu osoba koje su u krvnom srodstvu, a uključuje roditelje i njihovu djecu te članove šire obitelji. Stevanović (2000) smatra kako je obitelj primarna zajednica u kojoj se ostvaruje rast i razvoj djeteta te ju karakterizira zajednički suživot njenih članova, ekonomska suradnja i razmnožavanje. Maleš i Kušević (2011) definiraju obitelj kao temeljnu društvenu zajednicu koja je u stalnoj interakciji sa svojim okruženjem. Na obitelj se gleda i kao zajednicu roditelja i njihove biološke ili posvojene djece koji zajedno žive te čine tri različite pozicije obiteljskih odnosa muž-otac, žena-majka i potomak-brat/sestra (Ljubetić, 2012). Obitelj je temeljna društvena institucija u kojoj se odvija ekonomska i socijalna aktivnost

kojima se osigurava preživljavanje svih članove te isto tako ima reproduktivnu, emocionalnu, pedagošku, gospodarsku i socijalnu funkciju (Jurčević Lozančić i Kunert, 2015). Također se smatra kako je obitelj prva životna zajednica kojoj pripadamo, ona je prirodan društveni sustav koji ima vlastitu strukturu, funkcije, pravila, uloge, načine komuniciranja te suočavanja s problemima. Kao takva obitelj je koherentni sustav određen svojom strukturom čijim se članom postaje rođenjem, usvojenjem i zasnivanjem braka (Štalekar, 2010). Obitelj je cjelina u kojoj se ostvaruje osjećaj sigurnosti, ljubavi, potpore, pripadanja te osjećaj vlastite vrijednosti, a u njoj se također zadovoljava reproduktivna funkcija pri kojoj se ostvaruje potreba za opstankom (Pregrad, 2002)

2.2. Promjene u strukturi obitelji

Obzirom da obitelj postoji dugo koliko i ljudski rod podložna je stalnim promjenama u odnosu na društvo i okolinu te se ona kao zajednica prilagođava različitim novonastalim promjenama. Tijekom godina koje sa sobom nose različite promjene došlo je i do promjena unutar obitelji te se tako mijenja njena struktura, odnosi i međusobna obiteljska komunikacija te organizacija obiteljskog života. Obitelji se mijenjaju od onih tradicionalnih, patrijarhalnih prema suvremenim, demokratskim obiteljima (Stevanović, 2000). Struktura obitelji se dijeli na tradicionalne i suvremene obitelji pri čemu tradicionalne obitelji obuhvaćaju nukleusne obitelji i proširene obitelji dok u suvremenim obiteljima podrazumijevamo obitelji samohranih roditelja, razvedene roditelje, matrifokalne obitelji, binuklearne obitelji i homoseksualne obitelji. Sama struktura obitelji zapravo podrazumijeva članove obitelji i njihove međusobne odnose.

Razdoblje prije industrijalizacije karakteriziraju tradicionalne proširene obitelji koje su se sastojale od muškarca, žene i njihove djece te muškarčevih roditelja dok se tijekom 1960 – ih broj članova u obitelji smanjuje te ona postaje nuklearna (Zloković i Čekolj, 2018). Tradicionalna obitelj uključuje zajednički život nekoliko generacija te ju karakterizira podjela uloga unutar obitelji pri čemu je najstariji muškarac glavni u obiteljskoj zajednici. Za njih je karakteristično uzajamno poštovanje, žrtvovanje za članove obitelji, zajedničko pojavljivanje u javnosti te apsolutna vjernost i odanost (Nimac, 2010). Važno obilježje tradicionalnih obitelji odnosi se na njihovo prenošenje obiteljske kulture, zajedničke tradicije i vjerovanja s generacije na generaciju. Ipak, s dolaskom različitih društvenih promjena mijenja se i tradicionalna obitelj te se tako smanjuje zastupljenost hijerarhijskih odnosa, a fokus se stavlja na prenošenje osobnih vrijednosti i kulturnih tradicija. Sve veće promjene u odnosima u tradicionalnim obiteljima

zapravo se najviše događaju početkom 20. stoljeća kada žene dobivaju sve veća prava u društvu, postaju ravnopravnije sa muškarcima te se tako promijenio i odnos u obitelji (Stevanović, 2000). Obzirom da se struktura obitelji u suvremenom svijetu mijenja u odnosu na tradicionalne obitelji i prema načinu odrastanja djece gdje velik broj djece odrasta sam s jedim roditeljem dolazi do promjena u emocionalnom životu obitelji, međusobnim odnosima i cjelokupnim funkcioniranjem (Brajša – Žganec i Hanzec, 2015).

Nimac (2010) navodi tri faktora koji utječu na transformaciju obitelji iz tradicionalne u suvremenu koji su prema njegovu mišljenju najznačajniji za Republiku Hrvatsku, a to su rastuća bračna ranjivost i nove karakteristike braka, pad nataliteta i novo značenje roditeljstva te produženi ostanak djece u obitelji. Uz faktor novih karakteristika braka veže se osamostaljivanje partnera od šire obitelji, brak od društvenog čina postaje osobni čin te se događaju neravnoteže u bračnim odnosima koje uzrokuju njegovu nestabilnost. Pad nataliteta se shvaća kao gubitak vrijednosti roditeljstva pri čemu se naglasak stavlja na emocionalnoj dimenziji dok se dimenzija žrtvovanja ostavlja po strani što utječe na to da se roditelji odlučuju za manji broj djece. Na produženi ostanak djece u obitelji utječu problemi nezaposlenosti i nemogućnosti pronalaska rješenja stambenog pitanja te se roditelji koji imaju manji broj djece teže mire s činjenicom da bi dijete jednom trebalo napustiti roditeljski dom (Nimac, 2010). Također se sve više stavlja prioritet na zadovoljavanja vlastitih potreba i interesa pojedinca te usklađivanja tih potreba sa poslovnim obavezama dok se istovremeno pojavljuje sve kasnije stupanje u brak i osnivanje obitelji kako bi se mladi fokusirali na obrazovanje i uspjeh u karijeri. Samim time dolazi do osnivanja izvanbračnih zajednica, odlaganja roditeljstva te manjeg broja djece u obitelji što sa sobom donosi niže stope nataliteta te se tako zanemaruju tradicionalne obiteljske vrijednosti (Maleš, 2012). Navedena promjena prioriteta kod osobe dovodi do promjena u prioritetima same obitelji pa tako često različite institucije i udruge preuzimaju odgovornost za određene obiteljske funkcije koje bi se primarno trebale odvijati unutar obitelji (Kramarić, 2017).

Obzirom na promjene u strukturi obitelji autori Čudina – Obradović i Obradović (2006) iznose vlastitu klasifikaciju tipova obitelji pri čemu obitelji dijele na dvoroditeljske obitelji s dva biološka roditelja, dvoroditeljske obitelji s dva adoptivna roditelja, dvoroditeljske obitelji s majkom i poočimom, dvoroditeljske obitelji s ocem i pomajkom, jednoroditeljske obitelji s podjednakom podjelom roditeljstva oca i majke, jednoroditeljske obitelji s majkom kao glavom obitelji uz kontakte s ocem, jednoroditeljske obitelji s majkom kao glavom obitelji bez poznatog oca, jednoroditeljske obitelji s ocem kao glavom obitelji te jednoroditeljske obitelji unutar

majčine roditeljske obitelji. Pećnik i Raboteg-Šarić (2010) u suvremene oblike obitelji ubrajaju jednoroditeljske obitelji, obitelji u kojima je samo jedan roditelj biološki, samačke obitelji, rekonstruirane obitelji, izvanbračne zajednice, obitelji u kojima jedan zbog posla dulje vrijeme boravi izvan mjesta stanovanja, posvojiteljske obitelji, udomiteljske obitelji, obitelji istospolnih zajednica te surogat obitelji. Suvremeni oblici obitelji nastaju uslijed procesa demokratizacije, sekularizacije, individualizacije te jačanja tržišnog gospodarstva pri čemu se javljaju društvene norme koje sa sobom donose promjene u broju djece u obitelji, slabljenje obiteljske uloge u društvu, promjene u odnosima unutar obitelji te povećanje broja izvanbračnih zajednica. Posljedično tome dolazi do pada nataliteta, promjena u strukturi kućanstva te pluralizacije obitelji (Wertheimer-Baletić, 2016).

U skladu s promjenama u suvremenom društvu dolazi i do promjena u obiteljskoj strukturi, odnosima, razmišljanjima i načinima odgoja koji dolaze u skladu s globalizacijom, urbanizacijom, povećanjem gospodarskog rasta i poboljšanjem općih prilika u zemlji. U odnosu na tradicionalne obitelji stvaraju se razlike prije svega u smanjenju broja članova obitelji, zapošljavaju se žene, dolazi do veće individualizacije, pluralizacije obitelji te porasta broja samačkih obitelji (Raboteg – Šarić, Pećnik i Josipović, 2003). Sa razvojem suvremenog društva obitelj postaje kompleksnija i karakteriziraju ju pluralitet u obiteljskoj strukturi pri čemu dolazi do pada stope fertiliteta, odgađanja roditeljstva, povećanog broja samačkih kućanstava, manje sklopljenih brakova te većeg broja razvoda (Zloković i Čekolj, 2018). Najznačajnije promjene u obiteljskom životu odnose se također na sve veći broj zaposlenih žena, sve kasniju dob stupanja u brak, sve veći broj parova bez djece, veći broj razvoda i zastupljenosti jednoroditeljskih obitelji, smanjenje zastupljenosti dvogeneracijskih obitelji, raste broj izvanbračnih zajednica, samačkih kućanstava te alternativnih oblika zajednica (Štalekar, 2010). Navedeno se odražava i kroz rezultate istraživanja pri čemu se pokazalo kako je u svijetu u posljednjih 25 godina došlo do povećanog broja kohabitacija prije sklapanja braka te se taj broj promijenio sa 6% na čak 60%. Također, pokazalo se kako jedna od pet obitelji s maloljetnom djecom živi kao jednoroditeljska obitelj te jedno od dvanaestero maloljetne djece živi sa pomajkom ili poočimom. Isto tako, pokazalo se kako je jedno od troje djece rođeno izvan braka (Utting, 2007; prema Ljubetić, 2011). Pokazalo se kako Republika Hrvatska zajedno sa Grčkom, Ciprom, Maltom, Portugalom, Rumunjskom i pojedinim dijelovima Njemačke pripada zemljama Europske unije u kojima je bračna zajednica između muškarca i žene još uvijek uobičajena i najzastupljenija obiteljska struktura. Tomu u prilog ide činjenica da su u Hrvatskoj još uvijek zastupljene određene tradicionalne religijske vrijednosti koje imaju

utjecaj na donošenje odluka o zasnivanju obitelji i razvodu braka (Eurostat, 2019). Međutim, pokazalo se kako tradicionalna stajališta nisu zastupljena diljem područja Republike Hrvatske već se stanovništvo prema tome razlikuje ovisno o području iz kojega dolaze. Tako se pokazalo da su stanovnici Istre, grada Zagreba te sjevernog Primorja liberalniji, odnosno u većoj mjeri podržavaju život u kohabitacijama u odnosu na stanovnike iz Slavonije (Aračić, Baloban i Nikodem, 2019).

Obzirom na sve društvene promjene i samo društvo potiče potrebu za individualizacijom, kompetencijama, osobnom afirmacijom što se u konačnici odražava na međusobne odnose unutar obitelji pri čemu dolazi do slabljenja obiteljske kohezije, smanjenja međusobne komunikacije i provođenja zajedničkog vremena. Posljedično tome, obitelj također nailazi i na mnoge probleme za koje često nije u mogućnosti pronaći rješenje, a sve su više zastupljeni u suvremenim odnosima. Ti se problemi odnose na pojavu nasilja, psihosomatskih bolesti, porast ovisnosti, agresivnosti, egzistencijalne probleme i problem preuranjene seksualne aktivnosti. Dolazi se do zaključka kako se u obitelji tijekom procesa modernizacije javlja proces depatrijaralizacije i detradicionalizacije života koje karakteriziraju površni i oslabljeni međusobni odnosi.

2.3. *Funkcije obitelji i njena tipologija*

Obitelj se najčešće opisuje kao primarna društvena zajednica koja se temelji na zajedničkom životu njenih članova koji su krvnom srodstvu te se u njoj međusobno isprepliću biološko – reproduktivne funkcije, ekonomske, odgojne i zaštitničke funkcije (Jakšić i Jureša, 2000). Uz društvene, obitelj zadovoljava i potrebe pojedinca pa se u njoj također odvijaju funkcije povezane s razvojem individue, a odnose se na odgoj, moral, rad i spolnost. Prema Halarambosu i Holbornu (2002) ističu se četiri funkcije obitelji koje se odnose na reproduktivnu, seksualnu, odgojnu i ekonomsku funkciju. Seksualna funkcija se odnosi na spolnu aktivnost roditelja ili parova u obitelji pri čemu se smatra da spolni nagon i njegovo zadovoljavanje učvršćuje povezanost unutar obitelji te doprinosi društvu u cjelini. U određenim zajednicama ova se funkcija odnosi isključivo na bračne zajednice te se u drugim oblicima zajedništva poput npr. vanbračnog partnerstva smatra nedopustivom (Halambros i Holborn, 2002). Reproductivna funkcija označava obitelj kao zajednicu koja ostvaruje potomstvo i tako osigurava produženje ljudske vrste, kulture, običaja i sl. Odgojna funkcija obitelji odnosi se na stvaranje prvih iskustva, znanja, navika i sposobnosti kod djeteta kako bi dijete započelo proces vlastitog formiranja. Obiteljsko odgojno djelovanje ima velik značaj za razvoj djeteta obzirom

da u obitelji dijete uči sve ono što mu je važno za budući život, stvara vrijednosna i moralna utemeljenja, ali isto tako dobiva podršku i pomoć koja mu služi kao poticaj za daljnji razvoj. Ekonomska uloga se odnosi na egzistencijalna pitanja obitelji, njena nastojanja da osigura i zadovolji sve egzistencijalne potrebe svojih članova. Ovu funkciju primarno obnašaju roditelji, ali je vrlo važno uključiti djecu u svakodnevne poslove vezane uz novac te ih naučiti kako adekvatno raspoređivati novčana sredstva, ali ih isto tako upoznati s radom i njegovom vrijednošću (Stevanović, 2000).

Funkcije obitelji važne su za nastanak, održavanje i razvoj obitelji kao društvene skupine te su one u suvremenim obiteljima uvjetovane stupnjem razvoja obitelji te zahtjevima koje joj se postavljaju u društvu. Također su uvjetovane društvenim činiteljima te su važne kako za samog pojedinca unutar obitelji, tako i za svakog njenog člana. Kao najvažnije funkcije obitelji autor Janković (2008) ističe emocionalnu funkciju, biološko – seksualnu, reproduktivnu i socijalizacijsku funkciju. Emocionalna obiteljska funkcija ističe se važnom za nastanak i razvoj obitelji te je u suvremenim društvima puno više naglašena nego što je to u tradicionalnima. Smatra se kako je ona presudna za kvalitetu međusobnih odnosa unutar obitelji te ona uključuje razmjenu pozitivnih i negativnih emocija kako bi se postigla ravnoteža odnosa. Biološko seksualna funkcija se promijenila sa promjenom iz tradicionalne u suvremenu obitelj obzirom da je ona u tradicionalnim obiteljima bila izjednačena sa reproduktivnom funkcijom dok se u suvremenim obiteljima ona ogleda u zadovoljavanju ljudskih potreba. Isto tako, ona postaje sve značajniji činitelj kvalitete partnerskih odnosa. Ističe se kako je reproduktivna funkcija u suvremenim oblicima obitelji zanemarena dolazi do odgađanja roditeljstva i smanjenog broja djece u obitelji nego što je to bilo u tradicionalnim obiteljima. Socijalizacijska funkcija obitelji ogleda se u ulozi roditelja u socijalizaciji svoje djece u društvu te je ona osnova za buduće socijalno funkcioniranje osobe tijekom njenog razvoja (Janković, 2008). Uz navedene funkcije obitelji ističu se još funkcija socijalizacije, emocionalne podrške te uređenih međusobnih odnosa. Također je važno istaknuti kako se određene obiteljske funkcije mijenjaju s obzirom na strukturu obitelji. Tako su u tradicionalnim obiteljima odgojna i socijalizacijska funkcija unutar obitelji dok u suvremenim obiteljima dolazi do tendencije prebacivanja tih funkcija iz obitelji na druge osobe i institucije. Razlike se uočavaju i kod ekonomske funkcije gdje je u tradicionalnim obiteljima glavna osoba za egzistencijalna pitanja obitelji bio otac koji je jedini bio zaposlen, a u suvremenim obiteljima se ta funkcija dijeli na oca i majku te mlađe zaposlene članove obitelji koji im pomažu.

Tipologija obitelji dijeli se na potpune i nepotpune obitelji pri čemu o njihovoj podijeli ovisi sudjeluju li u odgoju djece oba roditelja ili samo jedan. Stoga se u potpune obitelji uključuju one obitelji gdje oba roditelja zajednički odgajaju djecu u istom kućanstvu te takva obitelj traje sve dok djeca ne odrastu i ne stvore vlastitu obitelj (Stevanović, 2000). Nepotpune obitelji uključuju obitelji u kojima je samo jedan roditelj odgovoran za odgoj djeteta, a uzroci njihova nastanka su razvod braka, smrt jednog roditelja ili odluka jednog roditelja o napuštanju obitelji. Smatra se kako ovakve obitelji ne stvaraju pozitivno ozračje za razvoj djeteta upravo zbog sukoba roditelja, zanemarivanja djece te smanjenog kontakta i komunikacije s djecom. Golubović (1981; prema Stevanović, 2000) navodi podjelu tipologije obitelji na nuklearnu potpunu obitelj koju čine roditelji i djeca te nuklearnu nepotpunu koju čine supružnici bez djece. Nuklearnom obitelji se smatra dvogeneracijska obitelj koja živi u jednom kućanstvu dok su trogeneracijske ili četverogeneracijske proširene obitelji te one kao takve označavaju porodičnu jezgru proširenu srođnicima koji zajedno žive (Stevanović, 2000). Wagner-Jakab (2008) navodi podjelu obitelji na jednoroditeljsku i dvoroditeljsku pri čemu jednoroditeljske obitelji karakterizira suživot djece sa majkom kao učestaliji oblik obitelji. Autorica također ističe kako se istraživanjima u Sjedinjenim američkim državama i Kanadi utvrdilo postojanje podjele na tradicionalni tip obitelji, moderni, nepovezani i emocionalno narušeni tip obitelji. Tradicionalni tip obitelji karakteriziraju čvrsti međusobni odnosi unutar obitelji i izražene emocije, dok moderni tip uključuje ravnotežu obitelji i društva koje ju okružuje. Nepovezani tip obitelji odnosi se na one obitelji koje bliskost i koheziju traže u društvenoj zajednici izvan vlastite obitelji te se emocionalno narušeni tip odnosi na obitelji koje karakteriziraju problemi i neslaganja među njenim članovima. Ljubetić (2007) navodi sve veću učestalost majki koje se odlučuju na roditeljstvo bez braka, adoptivne obitelji istospolnih zajednica te pojavu ponovljenih brakova u kojima djeca odrastaju s jednim biološkim roditeljem koji je u kohabitaciji sa novim partnerom i njegovom djecom iz prošlog braka te djecom rođenom u novom braku. Autor također ističe i poseban tip obitelji koji se odnosi na obitelji u kojima jedan od članova zbog vlastitog zaposlenja i opisa posla dulje vrijeme boravi izvan obitelji te tako rjeđe komunicira s obitelji.

2.4. Obitelj kao sustav i njena odgojna funkcija

Kao najvažniji čimbenik optimalnog obiteljskog funkcioniranja ističu se međusobni odnosi članova obitelji obzirom da oni izravno utječu na kvalitetu obiteljskog ozračja. Neovisno o tome o kakvoj je obitelji riječ razvoj njenih članova ogleda se kroz unutarobiteljske odnose

koji naposljetku kreiraju povoljne ili nepovoljne uvjete za odgoj djece (Nimac, 2010). Obitelj je složena i međusobno povezana cjelina čiji sustav uključuje kompleksnost odnosa njenih članova koji je hijerarhijski organiziran i sačinjen od manjih subsustava (Keresteš, 2002). Tako sistemska obiteljska teorija čiji je autor Kreppner ističe važnost obitelji kao cjelokupnog sustava pri čemu je naglašena međuovisnost pojedinca i obitelji kao sustava. Pri tome se razlikuju uvjetovanost pojedinca strukturom obitelji i utjecaj pojedinca kao individue na formiranje i funkcioniranje obitelji što u konačnici obilježava obitelj kao sustav (Thomas, 2001). Navedeni procesi obitelj čine dinamičnom i prilagodljivom pri čemu su obitelj i pojedinac u stalnoj tranziciji. Obitelj kao sustav ima svoje osobitosti pa je tako važno istaknuti kompleks međuljudskih odnosa te rast i razvoj pojedinca unutar obitelji zbog čega se narušava postojeća ravnoteža odnosa, a uspostavljanje nove čini obitelj dinamičnim sustavom (Pregrad, 2002). Kurt Kreppner 1989. godine predlaže model pomoću kojega bi se jednostavnije razumjeli procesi koji se odvijaju u obitelji te njihova uloga u procesu socijalizacije članova obitelji. Navedeni model se sastoji od tri komponente funkcioniranja obitelji kao sustava, a to su obiteljski razvojni zadaci, internalni radni model i različitost članova obitelji. Obiteljski razvojni zadaci odnose se na stvaranje zdravog okruženja u kojemu dijete živi te su povezani sa stvaranjem pozitivnih emocija i osjećaja zadovoljstva. Podložni su promjenama ovisno o dobi djeteta te predstavljaju temelj za uspješno suočavanje s različitim situacijama i zadacima tijekom života. Kao druga komponenta ističe se internalni radni model koji se odnosi na mentalni okvir za razumijevanje obitelji, a stječe se međusobnim interakcijama. Posljednja komponenta modela odnosi se na različitosti u osobinama svakog pojedinog člana obitelji (Klarin, 2006).

Optimalno funkcioniranje obitelji kao sustava važno je za dječji razvoj te pri tome može imati zaštitnu i rizičnu ulogu, ovisno o odnosima u obitelji. Obitelj kao sustav karakterizira cjelovitost pri čemu su svi njeni dijelovi kao sustava u međusobnoj interakciji i hijerarhijski organizirani pri čemu se iskazuju razine organizacije, autonomije, cirkularne kauzalnosti te samoregulacije i samoodržavanja. Prema modelu obiteljskog funkcioniranja postoje dvije dimenzije koje su međusobno povezane, a odnose se na obiteljsku kohezivnost i prilagodljivost. Kohezivnost se odnosi na razinu emocionalne povezanosti članova obitelji dok se prilagodljivost veže uz razinu obiteljske sposobnosti na uravnoteženje obiteljske stabilnosti i promjena. Također, kao najvažniji koncepti obiteljskog funkcioniranja ističu se struktura obitelji, emocije, zajedništvo, orijentacija prema obitelji i zadovoljstvo njenih članova (Brajša–Žganec, 2003). Smatra se kako je obitelj najvažnija sredina za razvoj i odgoj djeteta te ona ima

snažnu ulogu u oblikovanju dječje osobnosti i karaktera, posebice tijekom predškolske i mlađe školske dobi djeteta. Rosić (2005) ističe odgoj u obitelji kao poseban odnos temeljen na povjerenju, međusobnom razumijevanju, ljubavi i iskrenosti te ističe kako odgojem u obitelji pojedinac postaje potpunija i učinkovitija osoba. Obiteljski odgoj može se odrediti kao „djelovanje cjelokupnog obiteljskog konteksta, kao cjeline međusobno zavisnih pojava na razvitak ličnosti djeteta, radi izgrađivanja njegovih osobnih kvaliteta, i kvaliteta koje mu omogućuju uspješno uključivanje u okolinu u kojoj živi i djelovanje u njoj“ (Maleš, 1988:16). Odgojno djelovanje također je povezano s kulturom i povijesnim razvojem društva pri čemu je važna povezanost obitelji i društva (Giesecke, 1993). S razvojem društva nužno je pratiti promjene i potrebe suvremenih obitelji kako bi se omogućila adekvatna i pravovremena potpora, skrb ili zaštita djece unutar obitelji obzirom na ubrzan način života gdje se zbog preopterećenosti poslom i egzistencijalnim pitanjima smanjuje značaj obiteljske uloge u odgoju djeteta. Može se zaključiti kako zasnivanje i funkcioniranje obitelji danas ovisi o pojedincu, ali i društvu u kojemu se taj pojedinac nalazi pa tako ni odgoj nije samo pitanje obiteljskog konteksta već i šire društveno pitanje (Mandarić Vukušić, 2016). Shodno svemu navedenom može se zaključiti kako je obitelj primarna zajednica koja uvelike oblikuje osobnost i karakter djeteta te djeluje na njegov cjelokupni rast i razvoj. U obitelji dijete stvara prve socijalne i emocionalne vještine, navike i uči obrasce društvenog ponašanja koji se kasnije dodatno razvijaju utjecajem odgojno – obrazovnih institucija čemu se također pridružuje i utjecaj vršnjaka te šire društvene zajednice.

3. Roditeljstvo i odgoj

3.1. Roditeljstvo

Istraživanja sve više potvrđuju kompleksnost odgoja i odgojnih postupaka koji su povezani sa karakteristikama djeteta te odnosom roditelj – dijete pri čemu značajnu ulogu imaju i društveni čimbenici u kojima se odgojni proces odvija (Belsky, 1984; Bennett i Grimley, 2001; Littlewood, 2009). Roditeljski postupci usmjereni su na odnos roditelja i djeteta pri čemu roditelji poduzimaju aktivnosti kojim usmjeravaju razvoj svoga djeteta u odnosu na postavljene ciljeve odgoja. Pri tome roditelji istovremeno iskazuju privrženost djetetu, ali također postavljaju granice i disciplinu što se u konačnici kasnije reflektira na ponašanja i sustav vrijednosti koje dijete tijekom svoga razvoja usvaja (Baumrind 1991; Littlewood, 2009). Roditeljstvo uključuje preuzimanje i prihvaćanje brige i odlučivanja o djeci te ono uključuje mijenjanje vlastitih ciljeva i vrijednosti u odnosu na emocionalna i materijalna ulaganja s ciljem razvoja djeteta (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Maleš i Kušević (2011) ističu roditeljstvo kao najvažniju životnu ulogu pojedinca koja se ne može poništiti i čije su posljedice cjeloživotne. Kvaliteta roditeljstva usko je povezana s različitim razvojnim procesima djeteta, njegovim ponašanjem, osobinama ličnosti, akademskim postignućem i moralnim rasuđivanjem. Stoga roditeljstvo uključuje niz procesa koji se odnose na zadatke, ulogu, komunikaciju i pravila u stvaranju odnosa roditelj – dijete. Isto tako, od roditelja se očekuje hrabrenje i vođenje djeteta tijekom njegova kognitivnog, socijalnog, emocionalnog, moralnog, obrazovnog, duhovnog, kulturnog, fizičkog i seksualnog razvoja, a upravo to vođenje, poučavanje i prenošenje znanja i iskustava nazivamo odgojem (Klarin, 2006).

Ljubetić (2007) objašnjava roditeljstvo kao socijalni konstrukt pri čemu smatra da se ono može smjestiti u određeno vrijeme i prostor pod utjecajem kulturnih normi, vrijednosti, demografskih promjena i promjena u obiteljskoj strukturi. Zadaci roditeljstva mijenjaju se sukladno društvenim promjenama koje se odnose na psihičke, socijalne i ekonomske promjene. Zajedno s promjenama u društvu ostvaruju se i promjene u odgoju pa se tako tijekom razvoja društva razlikuju tri tipa odgojnih postupaka roditelja, a to su tradicionalni odgoj, odgoj usmjeren pojedincu i odgoj usmjeren prema drugome. Tijekom tradicionalnog odgoja koji je bio karakterističan za razdoblje industrijalizacije kao odgojne mjere ističu se poniznost i konformizam pri čemu se ne poštuje individualnost. Potom dolazi do promjena u odgoju potaknutih razvojem tolerancije i pluralizma pri čemu se naglašava važnost osobina ličnosti koje imaju mogućnost adaptacije s naglaskom na razvoj poslušnosti i popustljivosti. Posljednji

tip odgojnih postupaka odnosi se na odgoj usmjeren prema drugome gdje se naglasak stavlja na razvoj socijalnih vještina djeteta te su odgojne mjere usmjerene na razvoj djeteta na promjene i izazove u društvu (Klarin, 2006).

Roditeljstvo uključuje niz aktivnosti i ponašanja koja odvojeno i međusobno utječu na razvoj djece u obitelji. Njihovo ponašanje predstavlja velik zaštitni potencijal ili s druge strane dodatni izvor stresa za dijete (Fišer, Marković, Radat i Ogresta, 2007). Dobri odnosi u obitelji bez sumnje utječu na razvoj djeteta pri čemu su roditeljska ljubav, pažnja i briga prema djeci temelji uspješnog odgoja. Roditelji su ti koji su odgovorni za odnos s djecom te generalno za optimalno funkcioniranje obitelji, stoga i međusoban odnos roditelja ima veliku ulogu u utjecaju na dijete, prvenstveno na njegov emocionalni razvoj. Budući da dijete kao uzor za svoja ponašanja ponajprije uzima roditelje, njihova je uloga biti pozitivan primjer djetetu u smislu međuljudskih odnosa, rada, poštivanja vlastitih obaveza, društvenog angažmana i sl. Stoga je važno da dijete ima cjelovit, kvalitetan i pouzdan uzor za imitaciju ponašanja (Rosić, 2005). Naravno, postoje i nepovoljni čimbenici koji u obitelji dovode do različitih problema i imaju utjecaj na dijete te se prenose u njegovu odraslu dob. Pri tome se misli na nedostatak kvalitetnih i pozitivnih odnosa između roditelja, smrt nekog člana obitelji, razvod braka roditelja, bolesti članova obitelji, izostanak podrške unutar bliže i šire obitelji te teške ekonomske situacije (Mrnjavac, 2014).

Roditeljstvo je samo po sebi integrativni model koji utječe na razvoj djeteta kroz različite čimbenike razvoja, a to su emocionalan sigurnost, samostalnost i nezavisnost, socijalne kompetencije, kognitivna zrelost, školski i profesionalni uspjeh djeteta. Postoje tri komponente za koje se smatra da čine roditeljstvo, a to su subjektivni doživljaj roditeljstva, roditeljska briga, njihovo ponašanje i postupci te roditeljski odgojni stilovi. Subjektivni doživljaj roditeljstva obuhvaća zadovoljstvo roditelja u odnosu s bračnim partnerom i u odnosu s djetetom, zatim on obuhvaća zahtjeve okoline koja roditeljima nameće određene standarde u ostvarenju njihove roditeljske uloge pri čemu često dolazi do razvoja stresa. Naposljetku subjektivni doživljaj roditeljstva također ovisi i o osjećaju o roditeljskoj kompetenciji koji obuhvaća zadovoljstvo odnosa roditelja i djeteta, zadovoljstvo djetetom te zadovoljstvo sobom kao roditeljem (Čudina-Obradović i Obradović, 2003).

3.2. *Roditeljski odgojni stilovi i njihov utjecaj na dijete*

Obzirom da je primarna funkcija obitelji odgoj stvaraju se i određeni roditeljski odgojni stilovi koji su osnova postupanja roditelja prema djetetu i imaju ulogu u razvoju djeteta. Stoga Klarin (2006) ističe četiri odgojna stila roditeljstva: autoritativni, autoritarni, popustljivi i ravnodušni koji se razlikuju u odnosu na roditeljsku toplinu i roditeljski nadzor. Autoritativan roditeljski stil karakterizira jasno postavljanje granica djeci i poštivanje roditelja, a uključuje toplinu, razumijevanje i demokratičnost. Primjenjujući ovaj stil, roditelji postavljaju djeci pravila ponašanja, razloge primjene određenih odgojnih postupaka i nadzor uz pružanje potpore i razumijevanja. Ovaj stil najviše pogoduje razvoju djeteta obzirom da uključuje savjetničku ulogu roditelja te poštivanje prava i potreba djeteta ovisno o njegovoj dobi, uključuju dijete u donošenje obiteljskih odluka te potiču slobodno izražavanje osjećaja (Fišer i sur., 2007). Autoritarni odgojni stil karakterizira zasnivanje odgoja na disciplini i pravilima pri čemu roditelji imaju visoku razinu kontrole i ne pokazuju ljubav i toplinu prema djeci. Zbog toga su njihova djeca najčešće agresivna i posesivna (Klarin, 2006). Pri autoritarnom stilu roditelji smatraju kako je poslušnost vrlina te primjenjuju silu i kažnjavanje prilikom djetetova ponašanja koja su za roditelja neprimjerena. Takvi roditelji vjeruju u vrijednost autoriteta, očuvanja reda i tradicije, poštivanja rada te ne ohrabruju dijete već smatraju da se ono mora podrediti njima i njihovom sustavu vrijednosti (Fišer i sur., 2007).

Popustljivi odgojni stil podrazumijeva visoku razinu ljubavi i topline dok je sam nadzor nad djecom vrlo nizak, odnosno djeca su često prepuštena sama sebi. Karakteristike ovog stila odnose se na nezrelost i impulzivnost djece, nejasno definirana pravila ponašanja djece i norme zbog čega se javljaju devijantna ponašanja kod djece (Klarin, 2006). U ovom roditeljskom stilu karakteristično je da roditelji udovoljavaju dječjim željama i prihvaćaju njihove postupke, daju se tek pojedina pravila o odgovornosti te se dopušta djetetu da samostalno organizira vlastite aktivnosti. Takvi roditelji u svojim odgojnim postupcima nastoje razumno pristupati, ali ne koriste se autoritetom kako bi postigli određene ciljeve (Fišer i sur., 2007). Ravnodušni ili zanemarujući odgojni stil je karakteriziran niskom razinom ljubavi i kontrole pri kojemu roditelji ne pokazuju zanimanje za vlastitu djecu zbog čega su takva djeca nerijetko zahtjevna i iskazuju antisocijalna ponašanja (Klarin, 2006). Roditelji koji primjenjuju ovaj roditeljski stil često su emocionalno hladni, nezainteresirani za dijete i njegove aktivnosti te su okupirani sami sobom što u konačnici dovodi do emocionalnog odbacivanja djeteta. Obzirom da roditelji koji primjenjuju zanemarujući odgojni stil ne posvećuju svojoj djeci dolazi do nemogućnosti

stjecanja socijalnih vještina kod djeteta te se tijekom razvoja javljaju različitih oblici neprihvatljivog i devijantnog ponašanja djeteta. Djeca koja odrastaju uz zanemarujuće roditelje mogu razviti osjećaj nesigurnosti, niskog samopoštovanja te nisku razinu samokontrole. Također se pokazalo da se ovim odgojnim stilom dolazi do nepoželjnih razvojnih ishoda kod djeteta obzirom na njihovu nemogućnost razvoja vlastitih kompetencija pri čemu roditelji ne potiču optimalni socijalni razvoj djeteta (Kopko, 2007).

Kao druga klasifikacija odgojnog stila roditeljstva ističe se Rohnerov model roditeljstva koji se svojim postavkama oslanja na dimenziju roditeljske topline koja ima dva pola, a to su roditeljsko prihvaćanje i roditeljsko odbijanje. Pri tome roditeljsko odbijanje uključuje odsutnost roditeljske topline, dok je ona kao takva prisutna u roditeljskom prihvaćanju. Autor ovog modela nastoji predvidjeti posljedice roditeljskog odbijanja i prihvaćanja na njegov cjelokupni razvoj, ponašanje i prilagodbu u odrasloj dobi (Rohner, 1984; prema Klarin, 2006). Lacković – Grgin (1982; prema Janković, 2008) na temelju svog istraživačkog rada definira tri odgojna stila, a to su demokratski odgojni stil, autoritativni i stihijski. Demokratski odgojni stil usmjeren je na poštovanje i međusobno prihvaćanje svih članova obitelji prilikom čega se djecu uči na prihvaćanje različitosti. Autoritativni stil karakterizira pokoravanje autoritetu, tj. osobi koja ima najveći autoritet u obitelji što pogoduje razvoju nepovoljne obiteljske klime i odnosa. Posljednji odgojni stil odnosi se na stihijski stil koji uključuje sukobe i želju za dominacijom roditelja te se on odražava na obiteljske odnose koji poprimaju negativan aspekt međusobnog obiteljskog funkcioniranja.

Roditeljski odgojni stilovi se temelje na stavovima roditelja prema djetetu, a ti stavovi su odrednica emocionalnih odnosa roditelja i djeteta te obiteljskog ozračja u kojem dijete odrasta i razvija se. Roditeljski stilovi uključuju dimenzije roditeljskog ponašanja i njihovih odgojnih postupaka te su povezani s društvenim okruženjem u kojemu se odvija proces odgajanja. Stoga se primjena istih odgojnih postupaka u različitim društvenim sredinama može različito manifestirati na dječji razvoj i njegovo ponašanje (Pearson, Atkin, Biddle, Gorely i Ewardson., 2010). Ljubetić (2007) pozornost usmjerava na pojašnjenje veze roditeljskih odgojnih stilova i ponašanja djeteta te ako ističe četiri dimenzije stila odgoja koje rezultiraju određenim ponašanjima djeteta. Prva od njih uključuje tople i stroge roditelje čijoj je djeci važno mišljenje odraslih i privrženi su roditeljima. Zatim, topli i permisivni roditelji čija su djeca samopouzdana i socijalno otvorena, ali su istovremeno skloni kršiti pravila te su razmažena. Autor potom ističe hladne i stroge roditelje za koje smatra da će njihova djeca biti anksiozna, prkosna te iskazuju agresiju prema okolini i sebi samima. Naposljetku su hladni i

permisivni roditelji za koje se smatra da će njihova djeca biti neprijateljski raspoložena, sklona kršenju pravila i delikventnim oblicima ponašanja. Obzirom da roditeljski odgojni stilovi imaju utjecaj na ponašanje djece pokazalo se kako su djeca odgajana autoritativnim odgojnim stilom najčešće samopouzdana, neovisna, odgovorna te postižu visoke razine akademskog uspjeha. Također, takva djeca su vrlo kreativna, znatiželjna, prijateljski nastrojena te imaju pozitivnu sliku o sebi i vlastitim postignućima (Garcia i Garcia, 2009). Suprotno tome, djeca odrasla uz autoritarne roditelje pokazuju probleme u ponašanju, češće su agresivna, sklona promjenama raspoloženja, impulzivna te se teško prilagodljiva različitim socijalnim situacijama. Isto tako, djeca autoritarnih roditelja često reagiraju povučenošću ili agresivnošću, nesretna su te im nedostaje spontanosti u svakodnevnom ponašanju (Ljubetić, 2007). Popustljivi ili permisivni odgojni stil roditelja kod djece razvija nesamostalnost i nesigurnost te se stoga slično ako i kod djece autoritarnih roditelja javlja otežana prilagodba djece u socijalnom funkcioniranju obzirom na njihovu čestu povučenošću i nezadovoljstvo. Djeca odgajana permisivnim stilom su uglavnom impulzivna, teže ostvaruju samokontrolu, asocijalna su te iskazuju određenu razinu nametljivosti (Brković, 2009). Djeca zanemarujućih roditelja iskazuju agresivno ponašanje, slabije funkcioniraju u socijalnim interakcijama te su zapravo često socijalno distancirana. Obzirom da su često bez nadzora iskazuju različite oblike neprihvatljivog ponašanja, nemaju razvijenu samoregulaciju emocija i razvijaju asocijalne obrasce ponašanja (Klarin, 2006).

Čudina – Obradović i Obradović (2006) smatraju kako zdrava i poticajna obitelj omogućava djetetu stalnu i strukturiranu okolinu u kojoj će dijete dobivati podršku, razumijevanje, nuditi će mu se nova iskustva te emocionalna sigurnost. Djetetova emocionalna sigurnost se temelji na međusobnoj povezanosti djeteta i roditelja, njihovom odnosu brige i ljubavi te davanja djetetu osjećaja sigurnosti i sreće. S druge strane, postoje i obitelji koje nisu zdrave za razvoj djeteta i naziva ih se rizičnima. Takve obitelji su pune sukoba, uključuju česte agresivne ispade te su odnosi među članovima obitelji, ali i djece i roditelja često hladni i zanemarujući. Stoga djeca u takvim obiteljima poprimaju negativno emocionalno doživljavanje te neprihvatljivo ponašanje uzrokovano trajnom izloženošću roditeljskim sukobima i nekvalitetnim obiteljskim odnosima te se kod djece tako potiče agresivno i delikventno ponašanje, stvara se anksioznost i depresija. Kao univerzalne karakteristike uspješnog roditeljstva navode se potpora, nadzor i odsutnost strogog kažnjavanja djece. Stoga umjereno i jednačeno roditeljsko ponašanje doprinosi optimalnom razvoju djeteta, jačanju povjerenja i međusobnih odnosa na relaciji roditelj – dijete. Kako bi se postigao uspješan odgoj djeteta roditelji trebaju posjedovati vještinu kombinacije prihvatanja i razumijevanja djeteta uz vlastiti

autoritet koji se treba temeljiti na poštivanju, ljubavi i povjerenju. Pritom se roditeljski autoritet iskazuje kroz njihove odgojne postupke, njihovu osobnost, cjelokupno djelovanje te pružanje dobrog primjera djetetu što Vijeće Europe navodi kao roditeljstvo u najboljem interesu djeteta. Takav odgoj uključuje roditeljsko ponašanje koje se odnosi na brižno ponašanje, pružanje strukture i vođenja, uvažavanje djetetove osobnosti i individualnosti te osnaživanje djeteta (Pećenik i Starc, 2010).

3.3. Kompetencije roditelja

Roditeljske kompetencije odnose se na skup različitih roditeljskih ponašanja i postupaka kojima roditelji potiču djetetov razvoj pri čemu se kompetentnim roditeljem smatra onaj roditelj koji posjeduje potrebna znanja, vještine i sposobnosti nužne za odgoj djece. Također, kompetentan roditelj posjeduje osobine ličnosti kojima svojoj djeci može pružiti pozitivan model identifikacije i koji zna što se od njega tijekom procesa odgoja očekuje. Kompetentan roditelj zna iskoristiti vlastite potencijale i okolinske čimbenike u postizanju optimalnog razvoja vlastitog djeteta te ima pozitivnu sliku o vlastitoj kontroli nad djetetom i u roditeljskoj se ulozi osjeća zadovoljno (Ljubetić, 2007). Roditeljska kompetentnost se povezuje s osobnim doživljajem zadovoljstva i učinkovitošću koja se postiže u roditeljskoj ulozi, a moguće ih je izmjeriti stupnjem u kojem roditelj osjeća zadovoljstvo ili frustraciju vlastitom ulogom (Johnston i Mash, 1989; Sabatelli i Waldron, 1995; Waldron-Hennessey i Sabatelli, 1997). Lacković-Grgin (2011) ističe kako se zadovoljstvo roditeljskom ulogom odražava i na njegovo opće zadovoljstvo, a povećava se kada odgojni postupci roditelja prate pozitivan dječji razvoj. Kompetencije uključuju i vlastitu samoprocjenu sebe kao roditelja te pomaže roditeljima u sagledavanju vlastitih postupaka i ponašanja u odnosu roditelj – dijete. Također, samoprocjena omogućava refleksiju na odgojne postupke u odnosu na postavljene odgojne ishode, dok je meta – razina roditeljske kompetencije važna u određenju smjera djetetova optimalnog razvoja te preuzimanja odgovornosti i kontrole nad istim (Hawk i Holden, 2006). Shodno navedenom, razvoj roditeljskih kompetencija se pokazuje kao važan preduvjet za razvoj djetetovih emocionalnih, socijalnih i interpersonalnih kompetencija. Pokazalo se kako su kompetentniji roditelji skloniji ostvarivati topao i podupirući obiteljski odnos te stoga djeca koja odrastaju u takvom ozračju ostvaruju osjećaj pripadnosti i prihvaćanja. Također, roditeljske socijalne kompetencije povezane su s razvojem socijalnih kompetencija kod djece te je isto tako roditeljsko ponašanje prema djeci povezano s njihovim ponašanjem (Van Leeuwen, 2004; Hillaker, Brophy-Herb, Villarruel i Haas, 2008).

Fine i Wardle (2001) govore o osjećaju nekompetentnosti prilikom izvršavanja roditeljske uloge što se povezuje sa svakodnevnim problemima koje roditelji imaju. Problemi najčešće proizlaze iz nerealnih očekivanja od djeteta, sumnje u ispravnost vlastitih odluka, emocionalne opterećenosti, nerazumijevanja djetetova ponašanja i osjećaja, neadekvatnog rješavanja problema i sl. Gomilanje navedenih problema kod roditelja stvara osjećaj nesigurnosti u vlastito ponašanje i odluke te prilikom toga roditelji često djeci neopravdano pripisuju negativne attribute vezane uz ponašanje. Crnic, Gaze i Hoffman (2005) ističu važnost roditeljskog djelovanja u svrhu djetetova razvoja i usvajanja društveno poželjnih obrazaca ponašanja pri čemu se anksioznost roditelja u obnašanju njihove roditeljske uloge pokazala kao značajan čimbenik u internalizaciji problema kod djece i u razvoju njihovih negativnih stavova prema djeci. Navedenome doprinosi i stres koji roditelji potencijalno mogu osjećati iz različitih razloga, a on neposredno utječe na njihovu interakciju s djetetom i roditeljska ponašanja. U neprepoznavanju stvarnih potreba djeteta od strane roditelja dijete razvija negativan stav prema vlastitom roditelju što će se vrlo vjerojatno razviti u stvaranje negativnog stava prema samome sebi. Također se pokazalo da roditelji koji smatraju svoju djecu teškom za odgoj i stvaraju negativan stav prema istom često razvijaju osjećaj bespomoćnosti (Ehrensaft, Cohen, Chen i Berenson, 2007; Laskey i Cartwright-Hatton, 2009). Iz svega navedenog se može zaključiti kako se roditelji koji imaju kontrolu nad vlastitim ponašanjima i postupcima usmjeravaju na konstruktivno rješavanje problema što u konačnici dugoročno pozitivno utječe na odnos roditelja i djeteta. Također, roditeljske kompetencije kao kompleksan sustav imaju značajnu ulogu u razvoju djeteta i njihova važnost je neupitna.

4. Jednoroditeljske obitelji

Obitelji koje uključuju jednog roditelja i njegovu djecu nisu jedinstvena sociološka kategorija obzirom da ih je teško definirati. Takve obitelji se definiraju kao one obitelji u kojima samo jedan roditelj, bez pomoći drugog roditelja skrbi o svojoj djeci (Raboteg – Šarić, Pećnik, Josipović, 2003). Ovakav oblik obitelji javlja se kao alternativa nuklearnoj obitelji. (Piórkowska - Petrović, 1990). Kao sinonimi za izraz jednoroditeljska obitelj koriste se različiti izrazi poput nekompletna obitelj, razorena, krnja ili nepotpuna obitelj, napuštena obitelj. Dok se za roditelje koji su njeni članovi koriste izrazi kao što su samohrani roditelj, roditelj samac, roditelj bez bračnog partnera ili roditelj koji živi sam pri čemu se smatra da su to roditelji koji samostalno, bez drugog roditelja skrbe o svome djetetu (Raboteg – Šarić i Pećnik, 2010). Akrap (1999) smatra kako definicija samohranog roditelja ne može biti jednoznačna obzirom da ona poprima značenja kao što su sam, samostalan, usamljen, prepušten sam sebi, nevjenčan ili izvan stalne veze. Stoga smatra kako je prikladnije koristiti naziv roditelji samci, a ne samohrani roditelji. Zakon o socijalnoj skrbi Republike Hrvatske ističe da se izraz samohrani roditelj odnosi na roditelje koji samostalno skrbe o svome djetetu i uzdržavaju ga pri čemu jednoroditeljske obitelji definira kao obitelji čiji su članovi dijete i jedan roditelj (Zakon o socijalnoj skrbi, 2020). Obitelji koje uključuju jednog roditelja mogu nastati pri samom osnutku obitelji ukoliko se majke samostalno opredijele za takav oblik obiteljske organizacije kao što je to u slučajevima izvanbračnih majki s djecom, ali one naravno ovisno o njihovim uzrocima mogu nastati i kasnije tijekom vremena (Fišer i sur., 2007).

Obitelji koje uključuju samo jednog roditelja postaju predmet istraživačkih i socijalnih interesa 1960 - ih godina kada su se započele odvijati promjene iz tradicionalne u suvremenu obitelj pri čemu je došlo do porasta broja razvoda, smanjenja fertiliteta, sve većeg broja kohabitacija, izvanbračnog rođenja djece te ekonomski neovisnih i aktivnih majki. Na takve se pojave gledalo kao određeno odstupanje te su nerijetko okarakterizirane kao indikatori krize obitelji. Uzroci nastanka nepotpunih obitelji su višestruki, a odnose se na smrt jednog roditelja, razvod braka, napuštanje obitelji od strane jednog roditelja, izvanbračno rođenje djeteta, dok se u novije vrijeme u ovaj oblik obitelji svrstavaju i obitelji u kojima je prisutno dugotrajno odsustvo jednog roditelja zbog posla, bolesti, zatvorske kazne i sl. (Grozđanić, 2000). U Republici Hrvatskoj najveći udio obitelji s jednim roditeljem čine matrifokalne obitelji pri čemu svaka treća obitelj živi u trogeneracijskoj obitelji, a njihove ekonomske prilike su ispod prosjeka. U takvim obiteljima ističe se problem ne primanja alimentacije od bivšeg partnera,

problem usklađivanja radnih obaveza s roditeljskom ulogom, visoke razine stresa te nedostatak socijalne podrške uže okoline (Fišer i sur., 2007).

4.1. Uzroci formiranja jednoroditeljskih obitelji

Najčešći uzroci formiranja nepotpunih obitelji su razvod braka, smrt jednog od roditelja te pojava sve većeg broja žena koje rađaju djecu izvan braka te će zbog svoje učestalosti navedeni razlozi biti detaljnije pojašnjeni. Smrt kao posljedica nastanka jednoroditeljske obitelji predstavlja jedan od najbolnijih i najstresnijih događaja u obitelji pri čemu je proces tugovanja prirodan za pojedinca i obitelj ali se drugačije manifestira kod članova obitelji te sa sobom donosi fizičke, psihičke i socijalne posljedice. Stoga smrt ima različit utjecaj na obiteljske reakcije i utječe na obiteljsku ravnotežu obzirom da dovodi do promjena vezanih uz životnu prilagodbu na novonastalu situaciju. Te promjene su pod utjecajem karakteristika gubitka, faktora o kojima ovisi osjetljivost i ranjivost obitelji, obiteljskih resursa, spolnih razlika te socijalnih očekivanja. Obitelji se još teže prilagođavaju na smrt svog člana ukoliko se to dogodi istovremeno kao i važni događaji iz obiteljskog ciklusa života poput npr. rođenja djeteta, adolescencije i sl. Nakon smrti supružnika povećava se odgovornost samohranog roditelja te se on suočava s brojnim izazovima i zadacima, a posebice je teška ukoliko se radi o obiteljima s jasnom podjelom spolnih uloga pri čemu je jedan parter nedovoljno pripremljen za preuzimanje zadataka koji su nužni za preživljavanje. Problemi s kojima se samohrani roditelj u takvom trenutku susreće su financijske, emocionalne i socijalne prirode pri čemu je sva obiteljska odgovornost na preostalom supružniku. Također, smrt supružnika iziskuje potrebu formiranja novog identiteta i povlači sa sobom pitanje samoodređenja (Grozđanić, 2000). Kao što i sama autorica naglašava, smrt roditelja predstavlja nenadoknativ gubitak koji na dijete ostavlja psihološke posljedice dok se njegove reakcije manifestiraju ovisno o dobi djeteta, spolu, njegovom emocionalnom i kognitivnom razvoju te odgovornosti i brizi preživjelog roditelja.

Jedan od čestih oblika jednoroditeljskih obitelji su obitelji s djecom rođenom izvan braka. Takve obitelji uglavnom nastaju zbog nenamjernog roditeljstva ili vlastitog odabira samostalnog odgajanja djeteta. U prošlosti se neudane majke povezivalo s nedovoljnom razinom obrazovanja, siromaštvom te neželjenim trudnoćama u adolescentskoj dobi dok to danas nije slučaj. Danas se žene samostalno odlučuju na osnivanje obitelji bez prisustva bračnog partnera ukoliko nisu mogle ostvariti brak na temelju veze u kojoj je dijete začeto, ako trenutno ne mogu ostvariti vezu, a boje se da su u dobi kada to više neće moći učiniti ili ako odbijaju ostale životne uloge koje im se nameću. Većinom se govori o ženama u kasnim tridesetima koje

djetetu nastoje omogućiti povoljne uvjete za razvoj te stalan kontakt s muškim članom bliže obitelji kako se ne bi izgubila funkcija muškarca u djetetovom razvoju i odgoju (Čudina-Obradović i Obradović, 2006)

Kao jedan od glavnih uzroka formiranja jednoroditeljskih obitelji u novije vrijeme navodi se razvod braka pa tako u Republici Hrvatskoj raste stopa razvoda braka pri čemu je prema recentnijim podacima u jednoj godini razvedeno 6 265 brakova što je 30,8% u odnosu na ukupan broj sklopljenih brakova iste godine (Statistički ljetopis RH, 2018). U brojnim istraživanjima (Teachman, 2002; Frisco i Williams, 2003; Amato, 2010; prema Buljan Flander, Jelić Tuščić i Matešković, 2014) ističu se faktori rizika za razvod braka pri čemu se najčešće navodi siromaštvo, sklapanje braka u adolescentskoj dobi, nezaposlenost, kohabitacije, niska razina obrazovanja, rađanje djece prije braka, miješani brakovi, nova bračna zajednica s djecom iz prethodnih brakova, ne odrastanje uz roditelje koji su u braku. Također se navode i interpersonalni prediktori pri čemu se misli na obiteljsko nasilje, nevjeru, konflikte, nisku razinu ljubavi, slabu predanost bračnoj zajednici te nisku razinu međusobnog povjerenja u odnosu supružnika. Razvod braka se smatra krajnjim oblikom bračne nestabilnosti koji karakterizira dugotrajan proces frustracijskih i stresnih situacija među supružnicima (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Prema *Obiteljskom zakonu* brak među supružnicima prestaje njegovim poništenjem ili razvodom onda kada odluka suda o poništenju ili razvodu postane pravomoćna. Sud donosi odluku o razvodu ukoliko oba bračna partnera predlože razvod braka na temelju sporazuma, ako se utvrdi da su njihovi bračni odnosi teško ili trajno poremećeni te ako je od prestanka bračne zajednice proteklo godinu dana (Obiteljski zakon, NN 103/15, 2020).

Autori Ayoub, Deutsch i Maraganore (1999; prema Buljan Flander i sur., 2014) razlikuju tri različita tipa razvoda braka, razvod kao vrsta poslovnog dogovora, prijateljski razvod, i visokokonfliktni razvod. Razvod kao vrsta poslovnog dogovora je tip razvoda u kojem se supružnici zajedno dogovore da je za njihov odnos najbolja opcija razvod što se najčešće događa kada supružnici shvate da više ne dijele zajedničke interese ili se više ne vole, barem ne jednakoj mjeri kao prije. Nakon ovakvog tipa razvoda supružnici su u kontaktu isključivo zbog obaveze skrbi za djecu te svoje probleme rješavaju dogovorom, bez uključivanja emocija, ali u najboljem interesu djeteta. Prijateljski tip razvoda je najčešći kod supružnika koji puno bolje funkcioniraju kao prijatelji nego partneri te često ostaju u međusobno dobrim, bliskim odnosima. Za razliku od prethodno navedenih tipova razvoda, visokokonfliktni tip razvoda uključuje stalne sukobe među supružnicima pri čemu ne misle na dobrobit djece. Wolcott i

Hughes, (1999).; Amato i Previti, (2003) u svojim istraživanjima o razlozima razvoda braka prema mišljenju supružnika navode kako velik postotak sudionika istraživanja kao razvod braka navodi nemogućnost slaganja i nedovoljno zajedničkih interesa i razlike u životnim ciljevima u odnosu s partnerom. Potom se ističu komunikacijski problemi dok se preljub pokazao među tri glavna razloga za razvod. Također se kao čest razlog ističe nasilno ponašanje partnera pri čemu su vidljive razlike prema spolu gdje žene značajno češće navode fizičko nasilje kao glavni razlog razvoda braka, a slični rezultati se javljaju i vezno uz uporabu sredstava ovisnosti.

4.2. *Razvoj djece u jednoroditeljskim obiteljima*

Djeca o socijalnim odnosima najviše uče promatrajući odnos između majke i oca, na taj način uče o ljubavi, prisnosti, razumijevanju, slaganju, ali imaju i uvid u sukobe, različita mišljenja i krize u odnosu. Postoje stajališta kako djeca u jednoroditeljskim obiteljima imaju nepovoljan razvoj obzirom da u takvim obiteljima nedostaje uvid u suodnos između dvije odrasle osobe (Pećnik i Raboteg-Šarić, 2010). Musick i Meier (2010) ističu kako nije bitna struktura obitelji za optimalan razvoj djeteta već da je puno važniji kvalitetan odnos između djece i roditelja, ali i među roditeljima samima. Pokazalo se kako djeca čiji se roditelji ne slažu žive lošije od one djece čiji se roditelji dobro slažu. Tako se roditeljski sukobi povezuju s negativnim rezultatom u školi, stvaranjem problema u ponašanju, s nižom kvalitetom socijalnih odnosa te manjom psihološkom dobrobiti. Jednoroditeljske obitelji se suočavaju s problemima usamljenosti, korištenja sredstava ovisnosti te većim razinama depresije i stresa. Također se pokazalo kako djeca iz dvoroditeljskih obitelji imaju bolje razvijene kognitivne i bihevioralne sposobnosti u odnosu na djecu koja odrastaju samo s jednim roditeljem (Usakli, 2013).

Velik broj djece odrasta u nepotpunim obiteljima, najčešće s majkom kao skrbnicom dok uloga oca u značajnoj mjeri pada obzirom da većina očeva ne živi sa svojom biološkom djecom. Odrastanje djeteta bez prisustva oba roditelja svakako utječe na njegov cjelokupan razvoj te su istraživanja pokazala kako odrastanje bez oca uvelike utječe na djetetov kognitivni razvoj i akademski uspjeh. Negativne posljedice odsustva oca u životu djeteta ogledaju se kroz razvoj emocionalnih i ponašajnih problema koji se mogu nastaviti sve do adolescentske dobi. Posljedice odrastanja u jednoroditeljskim obiteljima koje se odnose na socijalno i emocionalno funkcioniranje djece odnose se ponajviše na manjak samopouzdanja, razvoj tjeskobe, veće potrebe za ljubavlju i podrškom te nižom psihološkom dobrobiti djeteta pri čemu se smatra da najveći rizik od stjecanja istih imaju djeca samohranih majki koje se nikada nisu udale (Lamb, 2004).

Brojna istraživanja (Thomson i Mc Lanahan, 1992; Amato, 1993; Amato, 2000) navode nedostatke u razvoju djece koja žive u jednoroditeljskim obiteljima pri čemu se ti nedostaci očituju u njihovom samopouzdanju, ponašanju, socijalnim odnosima, emocionalnoj prilagodbi te lošijem akademskom postignuću. Pokazalo se kako majke u nepotpunim obiteljima manje nadziru i kontroliraju svoju djecu u odnosu na majke u dvoroditeljskim obiteljima. Također, u potpunim obiteljima se lakše ostvaruju odgojni zadaci kroz koje djeca upoznaju uloge majke i oca što je u konačnici važno za proces vlastite identifikacije te optimalan socijalni i emocionalni razvoj. Navode se i posredni čimbenici koji uvelike mogu otežati razvoj djece koja žive samo s jednim roditeljem, a oni uključuju punu odgovornost jednog roditelja za djecu i kućanstvo, neriješena pitanja skrbništva i posjeta djeci, sukobe među bivšim supružnicima, nedostatak emocionalne podrške, smanjenje kontakta s širom obitelji ili njegov potpuni prekid. Također se ističu smanjeni prihodi, promjena mjesta boravka te povećanje dnevnih obaveza. Svi navedeni čimbenici pridonose smanjenju dobrobiti roditelja koji je postao samohrani roditelj što u konačnici može negativno djelovati i na njegov odnos s djetetom. Weitoft, Hjern, Haglund i Rosen, (2003; prema Mrnjavac, 2014) u svome istraživanju navode kako djeca iz obitelji s jednim roditeljem pokazuju dvostruko veći rizik od psihijatrijskih oboljenja, ovisnosti, samoubojstava ili pokušaja samoubojstava u odnosu na djecu iste dobi iz dvoroditeljskih obitelji. Berk (2007) navodi učinke odrastanja u jednoroditeljskoj obitelji na emocionalni razvoj djeteta pri čemu dolazi do razvoja osjećaja manje vrijednosti, nedostatka samopoštovanja, javljanja frustracija i stresa.

Brajša – Žganec i Hanzec (2015) u svome istraživanju dolaze do rezultata da ne postoji značajna razlika u izraženosti somatskih problema kod djece predškolske dobi iz cjelovitih obitelji i onih koji žive samo s majkom, neovisno o spolu i dobi djeteta. Pokazalo se da agresivno ponašanje djece predškolske dobi ne ovisi o obiteljskoj strukturi niti o dobi djeteta već razlike postoje prema spolu, odnosno dječaci iskazuju veću agresivnost od djevojčica. U svrhu utvrđivanja razlikuju li se samohrane majke i majke iz cjelovitih obitelji s obzirom na procjenu obiteljskog funkcioniranja i emocionalnog života obitelji došlo je do rezultata da nema razlike u procjenama obiteljske kohezije niti u procjenama zadovoljstva različitim aspektima obiteljskog funkcioniranja. Što se tiče meta emocija utvrđeno je da su samohrane majke i majke iz cjelovitih obitelji podjednako svjesne vlastitih i dječjih negativnih emocija te podjednako postupaju s uvažavanjem dječjih negativnih emocija tuge i ljutnje. Također se pokazalo da u obiteljima u kojima majke procjenjuju da su obiteljski odnosi manje kohezivni djeca iskazuju više somatskih poteškoća dok u obiteljima u kojima majke iskazuju manje zadovoljstvo

različitim segmentima obiteljskog funkcioniranja djeca pokazuju više prosocijalnog ponašanja (Brajša – Žganec i Hanzec, 2015). Mrnjavac (2014) dolazi do podataka kako je materijalni status roditelja bolji u dvoroditeljskim obiteljima i da veća pojavnost delinkventnog ponašanja postoji kod djece iz obitelji s jednim roditeljem. Kod djece koja odrastaju samo s jednim roditeljem češće se javljaju problemi pažnje, delinkventnog ponašanja, agresivnog ponašanja i socijalnih problema. S druge strane, pokazalo se kako su djeca koja su odrastala samo s jednim roditeljem odgovornija, imaju vrlo blisku vezu s roditeljem s kojim žive, više su empatična i spremnija pomoći u društvu. Ističe se kako su za razliku od djece koja su odrastala u dvoroditeljskoj obitelji, djeca iz jednoroditeljskih obitelji ugodnija, prijateljski nastrojena, suosjećajna te iskazuju znatno manje spolnih stereotipa (Pećnik i Raboteg-Šarić, 2010).

4.3. *Stavovi društva i oblici potpore jednoroditeljskim obiteljima*

Društvo se ne odnosi jednako prema svim oblicima obitelji te se često stvaraju stereotipna razmišljanja i etiketiranja osoba čija je struktura obitelji jednoroditeljska. U istraživanjima o stereotipima vezanim uz obiteljsku strukturu ustanovljeno je da se članove nuklearnih obitelji procjenjuje pozitivnije nego osobe koje dolaze iz nekog drugog oblika obitelji. Postoje razlike u stereotipima ovisno o uzroku nastanka nepotpunih obitelji pa se tako razvedene majke smatra neuspješnima u ostvarivanju bračnog i obiteljskog života, dok se na nevjenčane majke gleda kao devijantnu skupinu koja se teško nosi sa zahtjevima života, roditeljstva i obiteljskih odnosa. Također se smatra da su roditelji koji nisu vjenčani ili su rastavljeni neodgovorni, sebični i da imaju slabije razvijene roditeljske vještine što u konačnici dovodi do lošijih odnosa unutar same obitelji (Ganong, Coleman i Mapes, 1990; Ganong i Coleman, 1995; Bennett i Jamieson, 1999).

Pećnik i Raboteg – Šarić (2010) proveli su istraživanje o stavovima prema samohranom roditeljstvu te isto povezali s ostalim sociodemografskim obilježjima roditelja iz dvoroditeljskih i jednoroditeljskih obitelji. Pokazalo se da samohrani roditelji imaju pozitivniji stav prema samohranom roditeljstvu od onih koji su u braku, žene iz oba tipa obitelji pokazuju pozitivniji stav prema samohranom roditeljstvu u odnosu na muškarce te pozitivniji stav također imaju mlađi roditelji i roditelji boljeg materijalnog statusa. Pokazalo se da roditelji iz dvoroditeljskih obitelji ne izražavaju negativne stavove prema samohranim roditeljima, ali ocjenjuju samohrano roditeljstvo nepovoljnijim za razvoj djeteta u odnosu na samohrane roditelje. Rezultati su pokazali da muškarci imaju tradicionalnije poglede na roditeljstvo za razliku od žena. Također se pokazalo da udane majke imaju značajno negativnije stavove prema samohranom roditeljstvu od svih podskupina samohranih majki (neudane, rastavljene,

udovice), a isto se pokazalo i kod oženjenih očeva. Samohrani roditelji i roditelji iz dvoroditeljskih obitelji smatraju da se društvo ne odnosi pozitivno prema različitim jednoroditeljskim obiteljima. Smatraju da nešto je pozitivniji stav društva prema očevima udovcima i majkama udovicama dok je najnegativniji odnos društva prema majkama izvanbračne djece. Samohrani očevi ocjenjuju značajno povoljnijim odnos društva prema razvedenim majkama nego samohrane majke, dok oženjeni očevi, u odnosu na udane majke, ocjenjuju nepovoljnijima stavove društva prema razvedenim ženama (Pećenik i Raboteg – Šarić, 2010).

U Republici Hrvatskoj prava samohranih roditelja regulirana su kroz nekoliko zakona. Prema Zakonu o socijalnoj skrbi (2020), samohrani roditelji imaju pravo na minimalni iznos novčane naknade kojom se osigurava zadovoljenje osnovnih životnih potreba njih i kućanstva ukoliko nemaju dovoljno vlastitih sredstava za podmirenje istih. Pri tome se podrazumijeva pomoć prilikom podmirenja troškova stanovanja. Jednokratna naknada (članak 46.) se priznaje samcu ili kućanstvu koje zbog materijalnih teškoća koje trenutno ima nije u mogućnosti podmiriti osnovne životne potrebe nastale zbog rođenja djeteta ili njegova školovanja, bolesti ili smrti člana obitelji. Stoga samac ili obitelj u sustavu socijalne skrbi ima pravo na savjetovanje, pomaganje u prevladavanju posebnih poteškoća, pomoć za uzdržavanje, pomoć za podmirenje troškova stanovanja, jednokratnu pomoć, doplatak za pomoć i njegu, osposobljavanje za samostalan život i rad i druge pomoći. Prema Zakonu o radu (2020) samohrani roditelji do šeste godine života svog djeteta imaju pravo na zaštitu od prekovremenog rada te pravo na preraspodijeljeno radno vrijeme, odnosno da u jednom razdoblju roditelj radi duže, a u drugom kraće. Potpora jednoroditeljskim obiteljima izraženija je i u zemljama Europe. Tako Austrija i Irska samohranim roditeljima pružaju pogodnosti u vidu kredita, dok u Italiji i Portugalu nema posebnih naknada već roditelji imaju mogućnost dodatka na plaću. Francuska samohranim roditeljima pruža različite financijske potpore, a jedna od njih odnosi se i na smanjeno plaćanje poreza. Osim financijske potpore važna je i ona vezana uz prava prilikom zapošljavanja i staranja radnih odnosa. Tako zemlje poput Slovačke, Grčke i Češke za samohrane majke stvaraju mogućnost duljeg porodiljnog dopusta. Europska unija kao pomoć pri zapošljavanju roditelja iz nepotpunih obitelji predlaže mjeru fleksibilnog radnog vremena što bi uključivalo rad četiri dana u tjednu, rad od kuće te financiranje vrtića i produženih boravaka u školama (Jordan i suradnici, 2019).

Istraživanje koje su proveli Pećenik i Raboteg – Šarić (2005) o formalnoj i neformalnoj podršci jednoroditeljskim i dvoroditeljskim obiteljima pokazuju da što se tiče formalnog

sustava podrške najveći broj roditelja koristi ili je koristio dječji doplatok pri čemu su samohrane majke, u odnosu na samohrane očeve, češće primale dječji doplatok i češće plaćale smanjenu cijenu vrtića. Među tri najpotrebnija oblika pomoći roditelji iz oba tipa obitelji najčešće su navodili dječji doplatok, besplatne školske udžbenike, pravne savjete i informacije, savjetodavnu pomoć u odgoju, dok su samohrani roditelji uz sve navedeno istaknuli i jednokratnu novčanu socijalnu pomoć. U ostvarivanju neformalne pomoći pokazalo se kako je značajno više samohranih majki, u odnosu na majke u braku, primalo financijsku pomoć od vlastitih roditelja, braće i sestara, prijatelja te kod emocionalne podrške samohranim roditeljima veću ulogu imaju prijatelji nego obitelj. Praktična pomoć kod jednoroditeljskih obitelji dolazi od vlastitih roditelja te zatim od prijatelja dok je kod dvoroditeljskih obitelji ona usmjerena na vlastite roditelje te roditelje supružnika. Što se tiče zadovoljstva roditelja pruženom pomoći ističe se izraženo nezadovoljstvo podrškom centara za socijalnu skrb te nezadovoljstvo razumijevanjem i podrškom od strane predstavnika vlasti Republike Hrvatske. Samohrani roditelji, u odnosu na roditelje iz dvoroditeljskih obitelji, značajno su manje zadovoljni podrškom koju primaju u okviru sustava formalne podrške obiteljima, kao i podrškom drugog biološkog roditelja djeteta i njegove ili njezine obitelji (Pećenik i Raboteg – Šarić, 2005).

U Republici Hrvatskoj prepoznaju se oblici podrške jednoroditeljskim obiteljima u radu nevladinih udruga i organizacija pa tako postoje različiti projekti i programi pomoći obitelji u vidu savjetovanja, grupne potpore i razvoja roditeljskih vještina i kompetencija. Tako u dječjem domu Tić i Rijeci¹ postoji program pod nazivom *Škola za samohrane roditelje* kojim se roditeljima pruža podrška s fokusom na psihološke aspekte samohranog roditeljstva kako bi roditelji imali potporu tijekom ostvarivanja svoje roditeljske uloge. Uz to, program pruža kreativne radionice za djecu sudionika te postoji mogućnost individualnog savjetovanja roditelja sa psiholozima. Također se ističe *projekt Mama i tata – od formata* čiji je osnivač Centar za edukaciju, savjetovanje i humanitarno djelovanje Krugovi², a usmjeren je na aktivnu podršku roditeljima koji samostalno odgajaju djecu, posebice većem uključivanju očeva u roditeljsku ulogu i obiteljski život te podršku zaposlenim samohranim roditeljima u lokalnoj zajednici. Projekt se provodi u suradnji sa osnovnim školama OŠ Mladost Zagreb, OŠ Ivana Brlić Mažuranić, Ogulin i OŠ Nikole Hribara, Velika Gorica i Centrima za socijalnu skrb iz

¹ Program podrške samohranim roditeljima dječjeg doma Tić u Rijeci <https://www.tic-za-djecu.hr/za-roditelje/programi-strucne-podrske-roditeljima/>

² Projekt Mama i tata – od formata, Centar za edukaciju, savjetovanje i humanitarno djelovanje <https://krugovi.hr/mama-tata-od-formata/>

Zagreba, Ogulina i Velike Gorice. Na području grada Zagreba udruga Djeca prva³ u suradnji sa Centrom za socijalnu skrb provodi projekt *Moja obitelj* čiji je cilj podrška i promicanje prava djece i roditelja sa svrhom unaprjeđenje kvalitete njihova života pri čemu se provode grupna savjetovanja i edukacije roditelja. U nevladinim oblicima potpore ističe se udruga za unaprjeđenje kvalitete življenja (LET)⁴ koja radi na unapređenju kvalitete življenja samohranih roditelja imajući u vidu potrebe roditelja i njihove djece. Tako navedena udruga omogućava roditeljima niz korisnih informacija putem svoje internetske stranice pri čemu navodi ostale organizacije koje se u Republici Hrvatskoj bave radom s nepotpunim obiteljima, organizira online savjetovanja roditeljima sa socijalnim radnikom i pravnicima te organizira različite radionice i projekte.

Udruga za unaprjeđenje kvalitete življenja (LET) provela je u svibnju 2021. godine istraživanje o kvaliteti života roditelja koji sami odgajaju svoju djecu u Republici Hrvatskoj pri čemu se istraživalo zadovoljstvo životom, dostupnost socijalne podrške i podrške od strane institucija, doživljaj roditeljstva, doživljaj sigurnosti te promjene do kojih je došlo tijekom epidemije. Tako se pokazalo da veću uključenost drugog roditelja u podršku obitelji iskazuju očevi, odnosno, uključenost majki kao drugog roditelja nešto je viša nego što to procjenjuju majke o očevima. Također, višu razinu uključenosti procjenjuju roditelji koji su zaposleni, veću uključenost drugog roditelja žele stariji ispitanici i roditelji s većim brojem djece. Podršku šireg kruga obitelji više dobivaju muškarci, zaposleni roditelji, roditelji koji već žive sa svojom obitelji te roditelji koji imaju samo maloljetnu djecu u obitelji te veću podršku obitelji dobivaju mlađi roditelji. Što se tiče podrške članova obitelji drugog roditelja ona je niže procijenjena, a takvu podršku više ostvaruju očevi, roditelji koji se nisu razveli, zaposleni roditelji, roditelji koji žive s novim partnerom te roditelji koji imaju punoljetnu djecu. Vezano uz doživljaj roditeljstva, većina roditelja smatra kako im je teško uskladiti obiteljske i poslovne obaveze, da imaju manju mogućnost za opuštanje te da je njihova roditeljska uloga ponekad teška i stresna. Nešto veće teškoće u roditeljstvu prepoznaju stariji roditelji te roditelji nižeg ekonomskog statusa, a veće izazove u roditeljstvu iskazuju roditelji koji žive sami s djecom u odnosu na one koji žive s obitelji ili novim partnerom.

Što se tiče formalne podrške, većina roditelja iskazuje kako im socijalne usluge nisu potrebne pa ih iz tog razloga niti ne koriste, dok dio roditelja koji smatra da su im socijalne usluge potrebne navodi kako iste nisu dostupne. Boljim se procjenjuje pomoć udruga, bolje

³ Projekt Moja obitelj udruge Djeca prva <https://djeca-prva.hr/projekt-moja-obitelj-i-rad-s-roditeljima/>

⁴ Udruga za unaprjeđenje kvalitete življenja LET i njihov program <https://udruga-let.hr/info/samohrani-roditelji/>

procjene o radu institucija imaju mlađi roditelji i ispitanici višeg ekonomskog statusa, dok su radom institucija najmanje zadovoljni razvedeni roditelji. Vezano uz pristup informacijama o mogućim oblicima pomoći ispitanici iskazuju nezadovoljstvo pri čemu veću razinu neinformiranosti ističu roditelji nižeg socioekonomskog statusa te majke u odnosu na očeve. Kod procjene subjektivne dobrobiti roditelji su najzadovoljniji postignućima u životu, svojim zdravljem i životom u cjelini, dok s druge strane imaju najmanji ukupni doživljaj sigurnosti i sigurnosti u pogledu budućnosti što je povezano i sa niskom procjenom vlastitog životnog standarda. Veću procjenu subjektivnog zadovoljstva iskazuju mlađi roditelji te roditelji višeg socioekonomskog statusa, očevi u odnosu na majke, roditelji čiji razlog samohranog roditeljstva nije razvod braka, zaposleni roditelji, roditelji koji ne žive sami s djecom te roditelji koji žive samo s maloljetnom ili samo s punoljetnom djecom. Posljednje što se ovim istraživanjem ispitalo je promjena života obitelji tijekom epidemije pri čemu su roditelji podjednako podijeljeni te dio 78 roditelja smatra kako su im se teškoće povećale, njih 88 procjenjuje kako su se teškoće smanjile ili ostale iste. Očevi značajno više procjenjuju da su teškoće ostale iste ili se smanjile te su se teškoće povećale za roditelje koji imaju niži ekonomski status i maloljetnu djecu (Opačić, Jovović i Majstorić , 2021).

5. Metodologija istraživanja

5.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog diplomskog rada odnosi se na odgoj djece u jednoroditeljskim obiteljima, a njegova svrha je ukazati na značaj vlastite percepcije roditelja njihovom roditeljskom ulogom i primjene roditeljskih odgojnih stilova u sveukupnom razvoju djeteta u obiteljskom i širem društvenom okruženju. Obitelj je primarna zajednica koja bez obzira na svoju strukturu ima najvažniju ulogu u optimalnom razvoju djeteta u kontekstu stvaranja određenih kognitivnih, psiholoških i socijalnih karakteristika. U svemu navedenom važan segment je odgoj, odnosno odgojni stilovi koje roditelji primjenjuju te međusobna komunikacija članova obitelji. Obzirom na neka dosadašnja istraživanja koja se navode u teorijskom dijelu rada uočava se da obitelji s jednim roditeljem u ulozi razvoja djece i općenito svome funkcioniranju pokazuju određene razlike u odnosu na obitelji koje uključuju oba roditelja. Uočene razlike se povezuju s negativnim učincima na razvoj djeteta, na općenito nezadovoljstvo roditelja vlastitom roditeljskom ulogom te susretanjem s brojnim stereotipima od strane okoline. U Republici Hrvatskoj tijekom niza godina raste broj obitelji u kojima jedan roditelj sudjeluje u odgoju djece te tako dolazi do promjena u strukturi obitelji iz tradicionalne u suvremenu. Stoga se provode brojna istraživanja koja u fokus stavljaju promjene koje se događaju u strukturi obitelji, uzroke formiranja nepotpunih obitelji, posljedice koje promjene strukture obitelji ostavljaju na dijete, stavove prema istim te sustav podrške koji im je namijenjen. Međutim, nedovoljan broj istraživanja u nacionalnom kontekstu fokus stavlja na odgoj djece u jednoroditeljskim obiteljima i koliko je on povezan sa socio – emocionalnom prilagodbom djeteta u različitim društvenim situacijama i samom percepcijom roditeljske uloge. Upravo iz tog razloga, javlja se potreba za istraživanjem kako bi se pažnja usmjerila na dosad nedovoljno istraženu povezanost navedenih činitelja.

5.2. Ciljevi istraživanja

Glavni cilj istraživanja je dobiti uvid u neka iskustva i odgojne postupke roditelja iz jednoroditeljskih obitelji te njihovu povezanost sa socio – emocionalnim razvojem djece.

Iz navedenog cilja proizlaze specifični ciljevi istraživanja:

- Utvrditi koje odgojne stilove roditelji iz jednoroditeljskih obitelji primjenjuju.

- Ispitati kako roditelji iz jednoroditeljskih obitelji percipiraju vlastite roditeljske kompetencije u odgoju djece.
- Ispitati procjenu roditelja o socio – emocionalnom razvoju djece koja odrastaju u jednoroditeljskim obiteljima i razlikuje li se prema spolu djeteta.
- Ispitati iskustvo roditelja vezano uz promjene u ponašanju kod djece u jednoroditeljskim obiteljima čiji je uzrok nastanka razvod braka ili smrt partnera.
- Utvrditi postoji li povezanost materijalnih prilika roditelja iz jednoroditeljskih obitelji s njihovom potrebom za različitim oblicima društvenih potpora.
- Ispitati susreću li se roditelji iz jednoroditeljskih obitelji s određenim oblicima društvenih stereotipa i diskriminacije.
- Ispitati zadovoljstvo roditelji iz jednoroditeljskih obitelji podrškom koja im se pruža unutar društvenog sustava te koje oblike podrške primaju.

5.3. *Hipoteze istraživanja*

Uzimajući u obzir opći cilj i specifične ciljeve istraživanja, postavljene su sljedeće hipoteze:

H₁: Primjena permisivnog odgojnog stila povezana je s dobi roditelja iz jednoroditeljskih obitelji.

H₂: Razvedeni roditelji slabije percipiraju vlastite roditeljske kompetencije u odnosu na roditelje koji su proživjeli smrt supružnika ili rođenje djeteta izvan braka.

H₃: Djevojčice iz jednoroditeljskih obitelji postižu optimalniji socio – emocionalni razvoj u odnosu na dječake.

H₄: Postoji statistički značajna razlika u doživljaju i percepciji društvenih stereotipa prema roditeljima iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na spol roditelja.

H₅: Roditelji slabijih materijalnih prilika iskazuju veću potrebu za financijskim i praktičnim oblicima pomoći.

5.4. *Varijable istraživanja*

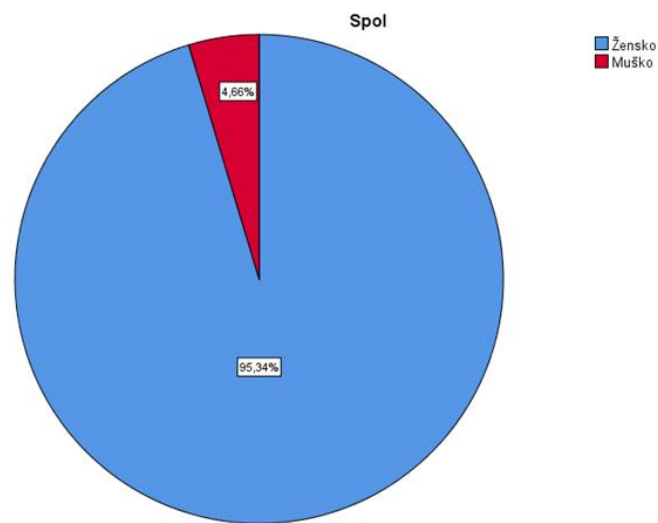
Nezavisne varijable: spol roditelja, dob roditelja, broj djece u obitelji, dob djece, stupanj obrazovanja roditelja, bračni odnos roditelja

Zavisne varijable: kompetencije roditelja, roditeljski odgojni stilovi, socio – emocionalni razvoj djece, zadovoljstvo društvenom potporom

5.5. *Uzorak*

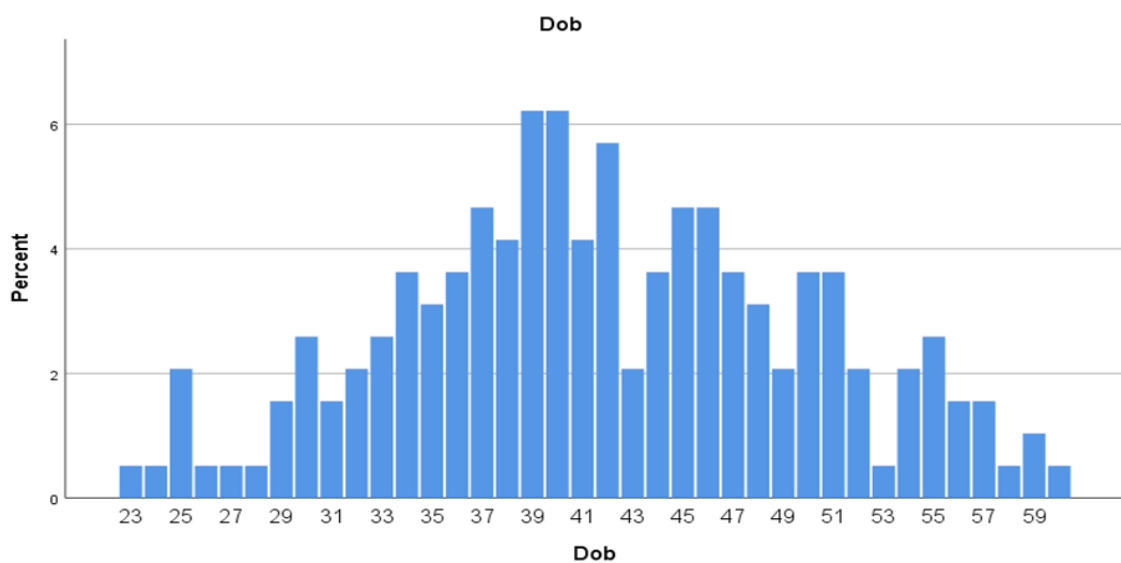
Uzorak istraživanja čine roditelji iz jednoroditeljskih obitelji na području Republike Hrvatske koji imaju djecu mlađu od 18 godina. U istraživanje su uključeni rastavljeni roditelji, roditelji udovci i nevjenčani roditelji koji žive sami. Također, uzorak uključuju i roditelji koji žive u kohabitaciji s partnerima, odnosno u izvanbračnoj zajednici te roditelji koji su nakon razvoda braka ili smrti supružnika u novim bračnim zajednicama. U ovom istraživanju sudjelovalo je ukupno 193 ispitanika (N=193). Anketni upitnik prosljeđen je ciljanoj skupini ispitanika od strane stručnih suradnika pedagoga i psihologa te ravnatelja različitih odgojno – obrazovnih ustanova u Republici Hrvatskoj. Točnije anketni upitnik je poslan u sve osnovne škole (902), sve srednje škole (428), sve učeničke domove (54) te sve dječje vrtiće (751) diljem Republike Hrvatske. Također, do ispitanika se došlo i suradnjom sa socijalnim radnicima iz Centara za socijalnu skrb iz 90 hrvatskih gradova koji su prosljedili anketni upitnik svojim korisnicima koji pripadaju ciljanoj skupini ispitanika. Od ukupnog broja ispitanika (N=193), njih 184 (95,34%) je ženskog spola te njih 9 (4,66%) muškog spola (Slika 1).

Slika 1: Grafički prikaz ispitanika prema spolu

Dob ispitanika se kreće od 23 godine do 60 godina, a prosječna dob ispitanika je 41,8 (Graf 2), najveći broj ispitanika ima jedno dijete, (51,3%), potom dvoje djece (35,8%), troje djece ima 8,8% ispitanika, četvero djece ima 2,6% ispitanika i petero djece ima 1,6% ispitanika (Tablica 1).

Slika 2: Grafički prikaz ispitanika prema dobi

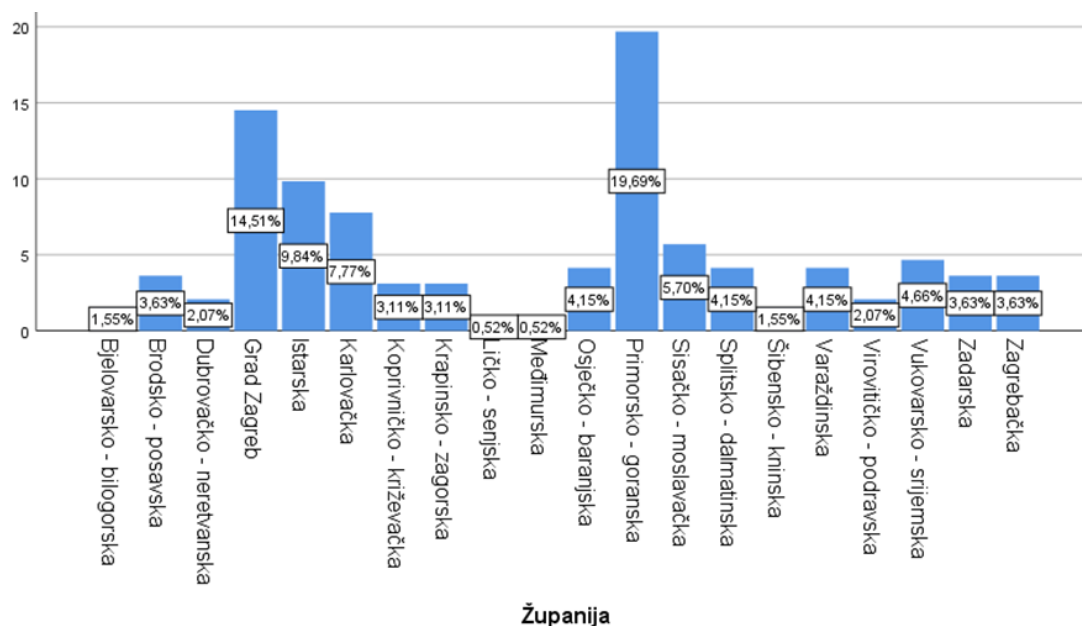

Tablica 2: Prikaz ispitanika prema broju djece u obitelji

Broj djece u obitelji					
	Frekvencija	Postotak	Važeći postotak	Kumulativni postotak	
1	99	51,3	51,3	51,3	
2	69	35,8	35,8	87,0	
3	17	8,8	8,8	95,9	
4	5	2,6	2,6	98,4	
5	3	1,6	1,6	100,0	
Ukupno	193	100,0	100,0		

Obzirom da sudionici istraživanja dolaze iz različitih područja Republike Hrvatske najviše je onih koji dolaze iz Primorsko – goranske županije (19,69%) te potom slijede Grad Zagreb i Istarska županija (Graf 3). Od ukupnog broja ispitanika (N=193), njih 89 kao stupanj obrazovanja navodi višu školu ili preddiplomski studij, potom slijede oni sa završenom srednjom školom (71) te magisterijem, doktoratom ili specijalizacijom (27) dok je najmanje osoba sa završenom osnovnom školom (6).

Slika 3: Grafički prikaz ispitanika prema mjestu stanovanja po županijama u RH

Prema bračnom statusu najviše je razvedenih osoba koje žive same (100), potom slijede nevjenčani (39) te udovci njih 2. Ostale skupine ispitanika uključuju nevjenčane koji žive u kohabitaciji s partnerom (18), razvedeni koji žive s partnerom (9), razvedeni koji su u novom braku (5) i udovci koji žive s partnerom (2) (Tablica 3).

Tablica 3: Prikaz ispitanika prema trenutnom bračnom odnosu

Sadašnji bračni odnos				
	Frekvencija	Postotak	Važeći postotak	Kumulativni postotak
nevjenčan/živi sam	39	20,2	20,2	20,2
nevjenčan/živi s partnerom	18	9,3	9,3	29,5
razveden/živi sam	100	51,8	51,8	81,3
razveden/živi s partnerom	9	4,7	4,7	86,0
razveden/novi brak	5	2,6	2,6	88,6
udovac/živi sam	20	10,4	10,4	99,0
udovac/živi s partnerom	2	1,0	1,0	100,0
Ukupno	193	100,0	100,0	

5.6. Mjerni instrument

Za potrebe ovog istraživanja konstruiran je anketni upitnik koji izrađen u *Google* obrascu (Prilog 1) te uključuje pitanja višestrukog odabira, skale procjene Likertovog tipa te nekoliko pitanja otvorenog tipa, a sastoji se od četiri dijela. Prvi dio anketnog upitnika uključuje demografske i socioekonomske podatke ispitanika istraživanja (spol, dob, mjesto stanovanja, stupanj obrazovanja, bračni odnos, dohodak, zaposlenost i sl.). Drugi dio upitnika odnosi se na stavove roditelja o odgoju i vlastitoj percepciji roditeljskih kompetencija. Potom slijedi dio upitnika kojim se ispituje socio – emocionalni razvoj djece u jednoroditeljskim obiteljima i promjene u njihovu ponašanju. U posljednjim dijelima upitnika ispituju se stavovi roditelja iz jednoroditeljskih obitelji o oblicima i zadovoljstvu društvene potpore te iskustva vezana uz pojavu stereotipa prema njima kao samostalnim roditeljima. Upitnik je konstruiran na temelju literature korištene u ovom diplomskog radu te se kao okvir za izradu instrumenta koristilo istraživanje autora Raboteg-Šarić, Pećnik, i Josipović (2003) o osobnim doživljajima samohranih roditelja i stavovima okoline prema jednoroditeljskim obiteljima. Jedine čestice koje su potpuno preuzete iz navedene literature autora Raboteg – Šarić, Pećnik i Josipović (2003) odnose se na čestice pod rednim brojevima 18., 19. i 20., a nalaze se u dijelu upitnika kojim se ispituje doživljaj o stavovima društva i oblicima potpore jednoroditeljskim obiteljima. Također, u istu svrhu koristila se i skala *Child Behavior Checklist/6-18 (CBCL)* i skala *Child Behavior Checklist for ages 1½-5* autora Achenbach (1991) koje su namijenjene ispitivanju roditeljskih procjena dječjih bihevioralnih i emocionalnih problema na osam različitih skala

sindroma (anksioznost/depresija, povučenost/depresija, somatske pritužbe, socijalni problemi, problemi s mišljenjem, problemi s pažnjom, kršenje pravila, agresivno ponašanje i ostalo) koji su dostupni na web stranicama Achenbachovog sustava empirijski utemeljene procjene (ASEBA).

5.7. *Prikupljanje podataka*

Istraživanje je provedeno u razdoblju od 26. travnja do 20. lipnja 2021. godine u online obliku. Anketni upitnik poslan je elektroničkom poštom ravnateljima i stručnim suradnicima svih predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola u Republici Hrvatskoj kako bi ga prosljedili odgajateljima i nastavnicima koji bolje poznaju roditelje djece koja pohađaju odgojno – obrazovne institucije te su oni potom prosljedili anketni upitnik roditeljima. Također, anketni upitnik prosljeđen je ravnateljima učeničkih domova u Republici Hrvatskoj koji su ga prosljedili roditeljima učenika koji pohađaju domove (Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske). Isto tako, anketni upitnik prosljeđen je ravnateljima svih centara socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj kako bi ga prosljedili svojim korisnicima (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike). Također, upitnik je postavljen na društvenim mrežama (*Facebook*) kako bi se prikupio veći broj ispitanika. U svrhu prikupljanja ispitanika, anketni upitnik je prosljeđen različitim udrugama i nevladinim organizacijama koje se bave tematikom roditeljstva i jednoroditeljskih obitelji (Udruga LET, Udruga za ravnopravno roditeljstvo, Udruga dijete razvod i sl.). Svi sudionici istraživanja i osobe koje su sudjelovale u distribuciji anketnog upitnika prethodno su upoznate sa ciljevima istraživanja, povjerljivosti dobivenih podataka te je naznačeno kako je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno i da u svakom trenutku mogu odustati od istraživanja. Anketni upitnik koji je korišten u istraživanju bio je u potpunosti anonimn. Prikupljeni podaci dostupni su samo autoru rada i korišteni su isključivo za potrebe diplomskog rada.

5.8. *Obrada podataka*

Obrada dobivenih podataka provedena je putem Statističkog programa za društvene znanosti (IBM SPSS, 20.0.). U obradi podataka koristile su se metode deskriptivne statistike, korelacijske metode i testovi razlike. U deskriptivnoj statistici koristile su se sljedeće statističke

metode: mod, frekvencije, aritmetička sredina, standardna devijacija. Kod utvrđivanja korelacije korišten je Pearsonov koeficijent korelacije, dok se za utvrđivanje postojanja statistički značajnih razlika među varijablama provodio Mann Whitney U test kao neparametrijska zamjena za t – test za nezavisne uzorke. Također, proveden je i Kruskal-Wallis test kao neparametrijska zamjena za jednosmjernu analizu varijance (ANOVA) za nezavisne uzorke.

6. Prikaz rezultata istraživanja i interpretacija

6.1. *Primjena roditeljskih odgojnih stilova u jednoroditeljskim obiteljima*

Obzirom da je jedan od ciljeva istraživanja bio uvidjeti koji se roditeljski odgojni stilovi primjenjuju u jednoroditeljskim obiteljima kroz šesnaest različitih tvrdnji povezanih sa odgojnim postupcima dolazi se do sljedećih rezultata. S tvrdnjom „Smatram kako je moj vlastiti odnos s djecom blizak“ u potpunosti se slaže 142 ispitanika od ukupnog broja sudionika istraživanja (N=193). Njih 41 navodi da se uglavnom slaže dok njih samo dvoje na ovu tvrdnju odgovaraju u negativnom kontekstu. Sudionike istraživanja se pitalo poznaju li najbolje prijatelje svoje djece i znaju li s kime njihova djeca provode svoje slobodno vrijeme. Rezultati pokazuju kako veći postotak roditelja poznaje najbolje prijatelje svoje djece (88,6%) i znaju s kime njihova djeca provode slobodno vrijeme (93,7%). Za tvrdnju „Potičem dijete na odgovornost u kućanstvu i pristojno ponašanje“ 96,9% roditelja iskazuje slaganje, povezano s time 78,8% roditelja izjavljuje kako svoju djecu pitaju za mišljenje vezano uz određene obiteljske odluke te 96,4% roditelja smatra kako potiču dijete na samostalno razmišljanje i iznošenje vlastitih osjećaja. Također, 97,4% roditelja koji su sudjelovali u istraživanju potiču svoje dijete da se više potrude kada nešto ne mogu napraviti i pohvaljuju ih kada u tome uspiju. Isto tako, njih 93,2% izjavljuje kako u poticanju pozitivnih ponašanja djeteta nastoje strpljivo i otvoreno razgovarati s djetetom te ih 89,6% smatra kako je razgovor bolja metoda u poticanju pozitivnih ponašanja djeteta u odnosu na kažnjavanje.

Navedeno se može povezati sa primjenom autoritativnog odgojnog stila roditeljstva kojeg karakterizira jasno postavljanje pravila ponašanja, objašnjenje razloga primjene određenih odgojnih postupaka i nadzor uz pružanje potpore i razumijevanja (Klarin, 2006). Ovaj roditeljski stil smatra se prigodnim za optimalan dječji razvoj obzirom da se temelji na jasnom postavljanju granica djetetova ponašanja dok se istovremeno djetetu pruža emocionalna toplina uz otvoren odnos roditelj – dijete. Na taj način roditelji stvaraju kod djeteta osjećaj sigurnosti i pripadnosti te pokazuju razumijevanje za međusobne potrebe (Baumrind, 2005). Kao što je vidljivo i iz odgovora ispitanika, autoritativni roditelji se trude razgovarati sa svojim djetetom, poticati ih na iznošenje vlastitih osjećaja te nastoje na te iste osjećaje pravovaljano reagirati. Kao što to i literatura navodi, u rezultatima istraživanja pokazalo se kako autoritativni roditelji prepoznaju trud svoje djece i za isti ih pohvaljuju, koriste se pozitivnim metodama discipliniranja djece pri čemu su dosljedni te uče svoju djecu otvorenoj komunikaciji i suradnji.

S druge strane, ističe se nekolicina roditelja koja za navedene tvrdnje iskazuje negativne stavove, točnije 7,3% roditelja ne uključuje svoju djecu u donošenje obiteljskih odluka, te njih 2,6% ne potiču dijete na samostalno razmišljanje i iznošenje osjećaja. Prilikom uspostavljanja discipline samo dvoje roditelja iskazuje da se koristi fizičkim oblicima kažnjavanja djece te se 47 roditelja koristi verbalizacijom pri čemu viču na dijete. Iako u manjem broju u odnosu na ukupan broj sudionika istraživanja (N=193), navedeno se povezuje sa autoritarnim odgojnim stilom u kojemu roditelji primjenjuju silu i kažnjavanje prilikom djetetova ponašanja koja su za roditelja neprimjerena obzirom da vjeruju u vrijednost autoriteta, poštivanje reda, podređivanje djece roditeljima i njihovom sustavu vrijednosti (Fišer i sur., 2007). Takvi roditelji su prema djeci previše zahtjevni, sustavno kontroliraju ponašanja svojega djeteta, usmjereni su na poslušnost i pokornost djeteta odraslima te prema djetetu pružaju niske razine emocija (Baumrind, 1991). Pozitivno je što vrlo mali broj sudionika provedenog istraživanja pokazuje neke od oblika autoritarnog odgojnog stila već se znatno veći broj sudionika istraživanja opisuje kroz autoritativni odgojni stil što je vrlo važno za optimalan dječji razvoj. Obzirom da je istraživanje provedeno na uzorku roditelja iz jednoroditeljskih obitelji rezultati pokazuju kako bez obzira na obiteljsku strukturu roditelji prepoznaju važnost primjene odgojnih postupaka i njihov utjecaj na dijete te nastoje uskladiti svoje odgojne ciljeve sa odgojnim postupcima.

Iako u znatno manjoj mjeri, ipak postoje roditelji koji na pojedine tvrdnje iskazuju negativno slaganje pa tako 7 roditelja ne poznaje najbolje prijatelje svoje djece i njih 5 ne zna s kime njihova djeca provode slobodno vrijeme. Također, 25,4% roditelja izjavljuje da ispunjavaju svojoj djeci sve želje bez obzira na vlastite mogućnosti, dok njih čak 61,7% dopušta svojoj djeci da samostalno organiziraju vlastite aktivnosti tijekom dana. Ovu skupinu roditelja možemo povezati sa permisivnim stilom roditeljstva koji kako ističe autorica Klarin (2006) karakterizira niska razina nadzora nad djecom te prepuštenost djece same sebi. U ovom roditeljskom stilu karakteristično je da roditelji udovoljavaju dječjim željama i prihvaćaju njihove postupke, daju se tek pojedina pravila o odgovornosti te se dopušta djetetu da samostalno organizira vlastite aktivnosti. Takvi roditelji u svojim odgojnim postupcima nastoje razumno pristupati, ali ne koriste se autoritetom kako bi postigli određene ciljeve (Fišer i sur., 2007). Kao dominantne osobine permisivnih roditelja ističu se njihova nevjerodostojnost pri donošenju odgojnih postupaka i odluka, nesigurnost u vlastite odgojne postupke te osjećaj krivnje zbog kojega izbjegavaju bilo kakav oblik sukoba s djetetom (Shaw i Wood, 2009).

Pojedina istraživanja ističu negativne posljedice permisivnog odgojnog stila. Tako Rodriguez (2016) ne temelju istraživanja provedenog na Sveučilištu u Washingtonu i

Sveučilištu u Arizoni navodi kako permisivni odgojni stil jednako kao i autoritarni pogoduje negativnim ponašanjima djeteta u odnosu prema drugima te je u pozitivnoj korelaciji sa kršenjem društvenih pravila i normi od strane djeteta. Istraživanje koje su proveli Zahedani i suradnici (2016) pokazalo je kako djeca permisivnih roditelja pokazuju slabija akademska postignuća, također istraživanje koje su proveli Dornbusch i suradnici (1987) potvrdilo je povezanost permisivnog odgojnog stila i slabijeg školskog uspjeha (prema Čudina – Obradović i Obradović, 2006).

Kako bi se utvrdilo postoji li povezanost između primjene permisivnog odgojnog stila i dobi roditelja računao se Pearsonov koeficijent korelacije. Kako bi se utvrdilo postoji li povezanost između dopuštanja samostalne organizacije aktivnosti djeteta tijekom dana od strane roditelja i dobi roditelja izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije. Rezultat je pokazao kako je povezanost između dopuštanja samostalne organizacije aktivnosti djeteta tijekom dana od strane roditelja i dobi roditelja pozitivna i statistički značajna ($r=0,285$; $p<0,01$).

Tablica 4: Pearsonov koeficijent korelacije dopuštanja samostalne organizacije aktivnosti djeteta tijekom dana od strane roditelja i dobi roditelja

		Korelacija	
		Dob	Dopuštam djetetu da samostalno organizira vlastite aktivnosti tijekom dana
Dob	Pearsonov koeficijent korelacije	1	,285**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	193	193
Dopuštam djetetu da samostalno organizira vlastite aktivnosti tijekom dana	Pearsonov koeficijent korelacije	,285**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	193	193

Prilikom ispitivanja povezanost između ispunjavanja djetetovih želja bez obzira na vlastite mogućnosti roditelja i dobi roditelja izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije. Rezultat je pokazao kako je povezanost između ispunjavanja djetetovih želja bez obzira na vlastite mogućnosti roditelja i dobi roditelja negativna i statistički neznačajna ($r=-0,007$; $p>0,001$).

Tablica 5: Pearsonov koeficijent korelacije ispunjavanja djetetovih želja bez obzira na vlastite mogućnosti roditelja i dobi roditelja

		Korelacija	
		Dob	Ispunjavam djetetu sve njegove želje bez obzira na vlastite mogućnosti
Dob	Pearsonov koeficijent korelacije	1	-,007
	Sig. (2-tailed)		,920
	N	193	193
Ispunjavam djetetu sve njegove želje bez obzira na vlastite mogućnosti	Pearsonov koeficijent korelacije	-,007	1
	Sig. (2-tailed)	,920	
	N	193	193

U ispitivanju povezanost između znanja roditelja s kime njihovo dijete provodi slobodno vrijeme i dobi roditelja izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije. Rezultat je pokazao kako je povezanost između znanja roditelja s kime njihovo dijete provodi slobodno vrijeme i dobi roditelja negativna i statistički značajna ($r=-0,154$; $p<0,05$).

Tablica 6: Pearsonov koeficijent korelacije znanja roditelja s kime njihovo dijete provodi slobodno vrijeme i dobi roditelja

		Korelacija	
		Dob	Znam s kime moje dijete provodi slobodno vrijeme
Dob	Pearsonov koeficijent korelacije	1	-,154*
	Sig. (2-tailed)		,032
	N	193	193
Znam s kime moje dijete provodi slobodno vrijeme	Pearsonov koeficijent korelacije	-,154*	1
	Sig. (2-tailed)	,032	
	N	193	193

Obzirom na dobivene korelacijske rezultate hipoteza H_1 : *Primjena permisivnog odgojnog stila povezana je s dobi roditelja iz jednoroditeljskih obitelji se djelomično potvrđuje jer nisu sve varijable koje ukazuju na permisivan odgojni stil statistički značajne. Varijable koje su*

odabrane u analizu povezanosti permisivnog odgojnog stila i dobi roditelja su varijable *Dopuštam djetetu da samostalno organizira vlastite aktivnosti tijekom dana*, *Ispunjavam djetetu sve njegove želje bez obzira na vlastite mogućnosti* i *Znam s kime moje dijete provodi slobodno vrijeme* pri čemu su se varijable *Dopuštam djetetu da samostalno organizira vlastite aktivnosti tijekom dana* i *Znam s kime moje dijete provodi slobodno vrijeme* povezane s dobi roditelja. Na temelju navedenog može se zaključiti da što su roditelji stariji manje će ispunjavati djetetove želje bez obzira na vlastite mogućnosti te što su roditelji stariji manje će obraćati pažnju na to s kime njihovo dijete provodi slobodno vrijeme. Također, što su roditelji stariji više će dopuštati djeci samostalnu organizaciju vlastitog slobodnog vremena.

Primjenu permisivnog odgojnog stila i dobi roditelja možemo povezati sa vlastitom nesigurnošću roditelja u roditeljske kompetencije te s neiskustvom obzirom na dob. Također, roditelji iz jednoroditeljskih obitelji zbog cjelokupne situacije u kojoj se nalaze često posežu za permisivnim odgojnim stilom kako bi izbjegli sukobe s djetetom te na taj način održavali pozitivne obiteljske odnose ne uviđajući da tako čine nepovoljne razvojne uvjete za dijete. Moguće je da roditelji iz jednoroditeljskih obitelji primjenjuju permisivni odgojni stil kako bi nadoknadili djetetu ljubav i pažnju koju ne dobivaju od strane drugog roditelja ili se i sam roditelj ne stiže dovoljno posvetiti djetetu pa se ispunjavanjem djetetovih želja na taj način roditelj želi iskupiti. Grusec i Danyliuk (2014) navode kako roditelji kao razlog primjene permisivnog odgojnog stila vide u naučenim obrascima ponašanja, odnosno ako su njihovi roditelji bili popustljivi prema njima dok su bili djeca vjerojatnije je da će i oni tako postupati sa svojom djecom. U literaturi se također kao razlog primjene permisivnog odgojnog stila ističe roditeljska krivnja koja nastaje zbog preopterećenosti današnjih roditelja u uravnoteženju vlastite karijere, odgoja i zadovoljavanja vlastitih potreba. Zbog nemogućnosti stvaranja ravnoteže između navedenog kod roditelja se stvara osjećaj krivnje pa nastoje nadomjestiti vrijeme koje zbog posla i obaveza ne provode s djecom tako da im ispunjavaju sve želje i udovoljavaju njihovim prohtjevima što rezultira neprihvatljivim ponašanjima djeteta. Kao još jedan razlog popustljivog odgoja navodi se pogrešna interpretacija ljubavi i poštovanja roditelja prema djetetu pri čemu roditelji žele zadobiti djetetovu ljubav, a ne poštovanje. Tako se smatra da je dobar roditelj onaj čije dijete iskazuje ljubav prema njemu, a kako bi ju roditelj ostvario on mora pružiti poštovanje prema djetetu, a to čini ispunjavanjem svih njegovih želja jer roditelji smatraju kako ih djeca neće voljeti ako im ne ispunjavaju sve želje (Ehrensaft, 2002).

6.2. Percepcija roditelja iz jednoroditeljskih obitelji spram vlastitih roditeljskih kompetencija

U provedenom istraživanju jedan od ciljeva bio je ispitati kako roditelji iz jednoroditeljskih obitelji percipiraju vlastite roditeljske kompetencije u odgoju djece. Odgovori ispitanika formirani su skalom procjene učestalosti navedenih varijabli u samoprocjeni roditeljskih kompetencija. Tako se pokazalo da 48,2% roditelja smatra kako se ponekad često osjećaju nesigurni u sebe i svoje odluke te njih 30,1% navodi da se tako rijetko osjećaju. 73% roditelja navode kako se često i ponekad osjećaju emocionalno iscrpljeno dok se njih 45,6% osjeća zabrinuto i osamljeno. Što se tiče uspostavljanja discipline kod djece, veći postotak roditelja smatra da nikada ili rijetko teže uspostavljaju disciplinu, točnije njih 60,1%, dok 31,6% smatra kako im je ponekad teško uspostaviti disciplinu kod djece. Sudionike istraživanja se pitalo koliko često im se događa da zbog posla i svih obaveza ne stignu provoditi dovoljno vremena s djecom te rezultati pokazuju kako se to većini roditelja događa rijetko ili ponekad dok je onih kojima se to često događa 17,1%. Obzirom da je samostalno roditeljstvo poprilično izazovno, sudionike istraživanja se pitalo koliko često se osjećaju nespremno za izazove koje roditeljstvo sa sobom nosi. Rezultati pokazuju kako veći dio roditelja koji su sudjelovali u istraživanju iskazuju kako se nikada tako ne osjećaju (35,8%) ili se rijetko tako osjećaju (36,3%), dok njih 4,7% izjavljuje da se često osjećaju nespremno za izazove roditeljstva. S druge strane, 68,4% roditelja navodi kako ih često ili ponekad brine vlastita budućnost i budućnost njihove djece. Jedina tvrdnja iz skupine vlastite percepcije roditeljskih kompetencija u kojoj je zastupljenost odgovora raspršena je *Razmišljam koliko bi mi u životu bilo lakše da nisam sam u roditeljstvu* pri čemu 32,6% sudionika izjavljuje kako nikad ne razmišljaju na taj način, njih 20,7% rijetko o tome razmišlja, 25,4% ih ponekad tako razmišlja te 21,2% roditelja često razmišlja koliko bi im bilo lakše da nisu sami.

Dobiveni rezultati pokazuju kako roditelji koji sami odgajaju svoju djecu iskazuju nesigurnost u vlastite roditeljske kompetencije pri čemu se najviše javlja problem sa emocionalnom iscrpljenošću roditelja čiji uzrok može biti nedovoljna kontrola vlastitih emocija roditelja ili nedovoljna emocionalna podrška njihove uže okoline. Obzirom da roditelji imaju najznačajniju ulogu u cjelokupnom razvoju djeteta te mu pružaju model identifikacije važno je da usvoje potrebne vještine i znanja koja će im pomoći u učinkovitijem provođenju vlastite roditeljske uloge. Pri tome je vrlo važno da roditelj u preuzimanju odgovornosti u odgoju svojeg djeteta definira vlastite odgojne ciljeve i djeluje u skladu s njima. Roditeljstvo sa sobom donosi promjene koje utječu na ponašanja, misli i osjećaje roditelja koje se odražavaju na odnos roditelj

– dijete te su tako povezane s razvojem djeteta. Stoga je važno da roditelji stvore svijest o svojim roditeljskim ponašanjima i postupcima te koji su razlozi za njih, a u tome im može uvelike pomoći samoprocjena. Navedeno možemo povezati i s literaturom pri čemu autori Hawk i Holden (2006) ističu kako samoprocjena roditeljima omogućava refleksiju na odgojne postupke koje primjenjuju te im olakšava procjenu zbog čega dolazi do određenih problema u odgoju. Autori smatraju kako je samoprocjena važna u određivanju smjera razvoja djeteta i postavljanju odgojnih ishoda pri čemu roditelji ostvaruju višu razinu kontrole nad situacijama u odnosu roditelj – dijete. Niska razina procjene vlastitih roditeljskih kompetencija, odnosno procjena njihove neučinkovitosti dovodi do stvaranja lošije komunikacije i smanjenjem nadzora nad djetetom što dovodi do slabljenja discipline i slabijeg razvoja socijalnih vještina kod djeteta (Secer, Gülay Ogelman, Önder i Berengel, 2012).

Kako bi se pokazalo postoje li razlike u percepciji vlastitih roditeljskih kompetencija roditelja iz jednoroditeljskih obitelji ovisno o strukturi obitelji postavljena je sljedeća hipoteza *H2: Razvedeni roditelji slabije percipiraju vlastite roditeljske kompetencije u odnosu na roditelje koji su proživjeli smrt supružnika ili rođenje djeteta izvan braka*. Do sljedećih rezultata došlo se provođenjem neparametrijske zamjene za jednosmjernu analizu varijance za nezavisne uzorke Kruskal-Wallis H test obzirom da pojedine skupine uključuju broj ispitanika manji od 20 te su značajno različitih veličina zbog čega nije moguće zadovoljiti preduvjet normalnosti distribucije rezultata za ANOVU te je stoga korištena njena neparametrijska zamjena.

Proveden je Kruskal-Wallis test kako bi se utvrdilo postoje li statistički značajne razlike između grupa roditelja ovisno o obliku obitelji iz koje dolaze i njihovog osjećaja nesigurnosti vezano uz sebe i svoje odluke. Utvrđeno je da se grupe, odnosno roditelji iz različitih oblika obitelji statistički značajno ne razlikuju u doživljaju nesigurnosti vezanog u sebe kao roditelja i svoje roditeljske odluke ($\chi^2(6,193)=7,572$; $p>0,05$ ($p=0,271$)). Također je proveden Kruskal-Wallis test kako bi se utvrdilo postoje li statistički značajne razlike između grupa roditelja ovisno o obliku njihove obitelji i vlastitog osjećaja emocionalne istrošenosti. Utvrđeno je da se grupe, odnosno roditelji statistički značajno ne razlikuju u doživljaju emocionalne istrošenosti ($\chi^2(6,193)=10,893$; $p>0,05$ ($p=0,092$)). Kako bi se napravila dublja analiza razlika u doživljaju vlastitih roditeljskih kompetencija roditelja naspram oblika obitelji iz kojih dolaze u analizu su se uključile još dvije varijable. Tako je proveden Kruskal-Wallis test kako bi se utvrdilo postoje li statistički značajne razlike između grupa roditelja ovisno o obliku njihove obitelji i doživljaju učestalosti nedovoljnog provođenja slobodnog vremena roditelja s djecom zbog posla i svih obaveza. Utvrđeno je da se grupe, odnosno roditelji iz različitih oblika jednoroditeljskih obitelji

statistički značajno ne razlikuju u doživljaju učestalosti nedovoljnog provođenja slobodnog vremena roditelja s djecom zbog posla i svih obaveza. ($\chi^2(6,193)=12,299$; $p>0,05$ ($p=0,056$)).

Posljednji test iz ovog dijela istraživanja odnosi se na je provedbu Kruskal-Wallis testa kako bi se utvrdilo postoje li statistički značajne razlike između grupa roditelja ovisno o obliku njihove obitelji i učestalosti razmišljanja roditelja o tome koliko bi im bilo lakše da nisu sami u roditeljstvu. Utvrđeno je da se grupe, odnosno roditelji iz različitih oblika nepotpunih obitelji statistički značajno razlikuju u učestalosti razmišljanja o tome koliko bi im bilo lakše da nisu sami u roditeljstvu ($\chi^2(6,193)=16,394$; $p<0,05$ ($p=0,012$)). Obzirom na pokazanu statističku značajnost provedeni su testovi višestrukih usporedbi Mann-Whitney U testom uz Bonferroni korekciju za kontrolu alpha pogreške kako bi se utvrdilo koje se grupe roditelja statistički značajno razlikuju. Rezultati su pokazali kako postoji statistički značajna razlika između grupa roditelja nevjenčani koji žive sami i udovci koji žive sami ($Z=-3,352$; $p<0,05$).

Tablica 7: Razlika između grupa roditelja nevjenčani koji žive sami i udovci koji žive sami u učestalosti razmišljanja o tome koliko bi im bilo lakše da nisu sami u roditeljstvu

		Rangovi		
	Sadašnji bračni odnos	N	Srednji rang	Zbroj rangova
Razmišljam koliko bi mi u životu bilo lakše da nisam sam u roditeljstvu	nevjenčan/živi sam	39	24,81	967,50
	udovac/živi sam	20	40,13	802,50
	Ukupno	59		

Mann-Whitney U testom također je utvrđeno kako postoji statistički značajna razlika između grupe udovci koji žive sami u odnosu na grupu rastavljeni koji žive sami ($Z=-2,814$; $p<0,05$) u učestalosti razmišljanja o tome koliko bi im bilo lakše da nisu sami u roditeljstvu. Među ostalim grupama nema statistički značajnih razlika. Prema navedenome udovci koji žive sami značajno češće razmišljaju koliko bi im u životu bilo lakše da nisu sami u roditeljstvu u odnosu na roditelje koji su rastavljeni i žive sami te one koji su nevjenčani i žive sami. Stoga se prema dobivenim rezultatima Kruskal-Wallis i Mann-Whitney U testova hipoteza *H2: Razvedeni roditelji slabije percipiraju vlastite roditeljske kompetencije u odnosu na roditelje koji su proživjeli smrt supružnika ili rođenje djeteta izvan braka.*

Tablica 8: Razlika između grupa roditelja rastavljeni koji žive sami i udovci koji žive sami u učestalosti razmišljanja o tome koliko bi im bilo lakše da nisu sami u roditeljstvu

Rangovi				
	Sadašnji bračni odnos	N	Srednji rang	Zbroj rangova
Razmišljam koliko bi mi u životu bilo lakše da nisam sam u roditeljstvu	razveden/živi sam	100	56,64	5664,00
	udovac/živi sam	20	79,80	1596,00
	Ukupno	120		

Mali broj istraživanja u Republici Hrvatskoj bavi se problemima jednoroditeljskih obitelji pa samim time i percepcijom vlastitih roditeljskih kompetencija roditelja koji sami odgajaju djecu. Istraživanje koje je provela Udruga za unaprjeđenje kvalitete življenja u svibnju 2021. godine u kojemu je sudjelovalo 166 roditelja samaca na području Republike Hrvatske pokazalo je kako roditelji u većoj mjeri smatraju da je njihova roditeljska uloga ponekad teška i stresna te da imaju malu mogućnost opuštenijeg života. Također, rezultati navedenog istraživanja pokazali su kako je roditeljima ponekad teško uskladiti vlastite obiteljske obaveze i poslovne obaveze. U navedenom istraživanju također se pokazalo kako nešto veće teškoće u roditeljstvu iskazuju stariji roditelji ($r=0,179$, $p=0,021$, $N=166$), roditelji koji imaju niži ekonomski status ($r=0,395$, $p=0,000$, $N=166$) te roditelji koji žive sami ($M=3,49$, $SD=0,78$, $N=130$) u odnosu na roditelje koji žive s članovima svoje obitelji ($M=3,07$, $SD=0,67$, $N=24$) te roditeljima koji žive s novim partnerom ili partnericom ($M=3,24$, $SD=0,69$, $N=12$) ($F=3,52$, $df=2$, $p=0,032$). U istraživanju se roditelje ispitalo u kojoj mjeri se susreću sa situacijama u kojima im je teško uskladiti obiteljske i poslovne obaveze te se pokazalo kako je 67% roditelja ($N=111$) tražilo dodatne izvore prihoda kako bi uskladili obitelj i posao, njih 71% ($N=118$) je radilo pod većim stresom nego što je to bilo prije te je 51% roditelja ($N=85$) moralo usporiti svoj proces napredovanja u karijeri (Opačić i sur., 2021).

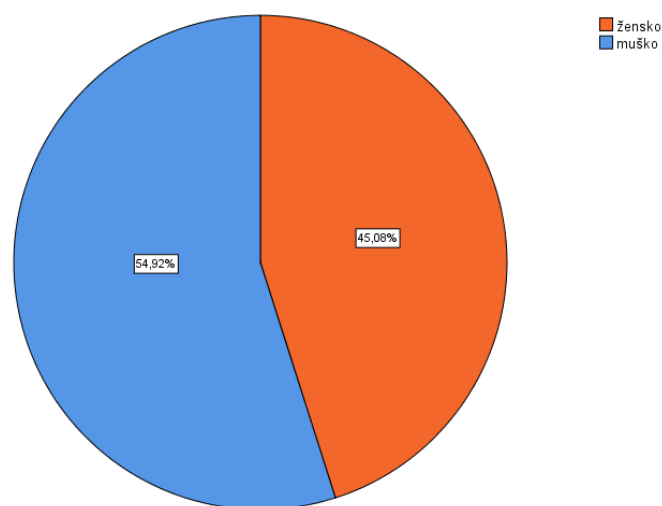
Zbog visokih razina stresa kod roditelja se stvara osjećaj vlastite nekompetentnosti što dovodi do stvaranja nezadovoljstva roditelja i njihova opterećenja što u konačnici dovodi do različitih otežavajućih situacija povezanih s obiteljskim funkcioniranjem (Crnic i sur., 2005). Ističe se kako su kompetentniji roditelji uspješniji u stvaranju toplog obiteljskog ozračja u kojemu se djeci pruža podrška te se samim time djeca osjećaju prihvaćeno što ih motivira da se i oni ponašaju na sličan način (Jurčević Lozančić, 2011). Navedeno potvrđuju Hillaker i sur. (2008) koji smatraju kako roditeljske socijalne kompetencije imaju velik značaj u razvoju djetetovih socijalnih kompetencija te su roditeljska ponašanja povezana s ponašanjima koja izražavaju djeca. Možemo zaključiti kako se roditelji u današnje vrijeme, a posebice roditelji

iz jednoroditeljskih obitelji nose sa brojnim izazovima i teškoćama koje se odražavaju na njihovu roditeljsku ulogu. Stoga je važno da roditelji imaju potporu svoje obitelji i bližnjih koji im mogu pomoći tijekom različitih neprilika koje ih snalaze. Također, vrlo je važno da su roditelji svjesni svojih kompetencija, da ih nastoje razvijati kako bi u vlastitom odgojnom djelovanju svojoj djeci pružali pozitivne modele ponašanja i socio – emocionalnog funkcioniranja.

6.3. Socio – emocionalni razvoj djece koja odrastaju s jednim roditeljem

U provedenom istraživanju jedan od ciljeva bio je utvrditi kakav je socio – emocionalni razvoj djece koja odrastaju u jednoroditeljskim obiteljima i razlikuje li se njihov razvoj prema spolu djeteta. Od sudionika istraživanja se u ovom dijelu anketnog upitnika tražilo ako imaju više djece da na navedene tvrdnje odgovaraju u odnosu na ono dijete kod kojeg su primijetili određene promjene u ponašanju, a ako nisu da odgovaraju u odnosu na mlađe dijete. Tako je od ukupnog broja sudionika (N=193) njih 54,92% navodi odgovore koji se odnose na mušku djecu, a 45,08% žensku. Dob djece u odnosu na koju su ispitanici procjenjivali svoje odgovore iskazana je od godine dana do 18 godina starosti, a prosječna dob djece je 10,8 godina.

Slika 4: Grafički prikaz djece ispitanika prema spolu

U prvom dijelu skupine pitanja u kojoj se istraživao socio – emocionalni razvoj djece u jednoroditeljskim obiteljima od sudionika istraživanja se tražilo da procjene razine bliskosti

svoga djeteta prema njima, braći ili sestrama, prema drugom roditelju te da procjene kako se njihovo dijete slaže sa svojim vršnjacima. Rezultati su pokazali kako 45,6% sudionika istraživanja navodi da njihova djeca nemaju braću ili sestre, dok oni čija ih djeca imaju navode da je njihov odnos vrlo blizak (26,4%) i poprilično blizak (15,5%) te 12,4% roditelja navodi kako je taj odnos donekle ili premalo blizak. U procjeni bliskosti odnosa djeteta prema njima samima veći dio roditelja iskazuje visoke razine bliskosti pa tako njih 93,3% smatra kako je taj odnos vrlo blizak i poprilično blizak, dok 6,8% roditelja smatra da je odnos njihove djece prema njima donekle ili premalo blizak. U procjeni odnosa djeteta prema drugom roditelju 40,9% roditelja smatra kako je taj odnos vrlo i poprilično blizak, dok njih 59,1% smatra da je navedeni odnos donekle i premalo blizak. Od roditelja se također tražilo da procijene kako se njihovo dijete slaže sa svojim vršnjacima te tako 85,5% roditelja smatra da se njihovo dijete jako dobro i dobro slaže s vršnjacima, njih 13% smatra da se slažu ni dobro ni loše te 1,6% roditelja smatra da se njihovo dijete loše slaže sa svojim vršnjacima.

Dobiveni rezultati ukazuju kako djeca sudionika istraživanja ostvaruju visoke razine bliskosti sa svojim roditeljem koji o njima skrbi te nemaju probleme u stjecanju i razvoju socijalnih odnosa sa svojim vršnjacima. Miljević-Ričički i Pavin Ivanec (2008) potvrđuju kako su djeca u jednoroditeljskim obiteljima više bliska sa svojim roditeljem upravo zato što su se tijekom različitih životnih situacija imali prilike više povezati zbog međusobne ovisnosti jedno o drugome. Također, ističe se kako djeca ostvaruju bliske odnose sa ostalim članovima šire obitelji ukoliko oni sudjeluju i pomažu roditelju u odgoju. Pozitivne strane odrastanja s jednim roditeljem ističu Walker, Crawford i Taylor, (2008) pri čemu navode kako su djeca u takvim situacijama često više povezana sa svojim roditeljima i privrženija su im, više ih poštuju i brižnija su.

Međutim, obzirom da od ukupnog broja ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju (N=193), njih 59,1% smatra kako je odnos njihove djece s drugim roditeljem donekle i premalo blizak važno je osvrnuti se koje posljedice ta nedovoljna bliskost potencijalno može ostaviti na dijete. Djeca iz jednoroditeljskih obitelji u čiji je život uključen drugi roditelj iskazuju manje ponašajnih problema od djece koja su rasla uz samo jednog roditelja (Blackwell, 2009, Jackson i sur., 2010, prema Schmuck, 2013). Također se pokazalo kako su učitelji primijetili manje eksternaliziranih problema kod djece u čiji su odgoj uključena oba roditelja, dok nešto veće probleme primjećuju kod djece koja s jednim roditeljem uopće ne ostvaruju kontakt (Jackson i sur., 2010, prema Schmuck, 2013). Prema spoznajama dobivenim različitim istraživanjima pokazalo se kako je očeva prisutnost u životu djeteta jednako važna kao i majčina za optimalan

emocionalni razvoj djeteta. Negativne posljedice odsustva oca tijekom života djeteta odnose se na psihičkih i emocionalnih ponašajnih problema te su istraživanja u Americi pokazala kako su za razvoj navedenih problema najrizičnija djeca čije se majke nikada nisu udavale. Posljedice koje se javljaju u socijalnom i emocionalnom razvoju djeteta, a potvrđuju ih različita istraživanja su tjeskoba, manjak samopouzdanja, visoka razina potrebe za ljubavlju te niža psihološka dobrobit (Lamb, 2004).

Sljedeći niz tvrdnji koje su rješavali sudionici istraživanja odnosio se na ponašanja djece te njihovo socijalno funkcioniranje. Rezultati pokazuju kako roditelji (N=193) u većoj mjeri iskazuju da njihovo dijete lako sklapa prijateljstva (82,4%) te da se dobro snalazi u novim situacijama (77,2%). 82,9% roditelja navodi kako njihovo dijete ne iskazuje oblike neprihvatljivog ponašanja kao što su npr. nasilje, krađe, laganje i sl., dok 8,8% roditelja uviđa takva ponašanja kod svojeg djeteta. Također, roditelji u većem postotku smatraju kako njihovo dijete ne pokazuje nesigurnost i ne traži odobrenje odraslih u svojim postupcima (58%) te manji broj roditelja uviđa nesigurnost kod svojega djeteta (17,6%). U odnosu na procjenu djetetove nesigurnosti značajan broj roditelja iskazuje neutralan stav, njih čak 24,4%. Manji broj roditelja iskazuje kako primjećuju kod svoje djece probleme sa samokontrolom i impulzivnosti (14,9%), da je dijete često pod stresom iz nepoznatih razloga (15,5%) te da dijete iskazuje nisku razinu samopoštovanja, probleme s depresijom i anksioznosti (16,6%).

Kako bi se pokazalo postoje li razlike u socio – emocionalnom razvoju djece koja odrastaju s jednim roditeljem prema spolu djece postavljena je sljedeća hipoteza H_3 : *Djevojčice iz jednoroditeljskih obitelji postižu optimalniji socio – emocionalni razvoj u odnosu na dječake*. Do sljedećih rezultata došlo se provođenjem neparametrijske zamjene za t-test za nezavisne uzorke, odnosno Mann-Whitney U testom. Kako bi se potvrdila ili odbacila navedena hipoteza provedeno je nekoliko Mann-Whitney U testova na različitim varijablama vezanima uz socio-emocionalni razvoj djeteta u odnosu na spol djeteta. Proveden je Mann-Whitney U test kako bi provjerili da li djevojčice i dječaci iz jednoroditeljskih obitelji podjednako iskazuju vlastitu nesigurnost i traže odobravanje odraslih. Utvrđeno je da postoji značajna razlika ($Z=-2,068$; $p<0,05$) pri čemu dječaci u odnosu na djevojčice češće iskazuju nesigurnost i traže odobravanje odraslih.

Tablica 9: Razlike u iskazivanju vlastite nesigurnosti i potrebe za odobravanjem odraslih kod djece iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na spol djeteta

Rangovi

	Spol djeteta	N	Srednji rang	Zbroj rangova
Dijete pokazuje nesigurnost i traži odobranje odraslih (roditelja, učitelja, članova obitelji)	žensko	87	88,14	7668,00
	muško	106	104,27	11053,00
	Ukupno	193		

Mann-Whitney U testom također je utvrđeno kako postoji statistički značajna razlika u spolu djeteta ($Z=-2,857$; $p<0,05$) u odnosu na probleme sa samokontrolom i impulzivnosti pri čemu dječaci iskazuju veću razinu problema sa samokontrolom i impulzivnosti u odnosu na djevojčice. Istraživanja su pokazala kako se kod djece koja rastu u obiteljima s jednim roditeljem javlja viša razina impulzivnosti, agresije te devijantnog i neprilagođenog ponašanja (McLanahan i Sandefor, 1994).

Tablica 10: Razlike u iskazivanju problema sa samokontrolom i impulzivnosti kod djece iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na spol djeteta

	Rangovi			
	Spol djeteta	N	Srednji rang	Zbroj rangova
Dijete ima problema sa samokontrolom i impulzivnosti	žensko	87	85,34	7425,00
	muško	106	106,57	11296,00
	Ukupno	193		

Isto tako, Mann-Whitney U testom utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika u spolu djeteta ($Z=-2,438$; $p<0,05$) u odnosu na iskazivanje niske razine samopoštovanja, problema s depresijom i anksioznosti pri čemu dječaci iskazuju veće probleme s niskom razinom samopoštovanja, depresijom i anksioznosti. Popenoe (1999) navodi kako se kod dječaka koji odrastaju bez oca pokazala visoka razina niskog samopouzdanja te problemi sa izražavanjem vlastitih osjećaja.

Tablica 11: Razlike u iskazivanju problema s niskom razinom samopoštovanja, depresijom i anksioznosti kod djece iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na spol djeteta

	Rangovi			
	Spol djeteta	N	Srednji rang	Zbroj rangova
Dijete ponekad iskazuje nisku razinu samopoštovanja, probleme s depresijom ili anksioznosti	žensko	87	86,87	7558,00
	muško	106	105,31	11163,00
	Ukupno	193		

Mann-Whitney U testom utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika u spolu djeteta ($Z=-2,296$; $p<0,05$) u odnosu na iskazivanje otpora prema školi ili vrtiću pri čemu dječaci iskazuju veću razinu otpora u odnosu na djevojčice.

Tablica 12: Razlike u iskazivanju otpora prema školi ili vrtiću kod djece iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na spol djeteta

	Rangovi			
	Spol djeteta	N	Srednji rang	Zbroj rangova
Dijete iskazuje otpor prema vrtiću/školi	žensko	87	88,12	7666,50
	muško	106	104,29	11054,50
	Ukupno	193		

Obzirom na dobivene rezultate, hipoteza H_3 : *Djevojčice iz jednoroditeljskih obitelji postižu optimalniji socio – emocionalni razvoj u odnosu na dječake* se potvrđuje jer su dječaci na sve četiri testirane varijable pokazali statistički značajne razlike u socio – emocionalnom razvoju u odnosu na djevojčice. Točnije, dječaci iz jednoroditeljskih obitelji pokazuju nešto slabije razine socio – emocionalnog razvoja u odnosu na djevojčice čiji se socio – emocionalni razvoj pokazao optimalnijim. U istraživanju socio – emocionalnog razvoja djece predškolske dobi pokazalo se kako djevojčice pokazuju bolje rezultate u svim ispitanim kategorijama socijalnih vještina, osim u asertivnosti i samokontroli. Pokazalo se kako djevojčice više od dječaka dijele svoje osjećaje s drugima te su posvećene izgradnji socijalnih odnosa, dok dječaci više iskazuju eksternalizirane probleme u odnosu na djevojčice (Tatalović Vorkapić i Lončarić, 2014). Istraživanje provedeno na djeci osnovnoškolske dobi od 11 do 14 godina ($N=506$) pokazalo je kako djevojčice pokazuju značajno bolje socijalne vještine u odnosu na dječake, također, djevojčice postižu bolje rezultate u emocionalnoj osjetljivosti te prepoznavanju emocija (Malkić Aličković, 2017). Veća emocionalna izražajnost i osjetljivost djevojčica pripisuje se postupcima njihove socijalizacije te kulturološkim prilikama u kojima dijete razvija pri čemu se kod djevojčica potiče razvoj ekspresivnih funkcija, dok se kod dječaka potiče instrumentalna funkcija. Pojedina istraživanja također su pokazala kako roditelji o emocijama više razgovaraju sa kćerkama nego što to rade sa sinovima što tijekom razvoja djeteta dovodi do boljeg prepoznavanja emocija (Raboteg-Šarić, 1995; Petrović, 2007)

Sljedeći dio istraživanja odnosio se na promjene u socio – emocionalnom razvoju djece uslijed razvoda braka roditelja ili smrti jednog od roditelja. Stoga se tražilo da na sljedeći niz

tvrdnji odgovaraju samo roditelji čiji je uzrok formiranja jednoroditeljske obitelji razvod braka ili smrt supružnika. Na taj način se dolazi do podataka do kakvih socio – emocionalnih promjena dolazi kod djece uslijed promjene u strukturi obitelji. Tako roditelji (N=170) u većem postotku procjenjuju kako njihova djeca nikad ili rijetko dolaze u verbalne sukobe s roditeljem i članovima obitelji (66,3%) i fizičke sukobe s vršnjacima i prijateljima (83,9%). Vezano uz razvoj osjećaja straha kod djece, 69% roditelja (N=170) navode kako njihovo dijete nikad ili rijetko iskazuje strah prema određenim situacijama, mjestima, ljudima, dok 19,2% navodi kako se to događa ponekad ili često. 67,3% roditelja smatra kako njihovo dijete nikad ili rijetko iskazuje strah da će učiniti nešto krivo, dok 20,2% roditelja smatra kako je to ponekad ili često. Podjednaka zapažanja roditelja pokazuju se kod uočavanja nastojanja njihova djeteta da budu savršeni u svemu što čine pa tako od ukupnog broja roditelja koji su odgovorili na ovu tvrdnju (N=170), 45,6% njih iskazuje kako njihovo dijete nikad ili rijetko nastoji biti savršeno u svemu što čini, dok 42,5% roditelja primjećuje to kod svoje djece ponekad ili često. Što se tiče procjene pretjeranog emotivnog reagiranja djece što uključuje plač, vikanje, udaranje i sl., veći postotak roditelja iskazuje kako njihovo dijete to čini nikada ili rijetko (61,7%), dok 26,4% smatra kako njihova djeca ponekad ili često pretjerano emotivno reagiraju. Od ukupnog broja roditelja koji su odgovorili na sljedeće tvrdnje (N=168), 28% navodi kako su primijetili da njihovo dijete ponekad i često iskazuje ljubomoru i zahtijeva veću razinu pažnje, dok njih 8,3% uočava da njihovo dijete ponekad ili često dobivaju lošije ocjene u školi nego što je to uobičajeno te su usamljena, povučena i nemaju volje za druženjem s bliskim osobama. Također, nešto manji postotak roditelja navodi kako primjećuju da njihovo dijete često ili ponekad iskazuje oblike agresivnog ponašanja (7,3%), ljuti se bez opravdanog razloga (15%) i ima problema s pažnjom, djeluje odsutno i nezainteresirano (15,6%).

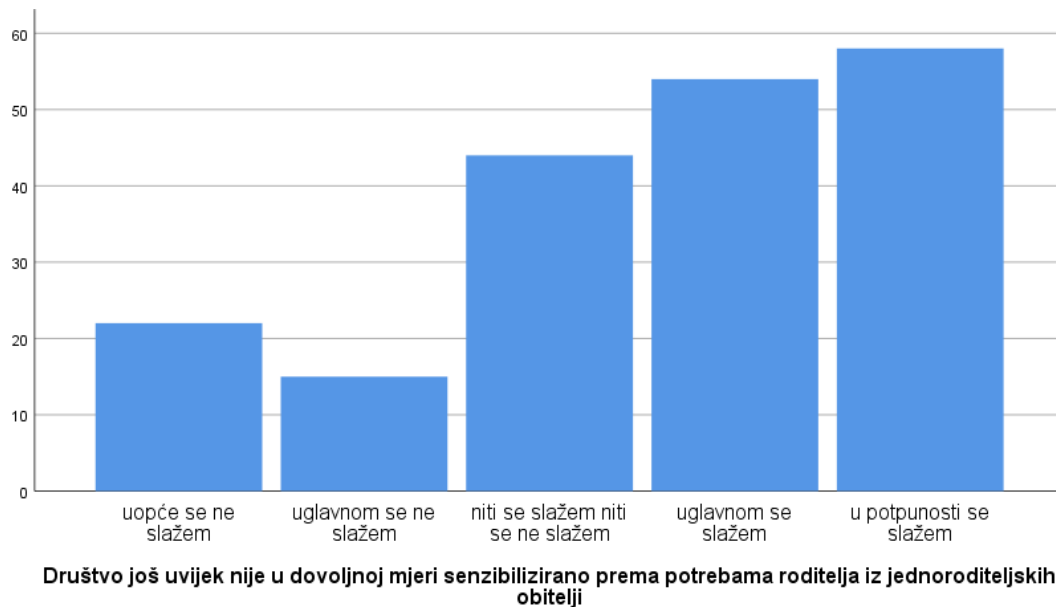
Na temelju dobivenih rezultata istraživanja može se zaključiti kako manji postotak roditelja navodi kako njihova djeca iskazuju značajne promjene u ponašanju nakon razvoda braka roditelja ili smrti jednog od roditelja. Pri tome se među djecom ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju najviše javlja težnja za savršenstvom te pretjerano emotivno reagiranje djece u određenim situacijama. Zatim slijede problemi sa iskazivanjem ljubomore i traženjem više razine pažnje nego što je to bilo uobičajeno prije razvoda roditelja ili smrti jednog roditelja te iskazivanje osjećaja straha prema određenim situacijama, mjestima ili ljudima. Navedene promjene ovise o različitim čimbenicima poput dobi i spolu djeteta, prilika u kojima dijete odrasta, njegovim osobina te osobinama roditelja s kojim odrasta. Također, promjene uvelike ovise i o tome kakvu potporu dijete prima iz vlastite okoline u kojoj živi,

odnosno od bliskih osoba koje sudjeluju u njegovu razvoju. Brojna istraživanja većinom se bave posljedicama rastave braka i smrti jednog od roditelja na djetetov cjelokupni razvoj te se dolazi do rezultata kako razvod nepovoljno djeluje na psihosocijalnu prilagodbu djeteta posebice u predškolskoj dobi djeteta (Mrnjavac, 2014). Tako Pećnik i Raboteg-Šarić (2010) ističu kako djeca koja su proživjela razvod svojih roditelja iskazuju slabiju psihološku prilagodbu, slabije socio – emocionalne kompetencije te nisku razinu samopoštovanja. U skladu s navedenim, Miljević-Ridički i Pavin Ivanec (2008) također ističu kako djeca iz obitelji s jednim roditeljem iskazuju veće emocionalne teškoće, slabije školsko postignuće te više ponašajnih problema. Pri tome veće probleme iskazuju dječaci koji odrastaju bez očeva, a problemi se najviše očituju u psihosocijalnoj prilagodbi, razvoju samokontrole i rodnog identiteta.

6.4. Stavovi roditelja o društvenim stereotipima prema jednoroditeljskim obiteljima i njihov doživljaj istih

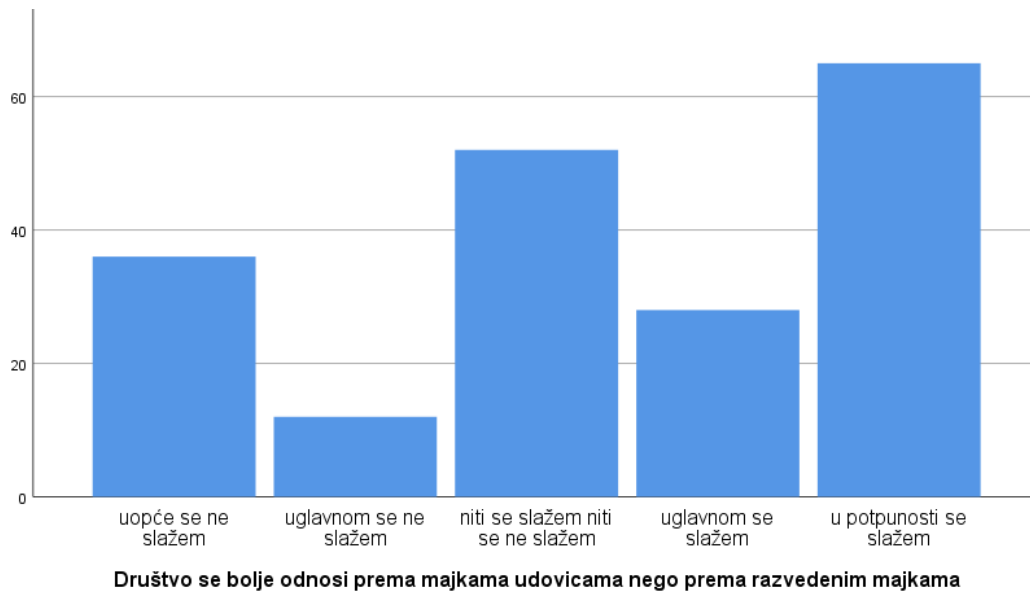
Jedan od postavljenih ciljeva provedenog istraživanja odnosio se na ispitivanje sudionika istraživanja susreću li se s određenim oblicima društvenih stereotipa i diskriminacije na osnovu toga što su roditelji samci. Dobiveni rezultati su pokazali kako od ukupnog broja sudionika istraživanja (N=193), njih 47,7% smatra kako se ne susreću s različitim oblicima socijalne diskriminacije na osnovu toga što sami odgajaju svoje dijete, njih 29% iskazuje neutralan stav prema ovoj tvrdnji te 23,3% roditelja navodi kako se susreću s različitim oblicima socijalnih stereotipa i diskriminacije. Roditelje (N=193) se pitalo da procijene u kojoj mjeri se slažu s tvrdnjom da društvo još uvijek nije u dovoljnoj mjeri senzibilizirano prema potrebama roditelja iz jednoroditeljskih obitelji. Rezultati su pokazali kako se veći postotak roditelja slaže s time da društvo nije dovoljno senzibilizirano za njihove potrebe (58,1%), neutralan stav izražava 22,8% roditelja te se 19,2% roditelja ne slaže da društvo nije dovoljno senzibilizirano. Navedeni rezultati proizlaze iz iskustva roditelja na temelju kojega formiraju stavove o senzibilizaciji društva prema njima kao društvenoj skupini. Stereotipi prema roditeljima iz nepotpunih obitelji su raznoliki, a najviše se razlikuju ovisno o uzroku formiranja nepotpune obitelji pri čemu se razvedene osobe smatra neuspješnima u ostvarivanju bračnog i obiteljskog života. Također se često događa da se rastavljene ili nevjenčane roditelje smatra neodgovornima obzirom da je djetetu za optimalan cjelokupni razvoj potrebno prisustvo oba roditelja pri čemu se smatra da roditelji imaju slabije razvijene roditeljske vještine koje dovode do stvaranja problemskih situacija unutar obitelji (Ganong i sur., 1990; Ganong i Coleman, 1995; Bennett i Jamieson, 1999).

Slika 5: Grafički prikaz stavova roditelja o nedovoljnoj senzibilizaciji društva prema potrebama roditelja iz jednoroditeljskih obitelji

Od sudionika istraživanja (N=193) se također tražilo da procijene osjećaju li se ravnopravnim članom svoje lokalne zajednice kako bi se utvrdilo doživljavaju li neki oblik diskriminacije na mikro razini. Rezultati su pokazali kako se veći postotak ispitanika smatra ravnopravnim članom vlastite lokalne zajednice (58%), neutralan stav iskazuje njih 24,9% dok manji broj osoba smatra kako se ne osjećaju ravnopravnim članom svoje lokalne zajednice (17,1%). Kako bi se utvrdio stav sudionika istraživanja o društvenoj diskriminaciji i stereotipima na osnovu uzroka nastanka jednoroditeljske obitelji postavljena je tvrdnja *Društvo se bolje odnosi prema majkama udovicama nego prema razvedenim majkama*. Dobiveni rezultati ukazuju na to da se veći dio sudionika istraživanja slaže s navedenom tvrdnjom te tako 48,2% iskazuje pozitivan stav, 26,9% ih iskazuje neutralan stav, dok se 24,9% roditelja ne slaže s navedenom tvrdnjom. Istraživanjem koje su proveli Pećenik i Raboteg – Šarić (2010) pokazalo se kako se javlja nešto pozitivniji stav društva prema očevima udovcima i majkama udovicama dok je najnegativniji odnos društva prema majkama izvanbračne djece, također se pokazalo kako samohrani očevi ocjenjuju značajno povoljnijim odnos društva prema razvedenim majkama nego samohrane majke. Fišer i sur. (2007) navode kako se samohrani roditelji u društvu susreću s različitim predrasudama te su te predrasude osobito izražene prema razvedenima i majkama koje su rodile izvan braka. Oni ističu kako različite predrasude koje su usmjerena prema roditeljima kasnije dovode do stigmatizacije njihove djece.

Slika 6: Grafički prikaz rezultata stava ispitanika o većoj društvenoj diskriminaciji razvedenih majki u odnosu na majke udovice

Od sudionika istraživanja (N=193) se također tražilo da iznesu svoj stav o tome stvara li se u društvu veća pozornost prema majkama koje samostalno odgajaju djecu u odnosu na očeve. Tako manji broj ispitanika (20,7%) smatra kako se u društvu ne stvara razlika prema roditeljima iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na spol, njih 34,7% iskazuje neutralan stav, odnosno niti se ne slažu, niti se slažu s navedenom tvrdnjom dok 44,6% roditelja smatra da se u društvu veća pozornost pridaje majkama koje samostalno odgajaju djecu nego očevima. Navedeno se može povezati s današnjom sve većom pojavom razvoda braka pri čemu skrbništvo u većini slučajeva dobivaju majke dok se djeca odvajaju od očeva te tako izostaje njihova uloga u životu djeteta ili je ona drastično smanjena. Također, u slučajevima rođenja djece izvan braka događa se kako uloga oca potpuno izostaje pa se stoga javlja predrasuda u društvu kako su očevi ti koji napuštaju svoju djecu i veća se potpora pruža majkama (Lamb, 2004).

Kako bi se utvrdilo postoje li razlike u percepciji društvenih stereotipa prema jednoroditeljskim obiteljima u odnosu na spol ispitanika postavljena je sljedeća istraživačka hipoteza *H4: Postoji statistički značajna razlika u doživljaju i percepciji društvenih stereotipa prema roditeljima iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na spol roditelja*. U tu svrhu proveden je Mann Whitney U test koji se koristi kao neparametrijska zamjena za t-test za nezavisne uzorke. Mann Whitney U testom pokazalo se kako nema statistički značajne razlike u doživljaju različitih oblika socijalnih stereotipa i diskriminacije na osnovu toga što su roditelji samci u odnosu na spol roditelja ($Z=-0,063$, $p>0,05$). Također se pokazalo kako nema statistički

značajne razlike u stavu roditelja o senzibilizaciji društva prema roditeljima koji samostalno odgajaju djecu u odnosu na spol ispitanika ($Z=-1,095$, $p>0,05$). Statistički značajne razlike ne postoje ni u osjećaju ravnopravnosti u svojoj lokalnoj zajednici među roditeljima u odnosu na njihov spol ($Z=-0,582$, $p>0,05$) te nema razlike u stavu da se društvo bolje odnosi prema majkama udovicama nego prema razvedenim majkama u odnosu na spol ispitanika ($Z=-0,785$, $p>0,05$). Statistički značajna razlika se pokazala jedino u stavu da se u društvu veća pozornost pridaje majkama koje samostalno odgajaju djecu nego očevima ($Z=-3,154$, $p<0,05$) pri čemu očevi navode veću razinu slaganja sa navedenim stavom. Točnije rečeno, samohrani očevi smatraju da se u društvu još uvijek veća pozornost pridaje majkama koje samostalno odgajaju djecu nego što se pridaje očevima. Ovakav stav očeva možemo povezati sa njihovim osobnim iskustvom i stavom da se društvo općenito u većoj mjeri bavi teškoćama s kojima se susreću samohrane majke dok su izazovi i problemi s kojima se oni susreću manje uočljivi u društvu. Obzirom na navedene rezultate hipoteza H_4 : *Postoji statistički značajna razlika u doživljaju i percepciji društvenih stereotipa prema roditeljima iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na spol roditelja* se odbacuje.

Tablica 13: Mann Whitney U test razlike u stavu ispitanika u odnosu na veću usmjerenost društva prema majkama koje samostalno odgajaju djecu u odnosu na očeve prema spolu ispitanika

	Rangovi			
	Spol	N	Srednji rang	Zbroj rangova
U društvu se veća pozornost posvećuje majkama nego očevima koji samostalno odgajaju djecu	Žensko	184	94,29	17349,50
	Muško	9	152,39	1371,50
	Ukupno	193		

6.5. *Oblici potpore jednoroditeljskim obiteljima i zadovoljstvo roditelja pruženom potporom*

Kako bi se ostvario cilj istraživanja koji se odnosi na ispitivanje u kojoj su mjeri roditelji iz jednoroditeljskih obitelji zadovoljni s podrškom koja im se pruža unutar društvenog sustava te koje oblike podrške primaju konstruiran je poseban dio anketnog upitnika kojima se ispituje navedeno. Oblike pomoći koje roditelji primaju odnose se na dječji doplatok kojega prima 65 roditelja, dok je 26 roditelja navelo kako su prije primali dječji doplatok, zatim slijedi naknada za produljeni porodiljni dopust kojeg je prije koristilo 28 ispitanika te ih sada još koristi njih

četiri. Jednokratnu novčanu socijalnu pomoć je prije primalo 12 ispitanika, a danas ih prima njih pet. Pravo prednosti pri upisu djeteta u predškolske ustanove je prije koristilo 25 roditelja, a danas ih još uvijek koristi njih sedam. Roditelji navode kako su prije koristili i pravo na nižu cijenu predškolskih ustanova (30 ispitanika) te njih 13 još uvijek koristi navedeni oblik pomoći. Pravo na besplatne knjige još uvijek koristi 56 ispitanika te ih 16 navodi kako su prije koristili navedenu pomoć te 14 ispitanika navodi kako prima pomoć za plaćenu prehranu za dijete u školi. Što se tiče savjetodavne pomoći u odgoju, 11 roditelja navodi kako trenutno prima navedenu pomoć, dok ih 14 navodi kako su taj oblik pomoći primali prije. Samo 7 roditelja navodi kako su prije primali pomoć u hrani, odjeći i stvarima te ih 25 navodi kako su prije primali pomoć vezanu uz pravne savjete i informacije. Pećnik i Raboteg – Šarić (2005) svojim istraživanjem potvrđuju kako roditelji iz jednoroditeljskih obitelji u obliku formalne podrške koriste ili su koristili pravo na dječji doplatnik i smanjenu cijenu vrtića što su u većem postotku primale majke u odnosu na očeve. Također, roditelji u navedenom istraživanju kao najpotrebnije oblike formalne pomoći ističu dječji doplatnik, besplatne školske udžbenike, pravne savjete i informacije, savjetodavnu pomoć u odgoju te jednokratnu novčanu socijalnu pomoć.

Obzirom da veći broj ispitanika navodi kako ne prima ni jedan oblik društvene pomoći formulirano je pitanje kojim se nastoji utvrditi zašto dio ispitanika nije primao ni jedan oblik pomoći koja im se omogućava. Rezultati su pokazali kako roditelji (N=193) kao razlog ne primanja pomoći navode da nisu trebali pomoć (64), nisu željeli pomoć, već su se htjeli samostalno snaći (42), nisu znali kome se obratiti za pomoć (52) i da su zatražili pomoć, ali je još nisu dobili (16). Navedeni odgovori upućuju kako informacije o različitim oblicima pomoći koje se nude osobama iz jednoroditeljskih obitelji nisu u dovoljnoj mjeri dostupne i prepoznatljive te stoga roditelji ne znaju kome se obratiti za potrebnu pomoć. Stoga bi nadležne institucije trebale poraditi na dostupnosti potrebnih informacija, ali isto tako i na efikasnosti u procesima postupaka za različite oblike formalne pomoći obzirom da dio ispitanika navodi kako su pomoć zatražili, ali ju još uvijek nisu dobili što upućuje na sporost sustava koja potencijalno proizlazi iz njegove zasićenosti.

Vezano uz zadovoljstvo roditelja pruženom društvenom podrškom rezultati su pokazali kako od ukupnog broja sudionika istraživanja (N=193), 68,9% roditelja navodi kako su zadovoljni količinom podrške i razumijevanja od svoje obitelji, dok 20,7% roditelja iskazuje neutralan stav u percepciji vlastitog zadovoljstva te 10,4% roditelja iskazuje nezadovoljstvo pruženom podrškom od strane vlastite obitelji. Sudionike se također pitalo koliko su zadovoljni

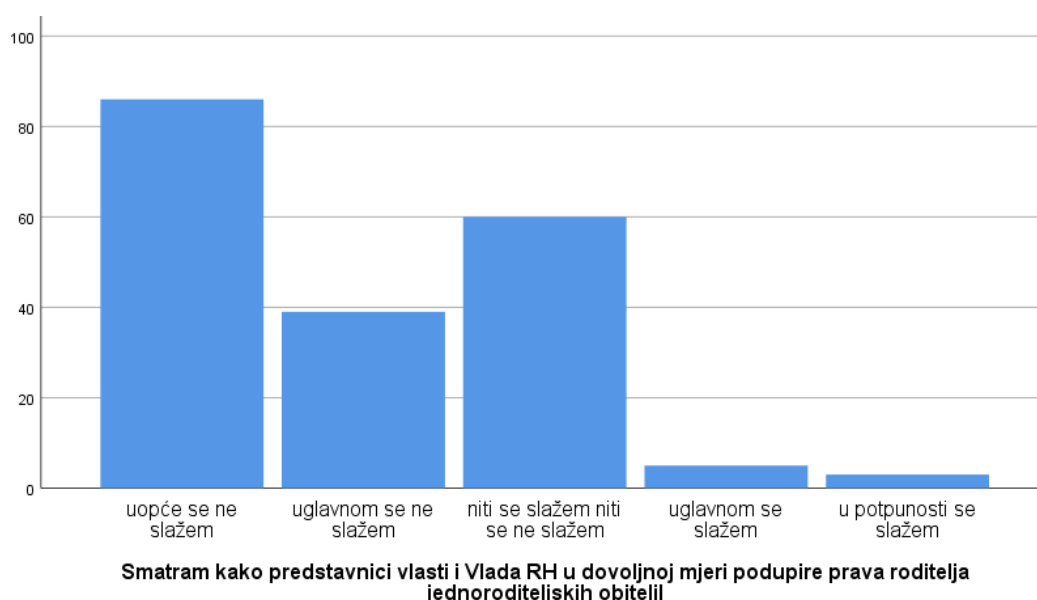
pruženom podrškom i razumijevanjem od strane svojih bliskih prijatelja pri čemu 79,7% roditelja iskazuje zadovoljstvo, njih 14,5% iskazuje negativan stav te 5,7% iskazuje nezadovoljstvo. Što se tiče percepcije zadovoljstva pruženom podrškom i razumijevanjem od kolega na poslu, 61,6% roditelja iskazuje zadovoljstvo, njih 27,5% zauzima neutralan stav te 11,4% roditelja nije zadovoljno navedenim oblikom podrške. Istraživanje koje je provela Udruga za unaprjeđenje kvalitete življenja u svibnju 2021. godine u kojemu je sudjelovalo 166 roditelja iz jednoroditeljskih obitelji na području Republike Hrvatske pokazalo je kako je za mnoge roditelje najvažniji izvor podrške njihova uža i šira obitelj. Pri tome podršku vlastite obitelji više dobivaju muškarci, zaposleni roditelji, roditelji koji žive sa svojom obitelji i roditelji koji imaju maloljetnu djecu. Navedena podrška je također povezana i sa dobi roditelja pri čemu veću podršku dobivaju mlađi roditelji te roditelji sa višim ekonomskim statusom (Opačić i sur., 2021).

Što se tiče suradnje roditelja koji su sudjelovali u istraživanju i odgojno – obrazovnih institucija koje pohađaju njihova djeca 76,7% roditelja (N=193) smatraju kako je navedena suradnja dobra, 16,1% roditelja iskazuje negativan stav, dok 7,2% roditelja nije zadovoljno ovim oblikom suradnje. Također, veći postotak ispitanih roditelja, njih 64,8% smatra kako se za pomoć i savjet mogu obratiti stručnjacima iz odgojno – obrazovnih institucija koje pohađaju njihova djeca, 20,2% roditelja iskazuje neutralan stav te 15% roditelja smatra kako se stručnim suradnicima ne mogu obratiti za pomoć. Dobiveni rezultati pokazuju visoku razinu povjerenja roditelja prema odgojno – obrazovnim institucijama i njihovim djelatnicima koje njihova djeca pohađaju. To je ponajprije vrlo važno za dijete jer u djetetovom razvoju uvelike sudjeluju odgojno – obrazovne institucije te je njihova dobra suradnja s roditeljima od velikog značaja za djetetov socijalni, akademski i emocionalni napredak i razvoj. Zanimljivo je kako 15% roditelja smatra kako im stručni suradnici iz odgojno – obrazovnih institucija koje pohađaju njihova djeca ne mogu pružiti pomoć, odnosno smatraju kako ih se za istu ne mogu obratiti. Stoga bi u budućnosti bilo potrebno provesti istraživanje kako bi se dobio podatak iz kojih razloga roditelji smatraju da se stručnih suradnicima u odgojno – obrazovnim institucijama ne mogu obratiti za pomoć. Navedeno je potrebno istražiti obzirom da stručnjaci uvelike mogu pomoći roditeljima u odgoju i razvoju roditeljskih vještina i kompetencija, ali je za to nužna otvorenost i suradnja roditelja kako bi se određene poteškoće uklonile i ostvario odnos povjerenja roditelja i stručnjaka.

Roditelji koji su sudjelovali u istraživanju procijenili su svoje zadovoljstvo formalnim oblicima podrške pa tako 64,8% (N=193) roditelja smatra kako predstavnici vlasti i Vlada

Republike Hrvatske u nedovoljnoj mjeri podupiru prava samohranih roditelja, 31,1% roditelja zauzima neutralan stav, dok je samo 4,2% roditelja zadovoljno podrškom koju ostvaruju od predstavnika vlasti. Također, vezano uz formalne oblike podrške, roditelji slabije procjenjuju i podršku od strane nevladinih udruga i organizacija u promicanju prava jednoroditeljskih obitelji pa tako 38,1% ispitanih roditelja smatra kako nevladine organizacije nisu aktivno uključene u promicanje njihovih prava te nisu zadovoljni njihovim radom. Neutralan stav u procjeni rada nevladinih udruga i organizacija iskazuje 39,4% ispitanih roditelja, dok 20,7% roditelja smatra kako su zadovoljni radom i podrškom od strane nevladinih udruga i organizacija.

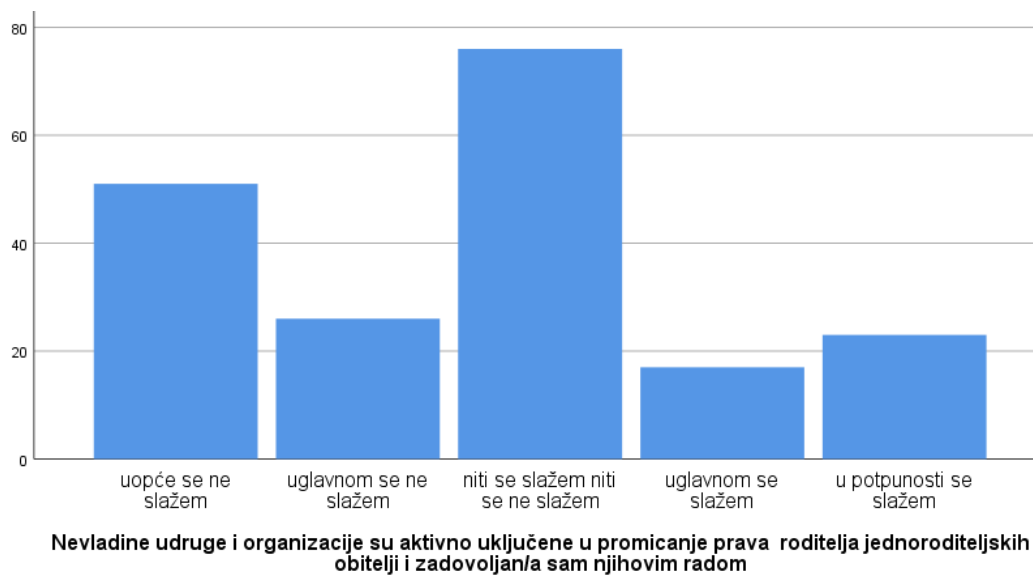
Slika 7: Grafički prikaz stava roditelja iz jednoroditeljskih obitelji o podupiranju njihovih prava od strane vlasti RH

Navedeni rezultati upućuju na potrebu za većim angažmanom vlasti Republike Hrvatske u pružanju formalne pomoći roditeljima koji samostalno odgajaju djecu obzirom na njihove niske procjene zadovoljstva pruženom podrškom u ostvarivanju njihovih prava. Ovakve rezultate možemo povezati s iskazom ispitanika koji ne primaju ni jedan oblik formalne pomoći, a kao razlog tome najviše se navodi da za pomoći nije bilo potrebe, da su se roditelji htjeli samostalno snaći te da roditelji nisu znali kome se obratiti za pomoć ili su pomoć zatražili, a nisu je još uvijek dobili. Iz tih razloga se stvara nepovjerenje roditelja prema vlasti i njihovom radu u svrhu zaštite njihovih prava jer se u praksi pokazalo kako njihove mjere nisu dostatne u zadovoljenju potreba roditelja te ih je potrebno unaprijediti. Obzirom da u Republici Hrvatskoj postoji nekoliko različitih udruga i organizacija koje se bave radom na unaprjeđenju kvalitete

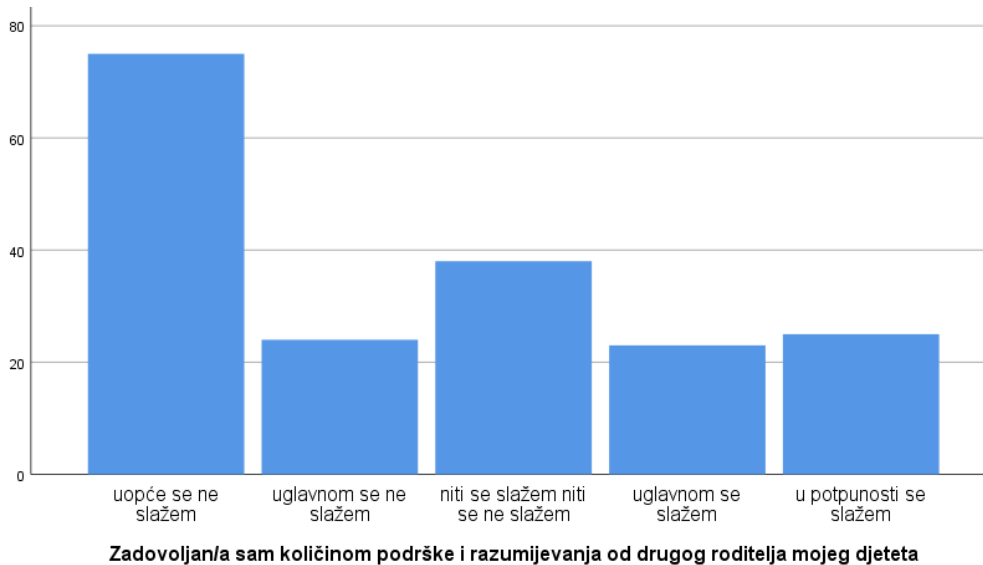
života jednoroditeljskih obitelji moguće je da rezultati nezadovoljstva roditelja potporom nevladinih udruga i organizacija proizlaze iz nedovoljne informiranosti roditelja o programima podrške koji se odvijaju u različitim organizacijama ili se takvi programi ne odvijaju u njihovoj sredini pa im nisu u dovoljnoj mjeri dostupni te stoga proizlazi određeni stupanj njihova nezadovoljstva.

Slika 8: Grafički prikaz zadovoljstva roditelja iz jednoroditeljskih obitelji radom i podrškom nevladinih udruga i organizacija

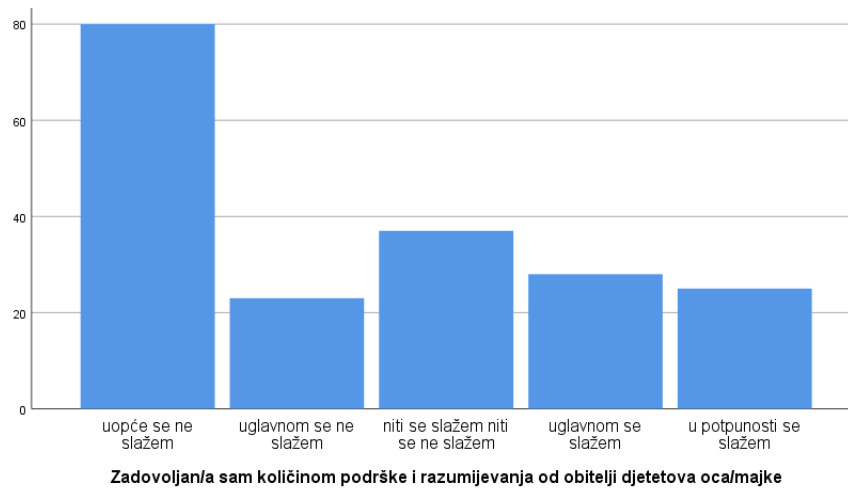
Obzirom da u uzorak ispitanika ulaze i roditelji udovci koji nisu u mogućnosti napraviti procjenu za sljedeću tvrdnju obzirom da se ona odnosi na zadovoljstvo količinom podrške i razumijevanja od drugog roditelja djeteta na navedenu tvrdnju odgovorilo je 185 roditelja. Tako od ukupnog broja sudionika (N=185) veći postotak roditelja navodi kako nisu zadovoljni podrškom i razumijevanjem od drugog roditelja svoga djeteta (51,3%), njih 19, 7% iskazuje neutralan stav te je 24,9% roditelja iskazalo zadovoljstvo navedenim oblikom podrške. U istraživanju koje je provela Udruga za unaprjeđenje kvalitete življenja ispitanici iskazuju potrebu za većom uključenosti drugog roditelja u odgoju djece te očevi nešto bolje procjenjuju uključenost majke kao drugog roditelja nego što to procjenjuju majke o očevima. Veće razine uključenosti drugog roditelja iskazuju roditelji višeg ekonomskog statusa te stariji sudionici istraživanja (Opačić i sur., 2021).

Slika 9: Grafički prikaz zadovoljstva roditelja iz jednoroditeljskih obitelji količinom podrške i razumijevanja od drugog roditelja djeteta

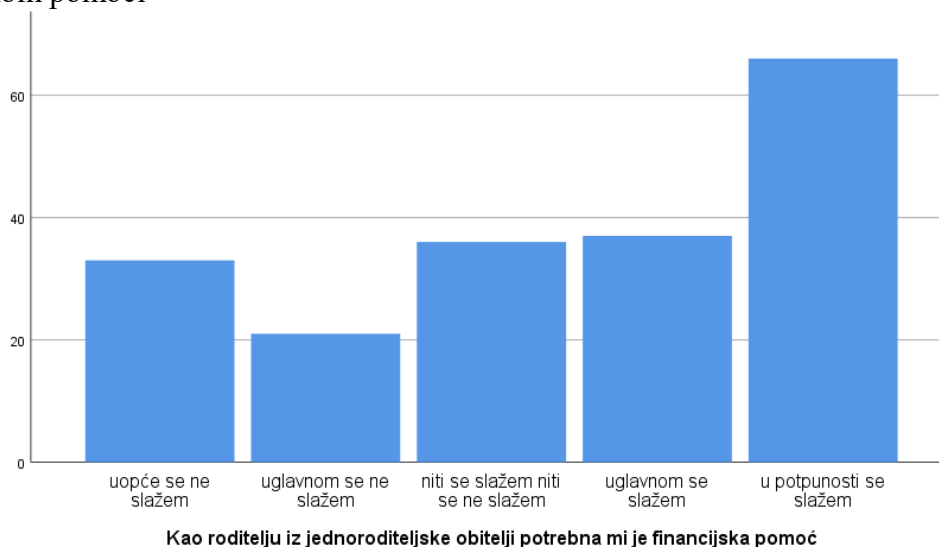
Također se ispitalo i zadovoljstvo roditelja iz jednoroditeljskih obitelji podrškom koju ostvaruju od obitelji djetetova oca ili majke. Rezultati su pokazali kako od ukupnog broja ispitanih roditelja (N=193) više od polovice iskazuje nezadovoljstvo, točnije 53,4% roditelja. 19,2% roditelja iskazuje negativan stav prema navedenom obliku podrške dok 27,5% roditelja iskazuje zadovoljstvo pruženom podrškom od obitelji djetetova oca ili majke. Podrška obitelji drugog roditelja se ispitala i kroz istraživanje Udruge za unaprjeđenje kvalitete življenja te se pokazalo kako ispitanici iskazuju niže razine navedenog oblika podrške, ali ju više prepoznaju očevi, roditelji koji se nisu razvodili, zaposleni roditelji, roditelji koji žive s novim partnerima te roditelji koji imaju punoljetnu djecu. Također, veću podršku od obitelji drugog roditelja dobivaju oni roditelji koji imaju niži ekonomski status (Opačić i sur., 2021).

Slika 10: Grafički prikaz zadovoljstva roditelja iz jednoroditeljskih obitelji pruženom podrškom od strane obitelji djetetova oca ili majke

U procjeni važnosti praktične pomoći obitelji i prijatelja 59,1% ispitanika navodi kako im je ona vrlo važna, 17,1% ispitanika iskazuje neutralan stav, dok 23,9% ispitanika smatra kako im praktična pomoć obitelji i prijatelj nije toliko važna. Što se tiče percepcije roditelja iz jednoroditeljskih obitelji o pruženoj moralnoj i emocionalnoj podršci od strane njihovih bližnjih, 69,9% ispitanika navodi kako smatraju da im bližnji osiguravaju takav oblik pomoći, njih 16,6% iskazuje neutralan stav te 14% ispitanika smatra da od svojih bližnjih ne ostvaruju emocionalnu i moralnu podršku. Potrebu za financijskom pomoći iskazuje 53,4% ispitanika, njih 18,7% iskazuje neutralan stav, dok 28% ispitanika navodi kako im nije potrebna financijska pomoć (N=193). Navedeni rezultat povezuje se sa trenutnim radnim odnosom u kojemu se roditelji iz jednoroditeljskih obitelji nalaze te visinom dohotka kojega ostvaruju što će biti prikazano u daljnjoj analizi dobivenih rezultata istraživanja.

Slika 11: Grafički prikaz procjene potreba roditelja jednoroditeljskih obitelji za financijskom pomoći

Kako bi se utvrdilo postoje li razlike u potrebama za financijskom i praktičnom pomoći roditelja u odnosu na njihove materijalne prilike postavljena je sljedeća hipoteza H_5 : *Roditelji slabijih materijalnih prilika iskazuju veću potrebu za financijskim i praktičnim oblicima pomoći*. Stoga je proveden Kruskal-Wallis test kako bi se utvrdilo postoje li statistički značajne razlike između grupa roditelja u potrebi za financijskom i praktičnom pomoći ovisno o visini njihova dohotka. Najprije se računala razlika u odnosu na potrebu za financijskom pomoći u odnosu na dohodak roditelja te potom u odnosu na njihov trenutni radni odnos. Utvrđeno je da se roditelji iz jednoroditeljskih obitelji statistički značajno razlikuju u potrebi za financijskom pomoći u odnosu na visinu njihova dohotka ($\chi^2(3,193)=36,295$; $p<0,05$ ($p=0,000$)). Obzirom na dobiveni rezultat proveden je Mann Whitney U test kako bi se utvrdilo među kojim grupama postoje statistički značajne razlike. Rezultat testa pokazao je kako postoji statistički značajna razlika između roditelji čiji je dohodak do 3500 kn i roditelja čiji dohodak iznosi više od 7000 kn ($Z=-3,980$), $p<0,05$) pri čemu roditelji čiji je dohodak do 3500 kn iskazuju veću potrebu za financijskom pomoći. Također, statistički značajna razlika se pokazala među grupama roditelja čiji je dohodak od 3501 do 5000 kn u odnosu na roditelje čiji je dohodak viši od 7000 kn ($Z=-4,082$, $p<0,05$) pri čemu roditelji čiji je dohodak od 3501 do 5000 kn iskazuju veću potrebu za financijskom pomoći.

Tablica 14: Mann Whitney U test razlika potreba za financijskom pomoći roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na njihov dohodak

	Rangovi			
	Dohodak kućanstva	N	Srednji rang	Zbroj rangova
Kao roditelju iz jednoroditeljske obitelji potrebna mi je financijska pomoć	do 3500 kn	18	72,97	1313,50
	više od 7000 kn	80	44,22	3537,50
	Ukupno	98		

Kruskal-Wallis testom također se nastojalo utvrditi postoji li statistički značajna razlika između grupa roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u potrebi za financijskom pomoći ovisno o njihovom trenutnom radnom odnosu. Utvrđeno je da se roditelji statistički značajno razlikuju u potrebi za financijskom pomoći u odnosu na njihov trenutni radni odnos ($\chi^2(5,193)=12,695$; $p<0,05$ ($p=0,026$)). Obzirom na dobiveni rezultat proveden je Mann Whitney U test kako bi se utvrdilo među kojim grupama postoje statistički značajne razlike. Rezultat testa pokazao je kako postoji statistički značajna razlika između roditelja koji su stalno zaposleni u državnom sektoru i nezaposlenih roditelja ($Z=-2,857$; $p<0,05$) pri čemu nezaposleni roditelji iskazuju veću

razinu potrebe za financijskom pomoći. Također, statistički značajna razlika pokazala se među roditeljima koji su samostalni obrtnici i nezaposlenih roditelja ($Z=-2,309$; $p<0,05$) pri čemu nezaposleni roditelji iskazuju veću razinu potrebe za financijskom pomoći. Navedeni rezultati su zapravo i očekivani obzirom da se roditelji samci susreću s većim financijskim problemima čiji je uzrok nezaposlenost ili obavljanje slabije plaćenih poslova. Samim time, roditeljima iz samcima potrebna je veća razina dostupnosti financijske pomoći kako bi bili u prilici lakše uzdržavati vlastitu obitelj i omogućiti svojoj djeci optimalan razvoj.

Tablica 15: Mann Whitney U test razlika potreba za financijskom pomoći roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na njihov radni odnos

Rangovi				
	Radni odnos roditelja	N	Srednji rang	Zbroj rangova
Kao roditelju iz jednoroditeljske obitelji potrebna mi je financijska pomoć	stalno zaposlen u državnom sektoru	85	49,77	4230,50
	nezaposlen	21	68,60	1440,50
	Ukupno	106		

Tablica 16: Mann Whitney U test razlika potreba za financijskom pomoći roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na njihov radni odnos

Rangovi				
	Radni odnos roditelja	N	Srednji rang	Zbroj rangova
Kao roditelju iz jednoroditeljske obitelji potrebna mi je financijska pomoć	samostalni obrtnik	6	7,75	46,50
	nezaposlen	21	15,79	331,50
	Ukupno	27		

Također je proveden Kruskal-Wallis test kako bi se utvrdilo postoje li statistički značajne razlike između grupa roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u potrebi za praktičnom pomoći ovisno o visini njihova dohotka. Rezultat je pokazao kako ne postoji statistički značajna razlika u potrebi roditelja za praktičnom pomoći u odnosu na visinu njihova dohotka ($(\chi^2(3,193)=4,388$; $p>0,05$ ($p=0,223$)). Međutim, Kruskal-Wallis testom pokazalo se da postoji statistički značajna razlika između grupa roditelja u potrebi za praktičnom pomoći ovisno o njihovom trenutnom radnom odnosu ($(\chi^2(5,193)=4,388$; $p<0,05$ ($p=0,001$)). Obzirom na dobiveni rezultat proveden je Mann Whitney U test kako bi se utvrdilo među kojim grupama postoje statistički značajne razlike. Rezultat testa pokazao je pokazao kako postoji statistički značajna razlika između roditelja koji su samostalni obrtnici i nezaposlenih roditelja ($Z=-2,338$;

$p < 0,05$) pri čemu roditelji koji su nezaposleni iskazuju veću potrebu za praktičnom pomoći članova svoje obitelji i prijatelja.

Tablica 17: Mann Whitney U test razlika potreba za praktičnom pomoći roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na njihov radni odnos

Rangovi				
	Radni odnos roditelja	N	Srednji rang	Zbroj rangova
Važna mi je i potrebna praktična pomoć obitelji i prijatelja (npr. čuvanje djece, pomoć u kućanskim poslovima, popravci)	samostalni obrtnik	6	7,58	45,50
	nezaposlen	21	15,83	332,50
	Ukupno	27		

Mann Whitney U testom se također pokazalo kako postoji statistički značajna razlika između roditelja koji su stalno zaposleni u državnom sektoru i roditelja koji su samostalni obrtnici ($Z = -3,292$; $p < 0,05$) pri čemu roditelji koji su zaposleni u državnom sektoru iskazuju veću potrebu za praktičnom pomoći članova svoje obitelji i prijatelja. Značajna razlika se pokazala i između roditelja koji su privatnom sektoru u odnosu na roditelje koji su samostalni obrtnici ($Z = -3,323$; $p < 0,05$) pri čemu roditelji koji su zaposleni u privatnom sektoru iskazuju veću potrebu za praktičnom pomoći članova svoje obitelji i prijatelja. Navedeno se može povezati s organizacijom vlastitog slobodnog vremena roditelja koji su samostalni obrtnici te su za razliku od roditelja koji su zaposleni u državnom i privatnom sektoru slobodniji prilikom određivanja slobodnih dana, odmora i sl. Stoga im je u manjoj mjeri i potrebna praktična pomoć članova obitelji i prijatelja jer stižu više toga obaviti samostalno.

Tablica 18: Mann Whitney U test razlika potreba za praktičnom pomoći roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na njihov radni odnos

Rangovi				
	Radni odnos roditelja	N	Srednji rang	Zbroj rangova
Važna mi je i potrebna praktična pomoć obitelji i prijatelja (npr. čuvanje djece, pomoć u kućanskim poslovima, popravci)	stalno zaposlen u državnom sektoru	85	48,34	4108,50
	samostalni obrtnik	6	12,92	77,50
	Ukupno	91		

Isto tako, Mann Whitney U testom se pokazalo kako postoji statistički značajna razlika između roditelja koji su stalno zaposleni u državnom sektoru i roditelja koji su u mirovini ($Z = -2,257$; $p < 0,05$) pri čemu roditelji koji su zaposleni u državnom sektoru iskazuju veću potrebu

za praktičnom pomoći članova svoje obitelji i prijatelja. Značajna razlika se pokazala i među roditeljima koji su stalno zaposleni u privatnom sektoru i roditelja koji su u mirovini ($Z=-2,251$; $p<0,05$) pri čemu roditelji koji su zaposleni u privatnom sektoru iskazuju veću potrebu za praktičnom pomoći. Dobivene rezultate možemo povezati s većom razinom slobodnog vremena roditelja koji su u mirovini u odnosu na roditelje koji su zaposleni u državnom i privatnom sektoru te stoga umirovljeni roditelji manje trebaju praktičnu pomoć obitelji i prijatelja obzirom da više stižu obavljati obaveze koje imaju. Temeljem prethodno navedenih rezultata postavljena hipoteza H_5 : *Roditelji slabijih materijalnih prilika iskazuju veću potrebu za financijskim i praktičnim oblicima pomoći se potvrđuje.*

Tablica 19: Mann Whitney U test razlika potreba za praktičnom pomoći roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na njihov radni odnos

Rangovi				
	Radni odnos roditelja	N	Srednji rang	Zbroj rangova
Važna mi je i potrebna praktična pomoć obitelji i prijatelja (npr. čuvanje djece, pomoć u kućanskim poslovima, popravci)	stalno zaposlen u državnom sektoru	85	47,60	4046,00
	u mirovini	6	23,33	140,00
	Ukupno	91		

Tablica 20: Mann Whitney U test razlika potreba za praktičnom pomoći roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na njihov radni odnos

Rangovi				
	Radni odnos roditelja	N	Srednji rang	Zbroj rangova
Važna mi je i potrebna praktična pomoć obitelji i prijatelja (npr. čuvanje djece, pomoć u kućanskim poslovima, popravci)	stalno zaposlen u privatnom sektoru	55	32,64	1795,00
	u mirovini	6	16,00	96,00
	Ukupno	61		

7. Zaključak

Obitelj je primarna zajednica koja bez obzira na svoju strukturu ima najvažniju ulogu u optimalnom kognitivnom, psihološkom, emocionalnom i socijalnom razvoju djeteta. U tome veliku ulogu ima odgoj i roditeljski odgojni stilovi koji se primjenjuju tijekom djetetova odrastanja te međusobni obiteljski odnosi, njihova kohezija i komunikacija. U Republici Hrvatskoj tijekom niza godina raste broj nepotpunih obitelji te tako dolazi do promjena u strukturi obitelji iz tradicionalne u suvremenu jednoroditeljsku pri čemu nastaju određene razlike u odgoju koje u konačnici dovode do promjena u razvoju djece. Istraživanja ističu kako su te razlike povezane sa negativnim učincima na razvoj djeteta, na općenito nezadovoljstvo roditelja vlastitom roditeljskom ulogom te susretanjem s brojnim stereotipima od strane okoline. U skladu sa navedenim spoznajama, u ovome diplomskom radu provedeno je istraživanje čiji je cilj bio stjecanje uvida u iskustva roditelja iz jednoroditeljskih obitelji vezano uz odgoj i odgojne stilove koje primjenjuju te njihovu povezanost sa socio – emocionalnim razvojem djece.

Istraživanje je provedeno na roditeljima iz jednoroditeljskih obitelji čiji je uzrok nastanka razvod braka, smrt bračnog partnera ili samostalan život izvan braka. U istraživanju su također uključeni i roditelji koji su određenom životnom periodu sami odgajali svoju djecu te su danas uključeni u suživot sa partnerima ili su u novim bračnim odnosima. Sudionici istraživanja dolaze iz različitih područja Republike Hrvatske pri čemu ih je najviše iz Primorsko – goranske županije i Grada Zagreba te su u najvećem broju razvedeni i žive sami s djecom (51,8%). Hipoteze koje su postavljene u ovom istraživanju nisu sve potvrđene, točnije dvije hipoteze se potvrđuju, dvije hipoteze se odbacuju te je jedna hipoteza djelomično potvrđena obzirom na dobivene rezultate.

Na temelju provedenog istraživanja pokazalo se kako roditelji koji su sudjelovali u istraživanju u najvećoj mjeri primjenjuju autoritativni odgojni stil koji se smatra optimalnim u odnosu na djetetov razvoj obzirom da se temelji na jasnom postavljanju granica djetetova ponašanja dok se istovremeno djetetu pruža emocionalna toplina uz otvoren odnos roditelj – dijete. Na taj način roditelji stvaraju kod djeteta osjećaj sigurnosti i pripadnosti te pokazuju razumijevanje za međusobne potrebe (Baumrind, 2005). Stoga se pokazalo kako roditelji prepoznaju važnost otvorene komunikacije sa svojom djecom te emocionalne bliskosti koja doprinosi pozitivnim međusobnim odnosima roditelja i djeteta, ali isto tako i njegovu optimalnom socio – emocionalnom razvoju koji svakako doprinosi razvoju ličnosti i prenosi se

tijekom razvoja kao model ponašanja. Međutim, rezultati su pokazali kako dio roditelja koji su sudjelovali u istraživanju ukazuju na primjenu permisivnog odgojnog stila te je njegova primjena povezana s dobi roditelja. Pritom, mlađi roditelji više koriste metode permisivnog odgoja u odnosu na starije roditelje što možemo povezati sa vlastitom nesigurnošću roditelja u roditeljske kompetencije te s neiskustvom obzirom na dob. Također, roditelji zbog cjelokupne situacije u kojoj se nalaze često posežu za permisivnim odgojnim stilom kako bi izbjegli sukobe s djetetom, kako bi mu nadoknadili ljubav i pažnju koju ne dobivaju od strane drugog roditelja ili se i sam roditelj ne stiče dovoljno posvetiti djetetu pa mu se ispunjavanjem različitih želja želi iskupiti. Roditeljstvo sa sobom donosi brojne izazove, posebice u suvremenom društvu obzirom na ubrzani ritam života u kojemu se zanemaruje odgojna funkcija obitelji te je veći naglasak na njejoj ekonomskoj funkciji. Shodno tome, roditelji iz jednoroditeljskih obitelji nose sa s brojnim izazovima i teškoćama koje se odražavaju na njihovu roditeljsku ulogu pri čemu se javlja vlastita nesigurnost u roditeljske kompetencije što se pokazalo i kod sudionika ovog istraživanja. Zbog visokih razina stresa kod roditelja se stvara osjećaj vlastite nekompetentnosti što dovodi do stvaranja nezadovoljstva roditelja i njihova opterećenja što u konačnici dovodi do različitih otežavajućih situacija povezanih s obiteljskim funkcioniranjem (Crnic i sur., 2005). Niska razina procjene vlastitih roditeljskih kompetencija, odnosno procjena njihove neučinkovitosti dovodi do stvaranja lošije komunikacije i smanjenja nadzora nad djetetom što dovodi do slabljenja discipline i slabijeg razvoja socijalnih vještina kod djeteta (Secer i sur., 2012). Obzirom da su roditeljske kompetencije povezane s njihovim odgojnim postupcima i roditeljskim ponašanjima koja se odražavaju na odnos s djetetom, ali i cjelokupan dječji razvoj vrlo je važno da su roditelji svjesni svojih kompetencija te da ih nastoje unaprjeđivati i razvijati kako bi u vlastitom odgojnom djelovanju svojoj djeci pružali pozitivne modele ponašanja i socio – emocionalnog funkcioniranja.

Bez obzira na to što sudionici istraživanja iskazuju vlastitu nesigurnost roditeljskom ulogom pokazalo se kako ona nije povezana sa socio – emocionalnim razvojem njihove djece obzirom da se njihov razvoj pokazao optimalnim te djeca roditelja koji su sudjelovali u istraživanju ostvaruju visoke razine bliskosti sa svojim roditeljem koji o njima skrbi i nemaju probleme u stjecanju i razvoju socijalnih odnosa sa svojim vršnjacima. Miljević-Riđički i Pavin Ivanec (2008) potvrđuju kako su djeca u jednoroditeljskim obiteljima više bliska sa svojim roditeljem upravo zato što su se tijekom različitih životnih situacija imali prilike više povezati zbog međusobne ovisnosti jedno o drugome. Međutim, određene promjene u ponašanju javljaju se kod djece koja su proživjela razvod roditelja ili smrt jednog od roditelja, a navedene

promjene se iskazuju kroz težnju za savršenstvom te pretjerano emotivno reagiranje djece u određenim situacijama, probleme sa iskazivanjem ljubomore i traženjem više razine pažnje. Navedeno se povezuje s rezultatima brojnih istraživanja koja ističu kako djeca koja su proživjela razvod svojih roditelja iskazuju slabiju psihološku prilagodbu, slabije socio – emocionalne kompetencije te nisku razinu samopoštovanja. Upravo iz tog razloga djeci koja prolaze razvod braka roditelja ili smrt jednog od roditelja važno je pružiti potrebnu emocionalnu, ali i društvenu podršku kako bi se jačala njihova razina otpornosti, posebice u obiteljima koje iskazuju mogućnost za stvaranjem različitih oblika rizika u funkcioniranju. Pri tome veliku važnost imaju stručnjaci iz područja odgoja i obrazovanja koji su u prilici raditi s djecom te mogu prepoznati promjene u ponašanju djeteta i ranom intervencijom omogućiti napredak u njihovu razvoju ukoliko su uočene određene negativne promjene. Na taj način spriječile bi se moguće negativne posljedice na daljnji razvoj djeteta kao osobe, a samim time i na njegovo ponašanje koje je usko povezano sa kasnijim socijalnim djelovanjem. Roditelji koji su sudjelovali u provedenom istraživanju navode kako se rijetko susreću sa stereotipima i predrasudama iz vlastite okoline na osnovu strukture svoje obitelji, ali veći dio njih nije zadovoljan formalnim oblicima podrške koja im se pruža unutar društvenog sustava. Navedeni rezultati upućuju na potrebu za većim angažmanom vlasti, ali i različitih oblika neprofitnih organizacija u pružanju formalne pomoći roditeljima koji samostalno odgajaju djecu jer se pokazalo kako njihove mjere nisu dostatne u zadovoljenju potreba roditelja te ih je potrebno unaprijediti. Također, posebnu podršku i pomoć potrebno je pružiti roditeljima samcima koji su nezaposleni ili imaju ispodprosječna primanja kao ranjivoj društvenoj skupini u kojoj dolazi do potencijalne mogućnosti narušenog razvoja djeteta zbog nemogućnosti zadovoljenja egzistencijalnih potreba.

Ograničenja provedenog istraživanja ogledaju se u nedostatnom broju sudionika obzirom da je istraživanje provedeno na nacionalnoj razini te se stoga ne mogu raditi generalizacije u odnosu na dobivene rezultate. Stoga je u budućnosti potrebno provesti istraživanje koje se bavi problematikom odgoja djece u jednoroditeljskim obiteljima koje će uključiti veći broj sudionika. Također, ograničenje se ogleda i u tome što je u istraživanju prisustvovao mali broj samohranih očeva u odnosu na majke te su samim time i dobiveni rezultati podložniji procjeni od strane ženske populacije, a svakako je važno sagledati širu sliku te dobiti bolji uvid u perspektivu samohranih očeva u odnosu na različita područja istraživanja. Istraživanjem koje bi uključivalo očeve koji samostalno odgajaju svoju djecu u društvu bi se više istaknulo samohrano očinstvo kao fenomen i problematika s kojom se navedena skupina susreće obzirom

da se u našem društvu još uvijek više ističu majke kao samohrani roditelji u odnosu na očeve. Ovim se radom nastojalo ukazati na povezanost roditeljskih odgojnih stilova i percepcije roditeljskih kompetencija u odnosu na socio – emocionalni razvoj djece koja odrastaju u jednoroditeljskim obiteljima. Radom se nastojalo ukazati na važnost zadovoljstva roditeljskom ulogom i potporom društva roditeljima u poboljšanju odnosa roditelj – dijete te životnih aspekata njihovih obitelji. Stoga se uviđa potreba i važnost za uključivanjem različitih institucija i njihovih stručnjaka u rad s roditeljima u obliku individualnog savjetovanja, ali i grupnih radionica kako bi im se pružila potrebna podrška i osigurala mogućnost za stvaranjem boljih obiteljskih odnosa u svrhu optimalnog razvoja djece unutar obitelji pri čemu posebnu pozornost treba posvetiti rizičnim skupinama. Na taj način bi se ojačala dobrobit roditelja, ali i dobrobit njihove djece koja je u konačnici najvažnija tijekom odrastanja. Rezultati provedenog istraživanja ukazuju na nesigurnost roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u vlastite roditeljske kompetencije te im je upravo zbog toga važno osigurati potrebnu stručnu podršku jer se roditeljski problemi, ponašanja i osjećaji odražavaju na njihov odnos s djetetom, a taj se odnos neminovno veže uz cjelokupni razvoj djeteta i obiteljsko funkcioniranje.

Popis slika i tablica

Popis slika:

Slika 1: Grafički prikaz ispitanika prema spolu	34
Slika 2: Grafički prikaz ispitanika prema dobi	34
Slika 3: Grafički prikaz ispitanika prema mjestu stanovanja po županijama u RH	35
Slika 4: Grafički prikaz djece ispitanika prema spolu	48
Slika 5: Grafički prikaz stavova roditelja o nedovoljnoj senzibilizaciji društva prema potrebama roditelja iz jednoroditeljskih obitelji	55
Slika 6: Grafički prikaz rezultata stava ispitanika o većoj društvenoj diskriminaciji razvedenih majki u odnosu na majke udovice	56
Slika 7: Grafički prikaz stava roditelja iz jednoroditeljskih obitelji o podupiranju njihovih prava od strane vlasti RH	60
Slika 8: Grafički prikaz zadovoljstva roditelja iz jednoroditeljskih obitelji radom i podrškom nevladinih udruga i organizacija	61
Slika 9: Grafički prikaz zadovoljstva roditelja iz jednoroditeljskih obitelji količinom podrške i razumijevanja od drugog roditelja djeteta	62
Slika 10: Grafički prikaz zadovoljstva roditelja iz jednoroditeljskih obitelji pruženom podrškom od strane obitelji djetetova oca ili majke	62
Slika 11: Grafički prikaz procjene potreba roditelja jednoroditeljskih obitelji za financijskom pomoći	63

Popis tablica:

Tablica 1: Postotak jednoroditeljskih obitelji prema popisima stanovništva Republike Hrvatske tijekom godina (Državni zavod za statistiku, 2016)	2
Tablica 2: Prikaz ispitanika prema broju djece u obitelji	35
Tablica 3: Prikaz ispitanika prema trenutnom bračnom odnosu	36
Tablica 4: Pearsonov koeficijent korelacije dopuštanja samostalne organizacije aktivnosti djeteta tijekom dana od strane roditelja i dobi roditelja	41
Tablica 5: Pearsonov koeficijent korelacije ispunjavanja djetetovih želja bez obzira na vlastite mogućnosti roditelja i dobi roditelja	42
Tablica 6: Pearsonov koeficijent korelacije znanja roditelja s kime njihovo dijete provodi slobodno vrijeme i dobi roditelja	42
Tablica 7: Razlika između grupa roditelja nevjenčani koji žive sami i udovci koji žive sami u učestalosti razmišljanja o tome koliko bi im bilo lakše da nisu sami u roditeljstvu	46
Tablica 8: Razlika između grupa roditelja rastavljeni koji žive sami i udovci koji žive sami u učestalosti razmišljanja o tome koliko bi im bilo lakše da nisu sami u roditeljstvu	47
Tablica 9: Razlike u iskazivanju vlastite nesigurnosti i potrebe za odobravanjem odraslih kod djece iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na spol djeteta	50
Tablica 10: Razlike u iskazivanju problema sa samokontrolom i impulzivnosti kod djece iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na spol djeteta	51
Tablica 11: Razlike u iskazivanju problema s niskom razinom samopoštovanja, depresijom i anksioznosti kod djece iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na spol djeteta	51
Tablica 12: Razlike u iskazivanju otpora prema školi ili vrtiću kod djece iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na spol djeteta	52

Tablica 13: Mann Whitney U test razlike u stavu ispitanika u odnosu na veću usmjerenost društva prema majkama koje samostalno odgajaju djecu u odnosu na očeve prema spolu ispitanika	57
Tablica 14: Mann Whitney U test razlika potreba za financijskom pomoći roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na njihov dohodak	64
Tablica 15: Mann Whitney U test razlika potreba za financijskom pomoći roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na njihov radni odnos.....	65
Tablica 16: Mann Whitney U test razlika potreba za financijskom pomoći roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na njihov radni odnos.....	65
Tablica 17: Mann Whitney U test razlika potreba za praktičnom pomoći roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na njihov radni odnos.....	66
Tablica 18: Mann Whitney U test razlika potreba za praktičnom pomoći roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na njihov radni odnos.....	66
Tablica 19: Mann Whitney U test razlika potreba za praktičnom pomoći roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na njihov radni odnos.....	67
Tablica 20: Mann Whitney U test razlika potreba za praktičnom pomoći roditelja iz jednoroditeljskih obitelji u odnosu na njihov radni odnos.....	67

Popis literature i izvora

1. Achenbach System of Empirically Based Assessment. (2021). *Child behavior checklist for ages 6-18: ASEBA*
2. Achenbach System of Empirically Based Assessment. (2021). *Child Behavior Checklist for ages 1½-5: ASEBA*
3. Akrap, A. (1999.) Brak i obitelj u demografskom kontekstu, *Bogoslovska smotra*, 2-3: 313-338.
4. Amato, P. R. (1993). Children's Adjustment to Divorce: Theories, Hypotheses, and Empirical Support. *Journal of Marriage and the family*, 55, 2 – 35.
5. Amato, P. R. (2000). The Consequences of Divorce for Adults and Children. *Journal of Marriage and family*, 62, 1269 – 1288.
6. Amato, P. R. i Previti, D. (2003). Peoples reasons for divorcing. *Journal of Family Issues*, 24 (5), 602-626.
7. Anić, V. (2002). *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi libar.
8. Aračić, P., Baloban, J. i Nikodem, K. (2019). Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu od 1999. do 2017. godine. *Bogoslovska smotra*, 89 (2), 331-353.
9. Bašić, S. (2009). Dijete (učenik) kao partner u odgoju: kritičko razmatranje. *Odgojne znanosti*, 11 (2):27 – 44.
10. Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of early adolescence* 11(1), 56-95.
11. Baumrind, D. (2005). Patterns of parental authority and adolescent autonomy. *New directions for child and adolescent development*, 108, 61-69.
12. Belsky, J. (1984). The Determinants of Parenting: A Process model. *Child Development*, 55, 83-96.
13. Bennett, M., i Jamieson, L. (1999). Perceptions of parents as a function of their marital status and sex. *Infant and Child Development*, 8(3), 149–154.
14. Bennett, J. i Grimley, L.K. (2001). Parenting in the Global Community: A Crosscultural/International Perspective. U: M.J. Fine i S.W. Lee (ur.): *Handbook of Diversity in Parent Education. The Changing Faces of Parenting and Parent Education*. Academic Press, 97-133.
15. Berk, L.E. (2007). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
16. Brajša – Žganec, A. i Hanzec, I. (2015). Obiteljski odnosi i psihosocijalna prilagodba djece u cjelovitim i jednoroditeljskim obiteljima. *Klinička psihologija*, 8 (2), 139 – 150.
17. Brajša–Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj – emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
18. Brković, I. (2009). Zašto želimo biti roditelji? Roditeljstvo i stilovi odgoja. U: Čorkalo Biruški D (Ur.): *Primijenjena psihologija: pitanja i odgovori*. Zagreb: Školska knjiga.
19. Buljan Flander, G. i Karlović, A. (2004). *Odgajam li dobro svoje dijete - savjeti za roditelje*. Zagreb: Marko Marulić.
20. Buljan Flander, G.; Jelić Tuščić, S.; Matešković, D. (2014) *Visokokonfliktni razvodi: djeca u središtu sukoba. Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*. Brajša-Žganec, Andreja ; Lopižić, Josip ; Penezić, Zvezdan (ur.). Zagreb: Naklada Slap i Hrvatsko psihološko društvo, str. 375 - 394.
21. Centar za edukaciju, savjetovanje i humanitarno djelovanje Krugovi. *Mama i tata – od formata!*. Dostupno na: <https://krugovi.hr/mama-tata-od-formata/>, pristupljeno 2. srpnja 2021.

22. Crnic, K.A., Gaze, C. i Hoffman, C. (2005). Cumulative Parenting Stress Across the Preschool Period: Relations to Maternal Parenting and Child Behaviour at Age 5. *Infant and Child Development*, 14, 117-132.
23. Čudina- Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
24. Čudina-Obradović, M., i Obradović, J. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, (10) 1, 45-68.
25. Dječji dom Tić Rijeka. *Programi stručne podrške roditeljima*. Dostupno na: <https://www.tic-za-djecu.hr/za-roditelje/programi-strucne-podrske-roditeljima/>, pristupljeno 2. srpnja 2021.
26. Državni zavod za statistiku. (2016). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.*. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
27. Državni zavod za statistiku. (2020). *Hrvatska u brojkama*. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
28. Ehrensaft, D. (2002). *(Raz)maženo dijete*. Zagreb: Mozaik knjiga.
29. Ehrensaft, M.K., Cohen, P., Chen, H. i Berenson, K. (2007). Developmental Transitions in Youth Behavioral Opposition and Maternal Beliefs in Social Ecological Context. *Journal of Child and Family Study*, 16, 577-588.
30. Eurostat (2019). *People in the EU - statistics on household and family structures*: European Commission
31. Fine, M.J. i Wardle, K.F. (2001). A Psychoeducational Program for Parents of Dysfunctional Backgrounds. U: M.J. Fine i S.W. Lee (ur.): *Handbook of Diversity in Parent Education. The Changing Faces of Parenting and Parent Education*. Academic Press. 134- 155
32. Fišer, S., Marković, N., Radat, K., Ogresta, J. (2007). „Za“ i „O“ *jednoroditeljskim obiteljima*. Zagreb: Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET.
33. Ganong, L. H., Coleman, M. i Mapes, D. (1990). A meta-analytic review of family structure stereotypes. *Journal of Marriage and the family*, 52(2), 287-297.
34. Ganong, L. H. i Coleman, M. (1995). The content of mother stereotypes. *Sex Roles*, 32(7-8), 495-512.
35. Garcia F, Garcia E (2009) Is always authoritative the optimum parenting style? Evidence from Spanish families. *Adolescence*, 4:101-131.
36. Giesecke, H. (1993). *Uvod u pedagogiju*. Zageb:Educa.
37. Grusec, J. E., Danyliuk, T. (2014). Parents' attitudes and beliefs: their impact on children's development. *Encyclopedia on early childhood development*. Canada: University of Toronto.
38. Grozdanić, S. (2000). Jednoroditeljske obitelji prema uzrocima njihova nastanka. *Ljetopis socijalnog rada*, 7 (2), 169 – 182.
39. Halarambos, M. i Holborn, M. (2002). *Sociologija - teme i perspektive*. Zagreb: Golden Marketing.
40. Hawk, C.K. i Holden, G.W (2006). Meta-Parenting: An Initial Investigation into a New Parental Social Cognition Construct. *Parenting: Science and Practice*, 6(4), 21-42.
41. Hillaker, B.D., Brophy-Herb, H.E., Villarruel, F.A. i Haas, B.E. (2008). The contributions of parenting to social competencies and positive values in middle school youth: positive family communication, maintaining standards, and supportive family relationships. *Family relations*, 57, 591-601.
42. Jakšić, Ž., Jureša, V. (2000). Obitelj, porodica. U: Jakšić Ž i sur (Ur.) *Socijalna medicina*. Zagreb, Medicinska naklada
43. Janković, J. (2008). *Obitelj u fokusu*. Zagreb: Etcetera.

44. Johnston, C. i Mash, E.J. (1989). A Measure of Parenting Satisfaction and Efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology*, 18(2),167-175.
45. Jordan, V., Stewart, K., Janta, B. (2019). *Mechanisms supporting single parents across the European Union*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
46. Jurčević Lozančić, A. (2011). Redefiniranje odgojne uloge obitelji. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 13(4), 122-150.
47. Jurčević Lozančić, A. i Kunert, A. (2015). Obrazovanje roditelja i roditeljska pedagoška kompetencija, teorijski i praktički izazovi. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 10 (22), 39 – 48.
48. Keresteš, G. (2002). *Dječje agresivno i prosocijalno ponašanje u kontekstu rata*. Jastrebarsko: Naklada slap.
49. Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu – roditelji, vršnjaci, učitelji kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
50. Kopko, K. (2007). *Parenting, Styles & Adolescents*. New York: Cornell University.
51. Kramarić, S. (2017). Obitelj i roditeljstvo u suvremenom društvu. *Međunarodni znanstveno-stručni skup: Sadašnjost za budućnost odgoja i obrazovanja - mogućnosti i izazovi*, 204-209.
52. Lacković - Grgin, K. (2011). Doživljaj i praksa roditeljstva u različitim životnim razdobljima. *Društvena istraživanja*, 20, 4(114), 1063-1083.
53. Lamb, M.E. (2004). *The role of father in child development*. New Jersey: John Wiley and Sons, Inc.
54. Laskey, B.J. i Cartwright-Hatton, S. (2009). Parental discipline behaviours and beliefs about their child: associations with child internalizing and mediation relationships. *Child: Care, Health and Development*, 35, 717-727.
55. Littlewood, M.F. (2009). *Parenting Styles and Values: Mechanisms of Intergenerational Continuity and discontinuity*. Faculty of the Graduate School of Western Carolina University.
56. Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.
57. Ljubetić, M. (2011). Stabilna obitelj i poželjno roditeljstvo u kaotičnom svijetu (moguća) stvarnost ili iluzija? Imaju li perspektivu i/ili alternativu? U: D. Maleš (ur.): *Nove paradigme ranog odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 67-96.
58. Ljubetić, M. (2012). *Nosi li dobre roditelje roda?! Odgovorno roditeljstvo za kompetentno dijete*. Zagreb: Profil International.
59. Maleš, D. (1988). *Obitelj i uloga spola: utjecaj roditelja na usvajanje uloge spola kod djece*. Zagreb: Školske novine.
60. Maleš, D. i Kušević, B. (2011) Nova paradigma obiteljskog odgoja. U: Maleš, D., ur., *Nove paradigme ranog odgoja. Život i škola*, 58 (27), 277-281.
61. Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 18 (67), 13-15.
62. Malkić Aličković, A. (2017). Ispitivanje socijalnih vještina učenika osnovnoškolske dobi u odnosu na dob i spol. *Školski vjesnik : časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 66 (3), 379-400.
63. Mandarić Vukušić, A. (2016). *Roditeljska kompetencija i (ne)pedagoška zanimanja*. (Doktorski rad).Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb.
64. McLanahan, S., Sandefor, G. (1994). Growing Up With a Single Parent: What Hurts, What Helps. *Family Relations*, 45, 244-264.

65. Miljević - Riđički, R. i Pavin Ivanec, T. (2008). Životna prilagođenost majki u različitim tipovima jednoroditeljskih majčinskih obitelji te kognitivna uspješnost njihove djece. *Društvena istraživanja*, 3, 553-571.
66. Mrnjavac, A. (2014). Utjecaj jednoroditeljske obitelji na emocionalne i ponašajne probleme djece predškolske dobi. *Školski vjesnik*, 63(3), 433-452.
67. Musick, K. i Meier, A. (2010). Are Both Parents Always Better Than One? Parental Conflict and Young Adult Well-being. *National Institute of health*. 39(5): 814–830.
68. Nimac, D. (2010). (Ne) mogućnost tradicijske obitelji u suvremenom društvu. *Obnovljeni život*, 65(1), 23-35.
69. Obiteljski zakon, Narodne novine, 075/2014 (2014).
70. Obiteljski zakon, NN 103/15 (2020)
71. Opačić, A., Jovović, I., Majstorić, K. (2021). *Kvaliteta života jednoroditeljskih obitelji u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET.
72. Pašalić Kreso, A. (2012). *Koordinate obiteljskog odgoja: prilog sistemskom pristupu razumijevanja obitelji i obiteljskog odgoja*. Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu.
73. Pearson, N., Atkin, A., Biddle, S., Gorely, T., Ewardson, C. (2010). Parenting styles, family structure and adolescent dietary behaviour. *Public Health Nutr* 13:1245.
74. Pećnik, N. i Raboteg – Šarić, Z. (2005). Neformalna i formalna podrška jednoroditeljskim i dvoroditeljskim obiteljima. *Revija za socijalnu politiku*, 12 (1), 1 – 21.
75. Pećnik, N. i Raboteg – Šarić, Z. (2010). Stavovi prema samohranom roditeljstvu. *Revija za socijalnu politiku*, 17 (1), 5–25.
76. Pećnik, N. i Starc, B. (2010). *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
77. Petrović, J. (2007). *Emocionalni temelji socijalne kompetencije*. Beograd: Zadužbina Andrejević.
78. Piórkowska - Petrović, K. (1990.) *Dete u nepotpunoj porodici*. Beograd: Prosveta.
79. Popenoe, D. (1999). *Life without Father*. London: Harvard University Press.
80. Pregrad, J.(2002): Obiteljska psihoterapija, *Klinička psihologija*., Biro, M. i Butollo, W. (Ur.), Munchen, Katedra za Kliničku psihologiju Ludwig Maximilians Universitat, 334 - 348.
81. Raboteg-Šarić, Z. (1995). *Psihologija altruizma*. Zagreb: Alinea.
82. Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N., Josipović, V. (2003). *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
83. Rodriguez, T. (2016). Harch parents raise bullies and their victims. *Scientific American Mind*, 27(5).
84. Rosić, V. (1998) *Obiteljska pedagogija*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
85. Rosić, V. (2005). *Odgoj – obitelj – škola*. Rijeka: Žagar.
86. Rosić, V. i Zloković, J. (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*, Rijeka: Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju.
87. Sabatelli, R.M. i Waldron, R.J. (1995). Measurement Issues in the Assessment of the Experiences of Parenthood. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 969-980.
88. Schmuck, D. (2013). Single parenting: fewer negative effects on children's behaviors than claimed. *Modern psychological studies*, 18(2), 117-125.
89. Secer, Z., Gülay Ogelman, H., Önder, A. i Berengel, S. (2012). Analysing Mothers' Selfefficacy Perception towards Parenting in Relation to Peer Relationships of 5-6 year-old Preschool Children. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(3), 2001-2008.

90. Shaw, R., Wood, S. (2009). *Epidemija popustljivog odgoja: Zašto su djeca nevesela, nezadovoljna, sebična...te kako im pomoći*. Zagreb: V.B.Z. d.o.o.
91. Statistički ljetopis Republike Hrvatske. (2018). *Stanovništvo*. Zagreb: Državni zavod za statistiku.
92. Stevanović, M. (2000). *Obiteljska pedagogija*. Varaždinske toplice: Tonimir
93. Štalekar, V. (2010). Dinamika obitelji i prvi teorijski koncepti. *Medicina fluminensis*, 46 (3), 242-246.
94. Štifter, A., Mihalj, M., Bulat, L. R., Vuković, S. (2016). Razlozi razvoda braka kao odrednice sporazuma o roditeljskoj skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 23(2), 275-297.
95. Tatalović Vorkapić, S. i Lončarić, D. (2014). Validacija hrvatske verzije ljestvice socio-emocionalne dobrobiti i otpornosti predškolske djece. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 50 (2), 102-117.
96. Thomas, R.M. (2001). *Recent theories of human development*. London: Sage Publications.
97. Thomson, E. i Mc Lanahan, S. S. (1992). Family Structure, Gender and Parental Socialization. *Journal of Marriage and family*, 54, 368 – 379.
98. Udruga Djeca prva. Projekt "Moja obitelj" i rad s roditeljima. Dostupno na: <https://djeca-prva.hr/projekt-moja-obilj-i-rad-s-roditeljima/>, pristupljeno 2. srpnja 2021.
99. Udruga za unaprjeđenje kvalitete življenja LET. *Program Za jedno*. Dostupno na: https://udruga-let.hr/programi/za_jedno/, pristupljeno 2. srpnja 2021.
100. Usakli, H., (2013) Comparison of single and two parents children in terms of Behavioral tendencies. *International journal of humanities and social science*, 3 (8), 256-270.
101. Utting, D. (2007). *Parenting and the different ways it can affect children's lives: research evidence*. Ujedinjeno Kraljevstvo: Joseph Rowntree Foundation.
102. Van Leeuwen, K. (2004). *Parenting and Personality as Predictors of Child and Adolescent Internalizing and Externalizing Problem Behavior*. Universiteit Gent: Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen.
103. Vukasović, A. (1994). *Obitelj – vrelo i nositeljica života*. Zagreb: Hrvatski katolički zbor "MI".
104. Zakon o radu, NN 93/14, 127/17, 98/19. (2020).
105. Zakon o socijalnoj skrbi, NN 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20, 138/20. (2020).
106. Zloković, J. (2012). Obiteljska kohezija i pozitivna komunikacija u funkciji osnaživanja suvremene obitelji - Prinos istraživanju pedagoških aspekata odnosa u obitelji. *Školski vjesnik : časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 61 (3), 265-288.
107. Zloković, J. (2014). *Obiteljski diskurs u kontekstu nasilja maloljetne djece nad roditeljima*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
108. Zloković, J. i Čekolj, N. (2018). *Oснаživanje obitelji za razvoj pozitivnih odnosa*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
109. Wagner-Jakab, A. (2008). Obitelj - sustav dinamičnih odnosa u interakciji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 44 (2): 119-128.
110. Waldron-Hennessey, R. i Sabatelli, R.M. (1997). The Parental Comparison Level Index: Measure for Assessing Parental Rewards and Costs Relative to Expectations. *Journal of Marriage and the Family*, 59, 824-833.
111. Walker, J. i Crawford, K., Taylor, F. (2008). Listening to children: gaining a perspective of the experiences of poverty and social exclusion from children and young people of single-parent families. *Health and Social Care in the Community*, 16 (4), 429-436.

112. Wertheimer-Baletić, A. (2016). Demografski tranzicijski procesi – kontinuitet ili diskontinuitet, u: Feletar, D. (ur.): Demografska teorija, razvoj stanovništva Hrvatske i populacijska politika (izbor radova). *Meridijani*. 48-100.
113. Wolcott, I. & Hughes, J. (1999). *Towards understanding the reasons for divorce*. (Working Paper No.20). Melbourne: Australian Institute of Family Studies.

Popis priloga

Prilog 1. Anketni upitnik konstruiran u svrhu provedbe istraživanja

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Poštovani, poštovana,

Ispunjavanjem ovog anketnog upitnika pomažete u izradi diplomskog rada na temu odgoja djece u jednoroditeljskim obiteljima. Njime se ispituju Vaša iskustva u odgoju djece u jednoroditeljskim obiteljima te koliko su odgoj i roditeljske kompetencije povezani sa socio – emocionalnim razvojem djece. Također, anketnim upitnikom želi se ispitati Vaše zadovoljstvo i iskustvo s podrškom jednoroditeljskim obiteljima unutar društvenog sustava.

Važno je naglasiti da anketni upitnik popunjavate isključivo ako ste samohrani roditelj ili ste to u nekom trenutku života bili. Također Vas molimo da dobro čitate upute prije svake skupine pitanja kako ne bi došlo do teškoća prilikom analize podataka.

Anketni upitnik je anoniman i Vaše sudjelovanje je dobrovoljno, stoga možete odustati od ispunjavanja u bilo kojem trenutku. Povjerljivost Vaših podataka je zajamčena te će se dobiveni rezultati koristiti isključivo u svrhu ovog istraživanja. Predviđeno vrijeme trajanja za popunjavanje upitnika je 15 minuta.

Unaprijed zahvaljujemo na suradnji!

11. Molimo Vas možete li navesti koliki je iznos ukupnih mjesečnih prihoda Vašeg kućanstva:

- a) do 3500 kn
- b) 3501 – 5000 kn
- c) 5001 – 7000 kn
- d) više od 7000 kn

12. Ukoliko ste razvedeni ili udovac/udovica:

Postoje li promjene u prihodima nakon promjene Vašeg bračnog statusa?

- a) Nije bilo promjena
- b) Prihodi su se donekle smanjili
- c) Prihodi su se jako smanjili
- d) Prihodi su se povećali
- e) Nemam prihoda – živim od socijalne ili druge vrste pomoći drugih osoba

STAVOVI RODITELJA O ODGOJU I VLASTITA PERCEPCIJA RODITELJSTVA

Molimo Vas da pažljivo pročitate sljedeće tvrdnje. Procijenite u kojoj se mjeri slažete sa svakom od njih. Molimo Vas da slaganje s tvrdnjama označite s brojem od 1 do 5, pri čemu je 1 - uopće se ne slažem; 2 - uglavnom se ne slažem; 3 - niti se slažem, niti se ne slažem; 4 - uglavnom se slažem; 5 -u potpunosti se slažem.

1.	Smatram kako je moj vlastiti odnos s djecom blizak.	1	2	3	4	5
2.	Svoje slobodno vrijeme nastojim provoditi u društvu svoje djece.	1	2	3	4	5
3.	Poznajem najbolje prijatelje svojeg djeteta.	1	2	3	4	5
4.	Znam s kime moje dijete provodi slobodno vrijeme.	1	2	3	4	5
5.	Potičem dijete na odgovornost u kućanstvu i pristojno ponašanje.	1	2	3	4	5
6.	Ispunjavam svojem djetetu sve njegove želje bez obzira na vlastite mogućnosti.	1	2	3	4	5
7.	Dopuštam djetetu da samostalno organizira vlastite aktivnosti tijekom dana.	1	2	3	4	5
8.	Pitam svoje dijete za mišljenje vezano uz određene obiteljske odluke.	1	2	3	4	5
9.	Potičem dijete na samostalno razmišljanje i iznošenje vlastitih osjećaja.	1	2	3	4	5
10.	Potičem dijete da se više potruži kada nešto ne može dobro napraviti i pohvaljujem ga kada u tome uspije.	1	2	3	4	5
11.	Prilikom uspostavljanja discipline koristim tjelesno kažnjavanje djeteta.	1	2	3	4	5
12.	Prilikom uspostavljanja discipline najčešće povisim ton i vičem na dijete.	1	2	3	4	5
13.	Prilikom uspostavljanja discipline koristim se neverbalnim izrazima (oštar pogled,	1	2	3	4	5

	mrgođenje) te izbjegavam komunikaciju s djetetom.					
14.	Nastojim poticati pozitivna ponašanja kod svoga djeteta.	1	2	3	4	5
15.	U poticanju pozitivnih ponašanja djeteta nastojim strpljivo i otvoreno razgovarati s djetetom.	1	2	3	4	5
16.	Smatram kako je razgovor bolja metoda poticanja pozitivnih ponašanja djeteta nego što je to njegovo kažnjavanje.	1	2	3	4	5
17.	Uvijek pokazujem interes za ono što se događa u životu djeteta.	1	2	3	4	5
18.	Kada želim da dijete nešto učini objasnim mu zašto to želim.	1	2	3	4	5

Molimo Vas da pažljivo pročitate sljedeće tvrdnje. Procijenite u kojoj se mjeri svaka tvrdnja odnosi na Vas, odnosno koliko često se odnosi na Vas. Molimo Vas da slaganje s tvrdnjama označite s brojem od 1 do 4, pri čemu je 1 – nikad, 2 - rijetko, 3 – ponekad i 4 – često.

1.	Kao roditelj se osjećam nesigurno u sebe i svoje odluke.	1	2	3	4
2.	Događa mi se da se osjećam emocionalno istrošeno.	1	2	3	4
3.	Događa mi se da teško uspostavljam disciplinu kod svoga djeteta.	1	2	3	4
3.	S drugim roditeljem svojeg djeteta dolazim u konflikte.	1	2	3	4
4.	Osjećam se previše zabrinuto i osamljeno.	1	2	3	4
5.	Brine me vlastita budućnost i budućnost moje djece.	1	2	3	4
6.	Događa mi se da zbog posla i svih obaveza ne stignem provoditi dovoljno vremena s djecom.	1	2	3	4
7.	Osjećam se nespremno za sve izazove koje roditeljstvo sa sobom nosi.	1	2	3	4
8.	Razmišljam koliko bi mi u životu bilo lakše da nisam sam u roditeljstvu.	1	2	3	4
9.	Osjećam se kao da smo moja djeca i ja teret ostalim članovima obitelji i prijateljima.	1	2	3	4

RAZVOJ DJECE U JEDNORODITELJSKIM OBITELJIMA

Molimo Vas da ukoliko imate više od jednog djeteta navedena pitanja i tvrdnje rješavajte u odnosu na ono dijete kod kojega ste primijetili određene promjene u ponašanju ili ako ne uočavate promjene kod Vaše djece molimo Vas da na sljedeća pitanja odgovarate u odnosu na mlađe dijete u Vašoj obitelji.

1. Molimo Vas označite spol Vašeg djeteta: M Ž
2. Molimo Vas navedite dob Vašeg djeteta: _____
3. Ukoliko Vaše dijete ima braću ili sestre, molimo Vas možete li označiti Vašu procjenu koliko je s njima blisko:

- a) Vrlo blizak
 - b) Prilično blizak
 - c) Donekle blizak
 - d) Premalo blizak
 - e) Nema braću ili sestre
4. Molimo Vas možete li označiti Vašu procjenu kako se Vaše dijete slaže sa svojim vršnjacima:
- a) Jako dobro
 - b) Dobro
 - c) Ni dobro ni loše
 - d) Loše
 - e) Jako loše
5. Molimo Vas možete li označiti Vašu procjenu kako biste procijenili odnos Vašeg djeteta prema vama:
- a) Vrlo blizak
 - b) Poprilično blizak
 - c) Donekle blizak
 - d) Premalo blizak
6. Molimo Vas možete li označiti Vašu procjenu kakav je odnos Vašeg djeteta prema drugom roditelju:
- a) Vrlo blizak
 - b) Poprilično blizak
 - c) Donekle blizak
 - d) Premalo blizak
7. Molimo Vas možete li označiti Vašu procjenu u kojoj mjeri se Vaše dijete igra ili radi nešto samostalno:
- a) Nikad
 - b) Rijetko
 - c) Ponekad
 - d) Često

Molimo Vas da pažljivo pročitate sljedeće tvrdnje. Procijenite u kojoj se mjeri slažete sa svakom od njih. Molimo Vas da slaganje s tvrdnjama označite s brojem od 1 do 5, pri čemu je 1 - uopće se ne slažem; 2 - uglavnom se ne slažem; 3 - niti se slažem, niti se ne slažem; 4 - uglavnom se slažem; 5 -u potpunosti se slažem.

1.	Dijete kognitivno napreduje u skladu sa svojom dobi.	1	2	3	4	5
2.	Postoje određeni školski predmeti s kojima dijete ima veće teškoće u učenju.	1	2	3	4	5
3.	Dijete ne posjeduje ni jedan oblik teškoće u razvoju.	1	2	3	4	5
4.	Djetetu nije potrebna posebna pomoć u učenju.	1	2	3	4	5

5.	Dijete lako gubi koncentraciju i teže se fokusira na učenje.	1	2	3	4	5
6.	Dijete lako sklapa prijateljstva.	1	2	3	4	5
7.	Dijete se dobro snalazi u novim situacijama.	1	2	3	4	5
8.	Dijete iskazuje određene oblike neprihvatljivog ponašanja (nasilje, krađe, laganje).	1	2	3	4	5
9.	Dijete je u određenom periodu bio žrtva vršnjačkog nasilja (verbalnog, neverbalnog).	1	2	3	4	5
10.	Dijete iskazuje otpor prema vrtiću/školi.	1	2	3	4	5
11.	Dijete pokazuje nesigurnost i traži odobravanje odraslih (roditelja, učitelja, članova obitelji).	1	2	3	4	5
12.	Dijete ponekad iskazuje nisku razinu samopoštovanja, probleme s depresijom ili anksioznosti.	1	2	3	4	5
13.	Primjećujem da je moje dijete često pod stresom iz meni nedovoljno poznatih razloga.	1	2	3	4	5
14.	Dijete sa mnom otvoreno razgovara o svojim problemima i emocijama.	1	2	3	4	5
15.	Dijete ima problema sa samokontrolom i impulzivnosti.	1	2	3	4	5

Na sljedeće tvrdnje odgovorite samo ako je uzrok nastanka Vaše jednoroditeljske obitelji razvod braka ili smrt partnera. Tvrdnje se odnose na promjene u ponašanju djeteta koje se potencijalno događaju nakon nastanka jednoroditeljske obitelji. Procijenite u kojoj se mjeri svaka tvrdnja odnosi na Vaše dijete. Molimo Vas da slaganje s tvrdnjama označite s brojem od 1 do 4, pri čemu je 1 – nikad, 2 - rijetko, 3 – ponekad i 4 – često.

1.	Dijete ulazi u verbalne sukobe s roditeljem i članovima obitelji.	1	2	3	4
2.	Dijete dolazi u fizičke sukobe sa svojim prijateljima i vršnjacima.	1	2	3	4
3.	Kršiti pravila kućanstva, škole ili zajednice.	1	2	3	4
4.	Iskazuje strah prema određenim situacijama, mjestima, ljudima.	1	2	3	4
5.	Iskazuje strah da će svojim postupcima učiniti nešto krivo.	1	2	3	4
6.	Iskazuje vlastiti osjećaj manje vrijednosti.	1	2	3	4
7.	Nastoji biti savršen/a u svemu što čini.	1	2	3	4
8.	Pretjerano emotivno reagira (plač, vikanje, udaranje).	1	2	3	4
9.	Zahtjeva veću razinu pažnje i iskazuje ljubomoru.	1	2	3	4
10.	Povučen/a je, usamljena i nema volje za druženjem s bliskim ljudima.	1	2	3	4
11.	Dobiva lošije ocjene u školi nego što je to uobičajeno.	1	2	3	4
12.	Pokazuje oblike agresivnog ponašanja.	1	2	3	4
13.	Tužan/tužna je.	1	2	3	4
14.	Ljuti se bez opravdanog razloga.	1	2	3	4

15.	Ima problema s pažnjom, djeluje odsutno i nezainteresirano.	1	2	3	4
-----	---	---	---	---	---

STAVOVI DRUŠTVA I OBLICI POTPORE JEDNORODITELJSKIM OBITELJIMA

Molimo Vas da pažljivo pročitate sljedeće tvrdnje. Procijenite u kojoj se mjeri slažete sa svakom od njih. Molimo Vas da slaganje s tvrdnjama označite s brojem od 1 do 5, pri čemu je 1 - uopće se ne slažem; 2 - uglavnom se ne slažem; 3 - niti se slažem, niti se ne slažem; 4 - uglavnom se slažem; 5 -u potpunosti se slažem.

1.	Susrećem se s različitim oblicima socijalne diskriminacije na osnovu toga što sam roditelj iz jednoroditeljske obitelji.	1	2	3	4	5
2.	Društvo još uvijek nije u dovoljnoj mjeri senzibilizirano prema potrebama roditelja iz jednoroditeljskih obitelji.	1	2	3	4	5
3.	Osjećam se ravnopravnim članom svoje lokalne zajednice.	1	2	3	4	5
4.	Društvo se bolje odnosi prema majkama udovicama nego prema razvedenim majkama.	1	2	3	4	5
5.	U društvu se veća pozornost posvećuje majkama nego očevima koji samostalno odgajaju djecu.	1	2	3	4	5
6.	Zadovoljan/a sam količinom podrške i razumijevanja od svoje obitelji.	1	2	3	4	5
7.	Zadovoljan/a sam količinom podrške i razumijevanja od svojih bliskih prijatelja.	1	2	3	4	5
8.	Zadovoljan/a sam količinom podrške i razumijevanja od kolega na poslu.	1	2	3	4	5
9.	Zadovoljan/a sam količinom podrške i razumijevanja od drugog roditelja mog djeteta.	1	2	3	4	5
10.	Zadovoljan/a sam količinom podrške i razumijevanja od obitelji djetetova oca/majke.	1	2	3	4	5
11.	Suradnja odgojno – obrazovnih ustanova koju moja djeca pohađaju i mene je dobra.	1	2	3	4	5
12.	Smatram kako se za pomoć i savjet mogu obratiti stručnjacima iz odgojno – obrazovnih ustanova koju moja djeca pohađaju.	1	2	3	4	5
13.	Nevladine udruge i organizacije su aktivno uključene u promicanje prava roditelja jednoroditeljskih obitelji i zadovoljan/a sam njihovim radom.	1	2	3	4	5
14.	Smatram kako predstavnici vlasti i Vlada RH u dovoljnoj mjeri podupire prava roditelja jednoroditeljskih obitelji.	1	2	3	4	5
15.	Kao roditelju potrebna mi je financijska pomoć.	1	2	3	4	5
16.	Važna mi je i potrebna praktična pomoć obitelji i prijatelja (npr. čuvanje djece, pomoć u kućanskim poslovima, popravci)	1	2	3	4	5

17.	Smatram kako mi moji bližnji osiguravaju emocionalnu i moralnu podršku (razgovor, savjeti, slušanje).	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

18. Molimo Vas da za navedene vrste pomoći zaokružite jeste li ju primali, tj. primete li ju još uvijek.

VRSTA POMOĆI	PRIMATE LI TU VRSTU POMOĆI?		
a) Dječji doplatak	Ne	Da, prije	Da, još uvijek
b) Jednokratna novčana socijalna pomoć	Ne	Da, prije	Da, još uvijek
c) Naknada za produženi porodiljni dopust	Ne	Da, prije	Da, još uvijek
d) Prednost pri upisu u jaslice/vrtić	Ne	Da, prije	Da, još uvijek
e) Niža cijena jaslica/vrtića	Ne	Da, prije	Da, još uvijek
f) Besplatne knjige u školi	Ne	Da, prije	Da, još uvijek
g) Besplatni topli obrok u školi	Ne	Da, prije	Da, još uvijek
h) Savjetodavna pomoć u odgoju djece	Ne	Da, prije	Da, još uvijek
i) Pomoć u hrani, odjeći, stvarima	Ne	Da, prije	Da, još uvijek
j) Pravni savjeti i informacije	Ne	Da, prije	Da, još uvijek

19. Ako neke vrste pomoći niste primali premda ste na njih imali pravo, koji su tome razlozi?

- Nisam trebao/la pomoć
- Nisam želio/željela pomoć, pokušao/la sam se snaći sama
- Nisam znao/la kome se obratiti za pomoć
- Zatražio/la sam pomoć, ali je još nisam dobio/la
- Ostalo: _____

20. Smatrate li da samohrani roditelji trebaju imati posebne ili dodatne olakšice u području:

Poreznih olakšica	Da	Ne	Ne znam
Skrbi za djecu (prednost pri upisu djece u predškolske ustanove, prednost pri stipendiranju i sl.)	Da	Ne	Ne znam
Radnih odnosa	Da	Ne	Ne znam
Stanovanja	Da	Ne	Ne znam